

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА:

**ДИНАМІКА ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ**

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

з напрямку «психологія»

студентки ОС «магістр»

ШАПОВАЛ Софія Володимирівна

Науковий керівник:

Кандидат психологічних наук, доцент

КОРОЛЬОВ Дмитро Константинович

Допустити до захисту в ДЕК
кафедра соціальної психології
Протокол № _____ від _____
завідувач кафедри:
доктор психологічних наук, професор
Траверсе Тетяна Михайлівна

_____
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ	9
1.1. Теоретичний аналіз концепції цінностей та системи цінностей.....	9
1.2. Особливості ціннісної системи української молоді.....	14
1.3. Зміни системи цінностей української молоді в період війни.....	20
Висновок до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ВИБІР МЕТОДІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ	28
2.1. Організація емпіричного дослідження та опис процедури проведення.....	28
2.2. Характеристика вибірки.....	37
2.3. Обґрунтування методичного забезпечення дослідження.....	41
Висновок до другого розділу.....	46
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ	49
3.1. Загальний огляд актуальних результатів дослідження.....	49
3.2. Встановлення динаміки змін системи цінностей серед української молоді в умовах воєнного часу.....	69
3.3. Аналіз особливостей змін системи цінностей української молоді залежно від місця перебування.....	78
3.4. Обговорення отриманих даних емпіричного дослідження.....	89

Висновок до третього розділу.....	95
ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101
ДОДАТКИ.....	111

ВСТУП

Актуальність дослідження. Значення системи цінностей молоді в сучасній Україні та її динамічні зміни в умовах повномасштабного воєнного вторгнення є надзвичайно актуальною темою дослідження, оскільки молодь виступає одним із ключових соціальних ресурсів, здатних забезпечити сталий розвиток країни та формування якісних стратегій майбутнього. Сучасні реалії українського суспільства, ускладнені військовими діями, створюють нові виклики для молодого покоління, зокрема необхідність адаптації до змін у соціальному, економічному та психологічному контекстах. У цих умовах ціннісні орієнтації молоді стають важливим чинником особистісного розвитку, а також відновлення соціальної стабільності та національної консолідації.

Воєнні дії суттєво впливають на систему цінностей молодих українців, змінюючи уявлення про безпеку, стабільність та прогнозованість майбутнього. У цей складний період саме цінності визначають ставлення до патріотизму, солідарності, громадянської відповідальності та психологічної стійкості. Перебіг бойових дій спонукає молодь переосмислювати попередні ціннісні орієнтири та шукати нові, здатні забезпечити внутрішню рівновагу й адекватну адаптацію до напружених життєвих реалій. Такі зміни мають глибинний характер і охоплюють як особистісний, так і суспільний рівень, що вимагає їх ретельного дослідження.

У сучасному науковому дискурсі наголошується на важливості адекватного розуміння динаміки ціннісних орієнтацій молоді, які формуються під впливом складних воєнних реалій. Висвітлення ролі молоді в цей період означає підкреслення її потенціалу як носія інноваційних ідей та розуміння змін в її пріоритетах, які сприяють адаптації до нових викликів. Вивчення впливу війни на цінності дозволяє виявити нові способи підтримки психологічної стійкості молоді та формування її активної участі у відбудові держави.

Соціально-психологічні виклики, з якими стикається молодь, актуалізують потребу в розробці науково обґрунтованих рекомендацій,

спрямованих на формування дієвих механізмів соціальної підтримки. Це включає створення умов, які б підсилювали її психологічну витривалість, стимулювали громадську активність та забезпечували інтеграцію нових ціннісних орієнтирів у життя суспільства. Таким чином, вивчення динаміки змін системи цінностей молоді в умовах воєнного часу є теоретично значущим, та й практично важливим для розуміння шляхів відновлення та розвитку українського суспільства.

Серед вітчизняних та зарубіжних вчених також часто досліджується питання системи цінностей молоді. Наприклад, Логвіновська (2022) аналізує особливості динаміки цінностей українських студентів в умовах війни. А. Вихрущ та О. Христенко (2022) розглядають систему цінностей молоді крізь призму особистісної парадигми. Бурсова (2024) досліджує формування національної ідентичності української молоді під час війни. Слісаренко (2024) зосереджується на психології життєвих цінностей у молоді, тоді як Шайгородський (2023) висвітлює зміни ціннісних пріоритетів громадян України в умовах екзистенційних загроз. Куниця (2022) аналізує вплив війни на формування соціальних орієнтацій учнівської молоді. Чикур (2023) досліджує формування національної ідентичності студентів у контексті війни. Редькіна (2023) акцентує увагу на суспільному усвідомленні та переоцінці національних інтересів і цінностей. Крім того, актуальні аспекти дослідження цінностей молоді знаходять відображення у працях закордонних авторів, таких як Reiners, Sobrino, та Kuenzer (2023), Anderson (2020), Benoit, Thomas, та Martin (2021), Green та ін. (2024), Ferris та O'Brien (2022), Padilla-Medina та ін. (2021), які розглядають різні аспекти соціальної поведінки, емоційної стабільності та ціннісних орієнтацій молоді в різних контекстах.

Попри наявність численних досліджень, це питання залишається недостатньо вивченим з логіки встановлення динаміки змін системи цінностей молоді, що актуалізує необхідність подальшого його дослідження.

Об'єктом дослідження є система цінностей особистості.

Предметом дослідження є динаміка змін системи цінностей української молоді під час повномасштабного воєнного вторгнення.

Мета дослідження – визначити особливості динаміки змін системи цінностей української молоді під час повномасштабної війни.

Відповідно меті дослідження було сформульовано **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати підходи до дослідження особистісних цінностей молоді;
2. Проаналізувати взаємозв'язок системи цінностей з психічним благополуччям та толерантністю до невизначеності;
3. Виявити провідні зміни у системі цінностей української молоді під час повномасштабного воєнного вторгнення;
4. Встановити особливості динаміки змін системі цінностей української молоді залежно від місця перебування.

Методи дослідження складаються з теоретичних, емпіричних та математико-статистичних:

теоретичні – аналіз, синтез, порівняння та узагальнення сучасних знань з проблематики дослідження;

емпіричні – психодіагностичні інструменти: методика «Портрет цінностей» (PVQ) Schwartz (1992) в адаптації Семків (2013), методика «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) Carletone (2010) в адаптації Громова (2021) та «Шкала психологічного благополуччя» (PWB) Ryff (1995) в адаптації Карсканова (2011);

математико-статистичні – описова статистика для встановлення сучасних тенденцій, критерій порівняння (*u*-критерій Мана-Уїтні) для встановлення відмінностей між двох незалежних вибірок, для трьох і більше вибірок використано однофакторний дисперсійний (ANOVA), для встановлення динаміки змін використано критерій порівняння для пов'язаних вибірок (*w*-ранг Уїлкоксона), а також кореляційний аналіз для виявлення

значущих взаємозв'язків (ρ -критерій Спірмена) та множинний регресійний аналіз.

Емпіричну базу дослідження включає два зрізи, перший зріз складається з 138 учасників, з них 29 чоловічої статі та 109 жіночої статі. Середній вік вибірки склав 21,6 (стандартне відхилення 1,91). При цьому віковий діапазон в межах від 18 до 25 років, що відповідає молодому віку. Другий зріз (через два роки) складає 98 учасників, з них 19 чоловіків та 79 жінок. Середній вік 23,1 (стандартне відхилення 1,89), а віковий діапазон від 19 до 27 років.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

вперше:

- встановлено специфічний взаємозв'язок між умовами проживання під час війни та динамікою змін у системі особистісних цінностей української молоді;
- емпірично підтверджено, що молодь, яка перебуває у прифронтових зонах, демонструє вищі рівні традиційності, самостійності, досягнень та влади, що свідчить про адаптаційні механізми в екстремальних умовах;
- виявлено, що молодь, яка виїхала за кордон, демонструє вищий рівень інтолерантності до невизначеності, що може бути пов'язано з соціокультурним стресом та потребою адаптації до нового середовища.

набуло подальшого розвитку:

- розуміння впливу кризових умов на динаміку змін особистісних цінностей, що підтверджує тезу про адаптивний характер системи цінностей у відповідь на тривалі стресові фактори;
- уявлення про психологічне благополуччя української молоді в умовах війни, зокрема його варіативність залежно від місця проживання та сформованості життєвих цілей;

- положення про роль соціальних зв'язків у подоланні невизначеності: встановлено, що доброзичливість знижує рівень інтолерантності до невизначеності, тоді як гедоністична орієнтація, навпаки, підвищує рівень тривожності.

Теоретичне значення дослідження полягає в поглибленні наукових уявлень про взаємозв'язок системи особистісних цінностей, психологічного благополуччя та інтолерантності до невизначеності в умовах війни.

Практичне значення роботи полягає в можливості застосування отриманих результатів у сфері психологічного консультування, кризової інтервенції, соціально-психологічної підтримки молоді, яка перебуває в різних умовах проживання під час війни.

Структура кваліфікаційної роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи склав 116, з них основного тексту 98. Робота містить 28 таблиць, 15 рисунків та 3 додатків. У ході теоретичного аналізу було проаналізовано 90 найменувань наукових джерел, з них 42 вітчизняних та 48 зарубіжних (англомовних).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ

1.1. Теоретичний аналіз концепції цінностей та системи цінностей

Сутність поняття «цінності» у соціально-психологічному контексті визначається як ключовий елемент соціальної поведінки, який формує базу для оцінки та прийняття рішень. Цінності інтегрують моральні та соціальні принципи, виступаючи одночасно особистісними переконаннями та соціальними регуляторами. Л. Клименко (2024) зазначає, що цінності сучасної студентської молоді формуються під впливом родинного виховання та зазнають значних змін у процесі соціалізації, особливо у складних соціально-економічних умовах. Родинні цінності залишаються фундаментом, на якому вибудовуються загальні моральні орієнтири молоді (Клименко, 2024).

Згідно з дослідженням А. Вихруща і О. Христенка (2022), система цінностей молоді визначається як динамічна структура, що залежить від особистісних характеристик і зовнішнього середовища. Автори підкреслюють важливість особистісної парадигми у формуванні індивідуальних ціннісних орієнтирів, що стають основою для професійної діяльності й соціальних стосунків (Вихрущ & Христенко, 2022).

М. Будниченко (2020) додає, що еволюція концепції цінностей у сучасному суспільстві привела до розширення традиційної моделі «ланцюга цінності» в напрямку «мережі цінності», яка включає інтеграцію міжособистісних і суспільних орієнтирів. Це підкреслює взаємозв'язок індивідуальних і колективних потреб у сучасному глобалізованому світі (Будниченко, 2020).

Розвиток духовних цінностей є ще одним важливим аспектом дослідження. Л. Ороновська і Г. Цап (2021) стверджують, що духовні цінності

виступають стрижнем формування особистості, забезпечуючи її здатність до моральної оцінки ситуацій та дій. Їхній розвиток залежить від культурного середовища, освітніх практик та індивідуального досвіду (Ороновська & Цап, 2021).

Гуманістичні цінності, як основа професійної діяльності, також заслуговують на увагу. С. Безбородих (2021) акцентує на тому, що молодь, яка інтегрує гуманістичні ідеали у свою діяльність, демонструє вищий рівень професійної етики та здатність адаптуватися до викликів сучасного світу. Гуманістичні цінності стають критерієм оцінки ефективності особистісної й професійної реалізації молоді (Безбородих, 2021).

A. Bailey, J. Knobe та G. Newman (2021) у своїй роботі досліджують концепцію «ціннісної есенціалізації», яка розкриває спосіб, у який соціальні групи визначаються через спільні цінності. Це підтверджує, що цінності є фундаментом ідентичності як на індивідуальному, так і на груповому рівні (Bailey et al., 2021).

Цінності також розглядаються як динамічний феномен, здатний адаптуватися до змін у соціокультурному середовищі. E. Daniel та ін. (2021) доводять, що в умовах пандемії COVID-19 відбулися значні зрушення в ціннісних пріоритетах: консервативні цінності (безпека, стабільність) посилилися, тоді як відкритість до змін тимчасово зменшилася. Це підтверджує їхню роль як адаптивної системи, що відповідає на виклики зовнішнього середовища (Daniel et al., 2021).

Розмежування цінностей як особистісної та соціальної категорії є важливим аспектом їхнього аналізу. A. Leite та ін. (2021) зазначають, що цінності відображають як індивідуальні переконання, так і соціальні очікування, сприяючи узгодженню міжособистісних взаємин у суспільстві. Вони також наголошують на важливості універсального характеру цінностей у контексті соціальної стабільності (Leite et al., 2021).

На завершення, T. Wilson (2022) пропонує концепцію «принципу конструювання», яка підкреслює, що людська поведінка регулюється

соціальними нормами через внутрішнє осмислення власної ролі в середовищі. Цінності у цьому контексті визначають основні принципи взаємодії людини з соціумом, формуючи моральну й етичну основу її дій. Цінності виступають центральним елементом соціально-психологічної теорії, що забезпечує гармонію між індивідуальними потребами та соціальними очікуваннями, підтримуючи адаптацію людини до змінюваного середовища (Wilson, 2022).

Класифікація та типологія цінностей є важливим напрямом у сучасних соціально-психологічних дослідженнях. Теорія базових людських цінностей Шварца залишається одним із провідних підходів, що охоплює десять основних типів цінностей, згрупованих у чотири вищі порядки: відкритість до змін, консервація, самоперевершення та самоствердження. С. Lechner та ін. (2024) перевіряють валідність моделі Шварца, використовуючи спеціальний інструмент HOVS17, який продемонстрував високі психометричні характеристики у вимірюванні цих цінностей (Lechner et al., 2024).

Рокіч зробив значний внесок у розвиток типології цінностей. J. De Wet та ін. (2022) аналізують відношення між моделями Рокіча та Шварца, демонструючи, що більш розширені версії опитувальника Шварца можуть включати всі цінності, визначені Рокічем. Це підкреслює взаємодоповнювальність цих моделей (De Wet et al., 2022).

Щодо культурної специфіки, E. Witte та ін. (2020) пропонують новий підхід до порівняльного аналізу цінностей, який враховує гетерогенність між індивідами всередині культур. Вони рекомендують оновлення моделі Шварца, що дозволяє глибше враховувати вплив соціоекологічних факторів на розподіл цінностей у суспільстві (Witte et al., 2020).

V. Mentus (2024) досліджує тренди у змінах ціннісних пріоритетів у країнах Західної Європи, акцентуючи на стабільності цінностей, таких як традиція і стимуляція, а також на повільному культурному зсуві, що є характерним для цього регіону (Mentus, 2024).

Формування та розвиток системи цінностей особистості є багатовимірним процесом, у якому ключову роль відіграють сім'я, соціальне середовище та

медіа. Родина залишається основним агентом соціалізації, де базові цінності передаються від батьків до дітей. М. Wojciechowska (2020) наголошує, що, попри соціальні зміни, сімейні цінності, такі як дружба та любов, залишаються домінуючими, забезпечуючи стабільність у передачі моральних принципів між поколіннями (Wojciechowska, 2020).

Соціально-економічний контекст також впливає на формування цінностей. J. Мооуаарт та ін. (2021) демонструють, що у різних країнах Європи рівень освіти та економічний статус батьків значно впливають на цінності молодого покоління, зокрема щодо вибору життєвих шляхів і родинних орієнтирів. Такі зміни часто відображають соціальні тенденції, які є характерними для певних регіонів (Мооуаарт et al., 2021).

Медіа також відіграють важливу роль у трансформації системи цінностей. М. Szołtysek і В. Ogórek (2020) аналізують вплив історичних і сучасних соціокультурних змін на домогосподарства та родинні структури в Європі, що підкреслює гнучкість ціннісних систем у відповідь на зміни в середовищі. Вони доводять, що еволюція сімейних моделей тісно пов'язана з цінностями, які піддаються адаптації в умовах соціального прогресу (Szołtysek & Ogórek, 2020).

Динаміка змін цінностей також значною мірою залежить від макросоціальних процесів. D. Lück та ін. (2021) зазначають, що у Європі зростання індивідуалізму та гендерної рівності сприяє трансформації традиційних сімейних структур, впливаючи на адаптацію молоді до нових умов. Зміни в гендерних ролях та орієнтаціях відіграють вирішальну роль у переоцінці базових моральних і соціальних принципів. Система цінностей формується під впливом родини, соціального середовища та макросоціальних змін, що забезпечує її гнучкість і адаптивність у різних соціокультурних контекстах (Lück et al., 2021).

Система цінностей особистості складається з домінантних і периферійних компонентів, кожен з яких має свою роль у формуванні поведінкових орієнтирів і життєвих рішень. Домінантні цінності визначають ключові життєві пріоритети, тоді як периферійні виконують допоміжну функцію, дозволяючи

адаптуватися до змінного соціального середовища. Як зазначають А. Leite та ін. (2021), досліджуючи системи цінностей у європейському контексті, домінантні цінності тісно пов'язані із загальним благополуччям, соціальним життям і психічним здоров'ям, що підкреслює їхній фундаментальний вплив на життєві установки (Leite et al., 2021).

Взаємодія між компонентами системи цінностей відбувається через динамічний процес узгодження, у якому домінантні цінності впливають на прийняття рішень, тоді як периферійні модифікують ці рішення залежно від контексту. В. Mattsson та ін. (2020) підкреслюють, що цей процес є адаптивним і змінюється в залежності від регіональних і культурних особливостей. Наприклад, у центральній Європі виявлено чіткі відмінності між аграрними і постіндустріальними регіонами у формуванні пріоритетів цінностей, що ілюструє вплив локальних умов на взаємозв'язки всередині системи (Mattsson et al., 2020).

Цінності значно впливають на життєву позицію та процес ухвалення рішень. J. Strayhorn та ін. (2023) дослідили, що підхід, заснований на оцінці очікуваних значень, дозволяє зрозуміти, як люди інтегрують свої цінності у прийняття рішень, навіть у складних ситуаціях. Такий підхід також сприяє визначенню пріоритетів і дозволяє оптимізувати вибір на основі індивідуальних ціннісних орієнтацій. Система цінностей є складною динамічною структурою, де домінантні й периферійні компоненти взаємодіють для підтримки гармонії між індивідуальними пріоритетами та вимогами соціального середовища. Вплив цінностей на життєву позицію і рішення дозволяє краще зрозуміти адаптацію особистості до сучасних викликів і змін (Strayhorn et al., 2023).

Значущість дослідження цінностей у сучасному суспільстві зростає у зв'язку з необхідністю адаптації до стрімких соціальних трансформацій. Цінності виступають фундаментом, який допомагає суспільствам зберігати стабільність, навіть в умовах економічних, соціальних і політичних змін. А. Bongardt і F. Torres (2020) зазначають, що стратегії розвитку Європи, такі як «Європа 2020», акцентують увагу на цінностях, які об'єднують економічні та

соціальні реформи, спрямовані на досягнення стійкості та солідарності між країнами-членами ЄС (Bongardt & Torres, 2020).

Сучасні виклики, зокрема глобалізація, кліматичні зміни та пандемії, сприяють переоцінці основних людських цінностей. S. Schunz (2022) у своїй роботі аналізує, як «Європейський зелений курс» став рушієм зміни парадигми, спрямованої на гармонізацію економічних і екологічних цінностей. Це доводить, що у кризових ситуаціях, таких як пандемія COVID-19, європейські країни здатні переосмислити свої цінності на користь довгострокової стійкості (Schunz, 2022).

Цінності також відіграють центральну роль у збереженні ідентичності в кризових ситуаціях. J. Edelheim (2020) підкреслює, що пандемія COVID-19 змусила переосмислити освітні підходи, зробивши цінності ключовим елементом у формуванні майбутніх освітніх стратегій. Він вказує на те, що цінності, такі як добробут і співпраця, допомагають суспільствам адаптуватися до швидкозмінних обставин (Edelheim, 2020).

Таким чином, цінності залишаються фундаментальними для регулювання соціальних відносин, а також стають інструментом адаптації та збереження ідентичності в умовах сучасних глобальних викликів.

1.2. Особливості ціннісної системи української молоді

Молодь як соціальна група характеризується унікальними психологічними аспектами, які впливають на формування її ціннісної системи та ідентичності. На етапі розвитку молоді когнітивні, емоційні та соціальні аспекти взаємодіють, формуючи особистісну структуру, орієнтовану на самореалізацію і адаптацію до швидкозмінного соціального середовища. В. Іваненко (2021) підкреслює, що життєві пріоритети української молоді зумовлені необхідністю балансу між прагненням до самовираження та потребою у соціальній підтримці. Автор відзначає, що цінності молоді часто ґрунтуються на сімейних традиціях, але водночас вони демонструють відкритість до нових ідей та глобальних тенденцій (Іваненко, 2021).

Патріотичні цінності, як частина формування ідентичності, мають особливе значення для української молоді. А. Гарбар (2024) зазначає, що ці цінності розвиваються під впливом освітніх ініціатив, соціальних подій та історичного контексту. Молодь активно долучається до суспільних ініціатив, спрямованих на підтримку незалежності та збереження національної ідентичності (Гарбар, 2024).

Соціально-психологічні аспекти цінностей молоді підсилюються політичними чинниками. О. Свідерська (2020) акцентує увагу на тому, що політичні цінності української молоді формуються під впливом соціального середовища та сучасних реалій, зокрема воєнних викликів. Це свідчить про зростання усвідомлення молоддю своєї громадянської ролі та відповідальності за майбутнє країни (Свідерська, 2020).

Смисложиттєві орієнтації молоді також є важливим компонентом її ціннісної системи. Н. Бондаренко (2023) підкреслює, що студентська молодь зосереджується на досягненні особистих цілей, які поєднують професійне зростання, освітній розвиток і самореалізацію. Автор зазначає, що в умовах сучасного світу молодь демонструє стійкість до викликів та здатність швидко адаптуватися до змін (Бондаренко, 2023).

Крім того, війна стала каталізатором змін у ціннісних орієнтирах молоді. А. Джиг (2024) стверджує, що воєнні реалії сприяли переосмисленню життєвих пріоритетів молодих людей, орієнтуючи їх на солідарність, взаємопідтримку та патріотизм. Це підкреслює здатність молоді адаптувати свої цінності до надзвичайних обставин (Джиг, 2024).

Прояв ціннісних орієнтацій студентської молоді у період війни також відображає прагнення до збереження моральних і етичних стандартів. Н. Бочаріна та Л. Шкуріна (2022) зазначають, що молодь демонструє схильність до гуманістичних цінностей, таких як повага до інших і соціальна відповідальність, що є ключовими у формуванні суспільної згуртованості (Бочаріна & Шкуріна, 2022).

Психологічна підтримка і розвиток цінностей у молоді в умовах війни є необхідною складовою їхнього особистісного становлення. А. Кравченко (2024) вказує на важливість впровадження заходів, спрямованих на розвиток резиліентності молоді через формування її ціннісної сфери. Такі ініціативи дозволяють молоді краще адаптуватися до соціальних змін і викликів (Кравченко, 2024).

Надзвичайні ситуації також впливають на цінності студентів. Д. Дивніч (2024) підкреслює, що в умовах воєнного характеру молодь стає більш відкритою до колективних цінностей, таких як взаємодопомога, емпатія та співпраця. Це сприяє зміцненню соціальних зв'язків і формуванню нових моральних стандартів (Дивніч, 2024).

В. Шевченко (2022) доповнює аналіз, вказуючи, що ціннісні орієнтири студентської молоді відіграють важливу роль у формуванні їхньої соціальної активності. Військові події посилили усвідомлення молоддю необхідності активної участі у суспільному житті, що стало важливим компонентом їхньої ідентичності (Шевченко, 2022). Д. Хрищанович (2023) підкреслює, що сучасні студенти демонструють середній рівень рефлексивності та самооцінки, що є ключовим чинником у становленні їхньої ідентичності. Важливість цінностей у цьому контексті полягає в тому, що вони виступають основою для самоусвідомлення, визначення життєвих пріоритетів і інтеграції в соціальне середовище (Хрищанович, 2023).

Формування особистісної ідентичності значною мірою залежить від механізмів соціалізації. А. Martin-Barrado і D. Gómez-Baya (2024) акцентують увагу на моделі розвитку «Developmental Assets», яка визначає внутрішні й зовнішні ресурси, що сприяють становленню позитивної ідентичності у молоді. Внутрішні активи, такі як цінності й соціальні компетенції, тісно пов'язані з емоційним благополуччям і адаптацією до соціальних змін (Martin-Barrado & Gómez-Baya, 2024).

Соціокультурні фактори також відіграють важливу роль у формуванні ідентичності молоді. J. Yunner і W. Heinz (2021) досліджують вплив

європейських освітніх програм, таких як Erasmus, на створення європейської ідентичності серед молодих людей. Вони вказують, що мобільність і можливість культурного обміну сприяють інтеграції глобальних і локальних цінностей, що підсилює самоусвідомлення та участь у громадському житті (Bunnner & Heinz, 2021).

Структура ціннісної системи молоді є багатовимірною і піддається впливу багатьох факторів, включаючи вікові особливості та соціокультурне середовище. Згідно з дослідженням В. Коцюбинський (2023), цінності молоді можна умовно поділити на домінантні, вторинні та ситуативні. Домінантні цінності включають такі аспекти, як самореалізація та соціальна інтеграція, що є стійкими орієнтирами незалежно від зовнішніх обставин. Вторинні цінності є більш гнучкими та залежать від контексту соціальної взаємодії. Ситуативні цінності, своєю чергою, визначають поведінкові орієнтири в конкретних обставинах і можуть швидко змінюватися під впливом зовнішніх чинників (Коцюбинський, 2023).

Вікові особливості також мають суттєвий вплив на структуру ціннісної системи молоді. E. Šoltés та ін. (2020) зазначають, що в ранньому юнацькому віці домінують цінності, пов'язані з індивідуальною свободою та автономією. З часом, у процесі соціалізації, молодь починає більше орієнтуватися на цінності колективної відповідальності та соціальної справедливості. Вплив макросоціальних змін, таких як пандемія COVID-19, також виявився значним, що підтверджується зростанням важливості цінностей безпеки та стабільності (Šoltés et al., 2020).

На регіональному рівні, як зазначає О. Баханов (2021), спостерігаються суттєві відмінності у пріоритетах цінностей залежно від культурного та політичного контексту. Наприклад, у країнах Європейського Союзу домінують цінності соціальної єдності, тоді як у пострадянських країнах, таких як Україна, все ще мають вагу традиційні цінності. Водночас відбувається поступова інтеграція західноєвропейських цінностей серед молоді, що підтверджує їхню адаптивність до глобальних змін. Структура ціннісної системи молоді є

динамічною та адаптивною, що дозволяє їй ефективно відповідати на виклики сучасного світу, зберігаючи баланс між індивідуальними та колективними інтересами (Баханов, 2021).

Соціальні фактори відіграють вирішальну роль у формуванні ціннісної системи молоді, оскільки вони створюють умови для інтеграції молоді в суспільство. Основним джерелом передачі цінностей є сім'я. Сімейні стосунки, а також моральні та етичні норми, передані батьками, є основою формування ціннісних орієнтирів молоді. Вони зазначають, що позитивне ставлення батьків до освіти й культурних практик підвищує значущість цінностей, пов'язаних із соціальною відповідальністю та самореалізацією (Хрищанович, 2023).

Однолітки також є важливим чинником у формуванні цінностей, особливо в період підліткового розвитку. М. Benish-Weisman (2024) у своєму дослідженні зазначає, що спільні інтереси й групова підтримка серед однолітків сприяють інтеграції базових особистісних цінностей, таких як толерантність і співпраця. Це підкреслює важливість соціального середовища у формуванні поведінкових норм і орієнтирів молоді (Benish-Weisman, 2024).

Роль медіа в сучасному суспільстві є особливо актуальною для молоді. Соціальні мережі стають новим агентом соціалізації, який формує ціннісні орієнтації, зокрема через інтерактивну участь у віртуальних спільнотах. Такі платформи дозволяють молоді відчувати себе частиною соціальних груп, водночас створюючи ризики втрати культурної ідентичності. Соціальні умови також мають значний вплив на пріоритети цінностей молоді. Я. Лола та Г. Полякова (2022) виявили, що в умовах військових дій українська молодь демонструє зростання значущості громадянських і патріотичних цінностей, таких як свобода, незалежність і відповідальність за майбутнє держави. Ці цінності стають ключовими елементами, які підтримують згуртованість суспільства у кризові періоди. Формування ціннісної системи молоді є результатом складної взаємодії сім'ї, однолітків, медіа та соціальних умов, що разом створюють адаптивне середовище для розвитку молоді та формування її соціальної ідентичності (Lola & Poliakova, 2022).

Культурно-специфічні риси цінностей української молоді формуються під впливом національного контексту, глобалізації та локальних особливостей. Українська культура, як відзначають В. Пилипій і О. Олійник (2024), перебуває у стані балансу між традиційними цінностями та глобальними викликами. Автори акцентують увагу на тому, що зростання глобалізаційних процесів може спричиняти ризики культурної уніфікації, однак етнокультурне відродження в Україні виступає ефективним механізмом збереження ідентичності (Pylypiv & Oliinuk, 2024).

Національний контекст є фундаментальним фактором у формуванні цінностей молоді. Л. Сорочук (2020) зазначає, що культурна спадщина України, яка тривалий час піддавалась руйнуванню через ідеологічний тиск, зараз переживає відродження. Молодь активно інтегрує такі цінності, як патріотизм, збереження рідної мови та культури, що стають визначальними у процесі її ідентифікації як частини нації (Сорочук, 2020).

Взаємодія глобальних і локальних впливів також має значний вплив на ціннісні орієнтації української молоді. В. Коцюбинський (2023) звертає увагу на те, що трансформація аксіологічного простору українського суспільства відбувається відповідно до європейської моделі. Хоча традиційні цінності залишаються домінуючими, молодь активно приймає цінності самовираження та секуляризації, що притаманні європейському контексту. Цінності української молоді формуються на перетині традиційних національних орієнтирів і глобальних тенденцій, створюючи гнучку, адаптивну систему, що дозволяє молоді інтегруватися у сучасний світ, зберігаючи свою ідентичність (Коцюбинський, 2023).

Динамічний характер цінностей молодіжного середовища є одним із ключових аспектів, що дозволяє молоді адаптуватися до швидкозмінного соціального контексту. Здатність цінностей змінюватися під впливом особистого досвіду і соціальних трансформацій була чітко продемонстрована у дослідженнях, присвячених українській молоді в умовах кризових ситуацій. Війна та інші соціальні потрясіння активізували переоцінку пріоритетів серед

молоді, зокрема зростання важливості громадянських і патріотичних цінностей, таких як свобода, незалежність і національна ідентичність. При цьому традиційні цінності, пов'язані з родиною, залишаються стійкими навіть у кризових умовах. Актуальні тенденції змін у системі цінностей молоді показують, як глобалізація і цифровізація сприяють формуванню нових орієнтирів. В. Коцюбинський (2023) зазначає, що українська молодь поступово інтегрує європейські цінності, такі як секуляризація, толерантність і самовираження, водночас залишаючись вірною своїй національній ідентичності. Це свідчить про здатність молоді одночасно приймати зовнішні інновації і підтримувати локальні традиції (Коцюбинський, 2023).

Війна в Україні також виявилася потужним фактором трансформації свідомості молоді. Як зазначає дослідження А. Коваленко та ін. (2021), сприйняття майбутнього українською молоддю стало більш ціннісно орієнтованим. Молодь акцентує увагу на таких аспектах, як стабільність, розвиток і співпраця. Ці цінності виступають основою для формування стратегій особистісного і суспільного розвитку, що сприяє підвищенню згуртованості у суспільстві (Kovalenko et al., 2021).

Таким чином, динамічний характер цінностей молоді відображає їхню здатність адаптуватися до соціальних трансформацій, забезпечуючи гнучкість і стійкість у різних життєвих ситуаціях. Ці зміни є ключовими для розуміння ролі молоді у побудові сучасного українського суспільства.

1.3. Зміни системи цінностей української молоді в період війни

Війна значно змінює систему життєвих пріоритетів, особливо серед молоді, яка опиняється у стані постійного стресу та невизначеності. Як зазначають М. Мицишин і Т. Симканич (2022), молодь адаптує свої професійні ціннісні орієнтири, надаючи перевагу таким аспектам, як соціальна відповідальність і психологічна стійкість. Це свідчить про переорієнтацію молоді на прагматичні цінності, які сприяють їхньому виживанню та ефективній діяльності в умовах кризи (Мицишин & Симканич, 2022).

Значну роль у формуванні ціннісних орієнтацій відіграє соціальна динаміка. Т. Неприцька (2022) підкреслює, що в умовах війни зростає значення цінностей громадянської згуртованості, взаємодопомоги та колективної відповідальності. Молодь демонструє активну участь у громадських ініціативах, орієнтованих на підтримку Збройних Сил України, що відображає їхню адаптивність до нових соціальних реалій (Неприцька, 2022).

Дозвіллеві практики також зазнають трансформацій у період війни. Т. Курмаз (2023) зазначає, що молодь спрямовує свою активність на творчі та волонтерські проекти, які сприяють зменшенню стресу та формуванню почуття спільності. Це дозволяє молоді переосмислити свої життєві пріоритети та надавати більшій значущості моральним і духовним цінностям (Курмаз, 2023).

Окрім соціальних змін, війна впливає на уявлення молоді про майбутнє. Н. Савишена та М. Яцюк (2024) акцентують увагу на тому, що молоді люди починають переосмислювати свої життєві цілі та прагнення через призму особистісних переживань. Це відображається у зміцненні орієнтації на стабільність, безпеку та відновлення країни після війни (Савишена & Яцюк, 2024).

На тлі цих змін відбувається формування нових громадянських цінностей. О. Христенко (2024) наголошує, що студенти починають усвідомлювати важливість соціальної відповідальності та патріотизму як ключових компонентів суспільної ідентичності. Ці зміни сприяють формуванню нового покоління, орієнтованого на довгострокову відбудову держави (Христенко, 2024).

У дослідженні Т. Яценко та Г. Шкляєва (2023) було виявлено, що в умовах війни молодь переоцінює базові цінності, такі як життя, безпека та родина. Під час воєнних дій ці аспекти стають центральними у системі ціннісних орієнтирів, витісняючи матеріальні пріоритети, які домінували у мирний час. Зростає значення емоційної підтримки, взаємодопомоги та соціальної згуртованості, що сприяє адаптації до умов війни (Яценко & Шкляєва, 2023).

Водночас, війна стимулює переорієнтацію молоді з матеріальних цінностей на духовні. За даними дослідження А. Курапов та ін. (2022), багато студентів і молодих людей стали більше зосереджуватися на внутрішньому благополуччі, громадянській відповідальності та ролі у відновленні суспільства. Стресові обставини викликають пошук нових смислів та моральних орієнтирів, що сприяє формуванню стійкості та емоційної зрілості (Kurapov et al., 2022).

Переоцінка життєвих пріоритетів також охоплює підвищення значущості колективних цінностей. І. Пеша та Т. Андрющенко (2023) акцентують увагу на тому, що в умовах війни молодь розвиває нові механізми адаптації, які включають посилення духовності та прагнення до гармонії. Цей процес стає ключовим для збереження психічного здоров'я і готовності до подолання викликів війни. Війна викликає переосмислення життєвих цінностей серед молоді, роблячи акцент на базових потребах, емоційній підтримці та духовних орієнтирах (Пеша & Андрющенко, 2023).

В умовах війни громадянські та патріотичні цінності набувають нового значення, виступаючи основою суспільної згуртованості та стійкості молоді. Дослідження О. Отравенко та ін. (2024) демонструє, що патріотизм серед української молоді стає почуттям, й ціннісною основою, що сприяє формуванню національної ідентичності. Освітні програми та ініціативи, спрямовані на патріотичне виховання, допомагають студентам усвідомити свою відповідальність за майбутнє країни і готовність захищати її незалежність (Отравенко et al., 2024).

За умов воєнної агресії особливого значення набувають цінності державності та національної незалежності. О. Хазізова (2021) зазначає, що громадянська позиція молоді значно активізувалася, а державна політика в галузі національно-патріотичного виховання спрямована на зміцнення української ідентичності та ідеалів незалежності. Війна стимулює глибоку переоцінку громадянських ідеалів, що сприяє формуванню нової суспільної свідомості (Хазізова, 2021).

Суспільна згуртованість відіграє ключову роль у подоланні викликів війни. Д. Бібик і І. Савченко (2023) підкреслюють, що соціальна згуртованість української молоді є важливим чинником забезпечення стабільності та розвитку громадянського суспільства. Зростання солідарності, взаємопідтримки та усвідомлення спільної мети сприяє зміцненню соціальних зв'язків навіть у складних умовах війни (Бурук & Savelchuk, 2023).

Війна суттєво впливає на посилення громадянських і патріотичних цінностей української молоді, створюючи платформу для побудови нової суспільної згуртованості та колективної відповідальності за майбутнє держави. Т. Betancourt та ін. (2020) доводять, що вплив війни на молодь не обмежується короткостроковими наслідками, а має глибокий міжпоколінневий характер, формуючи базу для соціальної ідентичності та передачі цінностей. Цей процес сприяє укоріненню таких орієнтирів, як патріотизм і громадянська відповідальність, які стають невід'ємною частиною життєвої позиції молодих людей (Betancourt et al., 2020).

L. Hinchey та ін. (2023) підкреслюють, що травматичний досвід війни змушує молодь переосмислювати свої життєві цінності, підвищуючи значення солідарності, взаємодопомоги та соціальної підтримки. Особливо це проявляється в інтеграції молоді до волонтерських організацій, що підсилює їхню громадянську активність і зосередженість на суспільних потребах (Hinchey et al., 2023). G. Regnoli та ін. (2024) додають, що такі цінності, як емпатія, соціальна згуртованість і колективна взаємопідтримка, стають центральними елементами нової системи цінностей молоді, які дозволяють їм адаптуватися до умов стресу і невизначеності (Regnoli et al., 2024).

D. Rosen (2021) розглядає участь молоді у політичних конфліктах як фактор, що формує громадянську свідомість та підвищує рівень патріотизму. Ці процеси особливо важливі в умовах війни, коли молодь активно долучається до суспільних ініціатив, спрямованих на відбудову країни та підтримку національної ідентичності (Rosen, 2021). A. Ijiga та ін. (2024) акцентують увагу на впливі міжнародної підтримки, особливо політики США, у створенні

платформ для розвитку молоді в умовах війни. Це сприяє формуванню їхньої стійкості та підвищенню їхньої соціальної відповідальності за майбутнє (Ijiga et al., 2024).

Крім того, такі фактори, як участь у спільнотах, культурний обмін і доступ до громадянської освіти, посилюють здатність молоді адаптуватися до кризових умов і спрямовують її енергію на відновлення суспільства. G. Regnoli та ін. (2024) вказують, що страх перед війною підсилює майбутньоорієнтовані цінності, такі як прагнення до стабільності та відбудови, водночас розвиваючи толерантність і солідарність. Це свідчить про здатність молоді використовувати кризові умови для переосмислення своїх життєвих орієнтирів і формування нової системи цінностей, яка базується на соціальній відповідальності, патріотизмі та громадянській згуртованості (Regnoli et al., 2024).

В умовах війни стрес та невизначеність стають визначальними факторами, які впливають на трансформацію ціннісних орієнтирів молоді. Як зазначає Я. Запека та Д. Літвін (2023), підвищена стресостійкість, яка формується в екстремальних умовах, є ключовою адаптивною реакцією, що дозволяє молоді зберігати психічну стабільність. Адаптивність, заснована на розвитку внутрішніх ресурсів, таких як самоконтроль і емоційна гнучкість, сприяє формуванню нових ціннісних орієнтирів, орієнтованих на підтримку соціальної згуртованості (Zapeka & Lytvyn, 2023).

У процесі адаптації до війни значно зростає роль цінностей взаємодопомоги, підтримки та емпатії. Як підкреслює G. Regnoli та ін. (2024), війна викликає зростання тривожності та страху, проте одночасно підсилює значення соціальної взаємодії. Молодь, яка бере участь у волонтерській діяльності, показує більшу стійкість і орієнтованість на взаємну підтримку, що сприяє збереженню психологічного благополуччя навіть у стресових ситуаціях (Regnoli et al., 2024).

Особливо значущою є роль емпатії у формуванні просоціальної поведінки серед молоді. J. Lass-Hennemann та ін. (2023) виявили, що, попри негативний вплив воєнних криз на психічне здоров'я, у молоді спостерігається зростання

альтруїзму та чутливості до потреб інших. Ці якості стають центральними елементами нової системи цінностей, що орієнтується на колективне благо (Lass-Hennemann et al., 2023).

Війна значною мірою впливає на міжособистісні цінності молоді, трансформуючи їхні пріоритети та взаємодію з близькими. Родина відіграє центральну роль у підтримці моральних орієнтирів та адаптації молоді до умов кризи. Як зазначають F. Giordano та ін. (2024), близькі стосунки є ключовим захисним фактором, що сприяє збереженню психологічного благополуччя в умовах стресу. Родина забезпечує молоді почуття безпеки, що є критичним у періоди невизначеності та травми (Giordano et al., 2024).

Стосунки з однолітками та друзями також зазнають трансформацій у період війни. В. Лунов та ін. (2022) наголошують, що молодь в умовах війни стає більш відкритою до взаємодопомоги та колективної підтримки. Це сприяє формуванню нових соціальних зв'язків, орієнтованих на спільну адаптацію до складних умов, що виникають під час військових дій (Lunov et al., 2022).

Крім того, війна впливає на соціальну поведінку та готовність молоді до просоціальних дій. М. Матіаш та С. Суббота (2023) зазначають, що втрата звичного оточення та ресурси, спрямовані на виживання, змінюють сприйняття міжособистісних стосунків, акцентуючи увагу на потребі в підтримці та емоційній взаємодії. Це підкреслює важливість суспільної згуртованості як механізму адаптації до умов тривалого конфлікту (Matiash & Subbota, 2023).

У період війни молодь України дедалі частіше виявляє прагнення до активної участі у відбудові держави, що виявляється у трансформації її ціннісних орієнтирів. Відновлення країни вимагає фізичних ресурсів, а також глибоких моральних і професійних змін, які молодь сприймає як особистий обов'язок. Згідно з дослідженням О. Клименко та ін. (2023), патріотичні та громадянські цінності, зокрема відповідальність за майбутнє країни, стають домінантними серед молоді. Студенти та молоді фахівці прагнуть брати участь у державотворчих процесах, акцентуючи увагу на значенні знань і професійного розвитку для сталого розвитку країни (Klymenko et al., 2023).

Освіченість і професіоналізм займають особливе місце у новій системі цінностей молоді. М. Новосад та ін. (2024) підкреслюють, що українська молодь усвідомлює важливість якісної освіти і професійного зростання як основних чинників відбудови економіки та суспільства. Роль молоді у створенні культурного та інтелектуального середовища, орієнтованого на довгостроковий розвиток, набуває вирішального значення (Novosad et al., 2024).

Водночас, цінності підприємливості та інноваційності дедалі більше проявляються серед молоді. О. Корнієвський (2023) наголошує, що молодь активно долучається до волонтерських ініціатив і професійних програм, спрямованих на розробку нових підходів до відновлення економіки. Це включає організацію освітніх проєктів і професійних тренінгів, що дозволяють молоді стати основою для відбудови країни після війни (Корнієвський, 2023).

Таким чином, війна стимулює формування нової системи цінностей серед молоді, орієнтованої на відбудову та розвиток країни через освіту, професіоналізм і активну участь у суспільних процесах.

Висновок до першого розділу

У ході теоретичного аналізу динаміки змін системи цінностей української молоді в період повномасштабного воєнного вторгнення було виявлено ряд ключових положень, які формують основу для подальших досліджень.

По-перше, система цінностей є багатовимірною динамічною структурою, яка включає особистісні переконання та соціальні орієнтири. Вона забезпечує основу для прийняття рішень, формування життєвих позицій та соціальної ідентичності. Зокрема, базові концепції цінностей, розроблені на основі моделей Шварца, Рокіча та інших провідних теорій, доводять універсальність і культурну специфіку цінностей, а також їхню здатність адаптуватися до соціальних трансформацій.

По-друге, система цінностей молоді формується під впливом соціально-психологічних та культурних факторів, серед яких особливе місце займають сім'я, соціальне середовище, освіта та медіа. Згідно з дослідженнями, в умовах

кризових ситуацій ці чинники сприяють переосмисленню молоддю своїх життєвих пріоритетів, акцентуючи увагу на значущості моральних, патріотичних і духовних цінностей.

По-третє, війна значно впливає на систему цінностей молоді, викликаючи зрушення від матеріальних до духовних цінностей. Молодь переосмислює значення безпеки, родини та соціальної підтримки, що стають ключовими елементами у кризових умовах. Одночасно зростає значення колективних цінностей, таких як громадянська відповідальність, патріотизм і взаємодопомога.

По-четверте, в умовах війни система цінностей молоді проявляє високу адаптивність. Формування нових ціннісних орієнтирів відбувається через механізми соціалізації, активну участь у волонтерських і громадських ініціативах, а також через переосмислення ролі особистої освіти та професіоналізму у відновленні країни.

Нарешті, теоретичний аналіз підтвердив, що система цінностей української молоді характеризується динамічністю, здатністю до трансформації та інтеграцією традиційних і глобальних орієнтирів. Ці особливості дозволяють молоді ефективно адаптуватися до умов війни, водночас створюючи основу для побудови стійкого та прогресивного суспільства в майбутньому.

РОЗДІЛ 2

ВИБІР МЕТОДІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ

2.1. Організація емпіричного дослідження та опис процедури проведення

Організація емпіричного дослідження передбачає чітко структуровану методологію, яка забезпечує об'єктивність, валідність та достовірність отриманих результатів. У цьому дослідженні для встановлення динаміки змін системи цінностей української молоді під час повномасштабного воєнного вторгнення були обрані сучасні підходи до збору та аналізу даних. Методологічна основа дослідження враховує специфіку соціокультурного контексту, а також особливості, зумовлені кризовими умовами. Основний акцент було зроблено на порівнянні актуальних даних з результатами дворічної давності, що дозволило виявити ключові трансформації у системі цінностей. Використання онлайн-опитування та сучасних математико-статистичних методів аналізу результатів сприяло отриманню науково обґрунтованих висновків.

Таблиця 2.1

Етапи емпіричного дослідження

№	Назва етапу	Стислий зміст етапу
1	Аналіз сучасних наукових джерел з проблематики дослідження	Аналіз наукових публікацій і досліджень, присвячених тематиці цінностей молоді, зокрема в умовах кризових ситуацій. Узагальнення отриманих результатів та їх адаптація до українського контексту
2	Організація онлайн-опитування для збору даних	Вибір Google Forms як інструменту для проведення опитування. Розробка анкети з використанням валідованих методик (PVQ, IUS-12, PWB) та опис процедури проведення опитування серед молоді
3	Порівняння отриманих результатів із даними	Використання дворічних результатів як базового орієнтира для аналізу динаміки змін у системі

	дослідження, яке проводилось 2 роки тому	цінностей молоді. Обґрунтування вибору порівняльного підходу
4	Математико-статистичний аналіз даних	Застосування описової статистики та частотного аналізу для відображення сучасних тенденцій у цінностях молоді. Використання u-критерію Манна-Уїтні для аналізу відмінностей за статтю, однофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA) – для дослідження зайнятості, а також кореляційного аналізу Спірмена для вивчення взаємозв'язків у системі цінностей
5	Дослідження передумов толерантності до невизначеності та динаміки змін системи цінностей	Проведення множинного регресійного аналізу для встановлення впливу провідних цінностей на толерантність до невизначеності. Використання w-рангу Уїлкоксона для виявлення динамічних змін у системі цінностей

Детальніше про кожен етап дослідження:

Етап №1. Аналіз сучасних наукових джерел з проблематики дослідження цінностей молоді в умовах кризових ситуацій дозволив виявити ключові аспекти, які визначають їхню динаміку. У сучасній науковій літературі цінності розглядаються як фундаментальні орієнтири, що формують мотивацію особистості, визначають її поведінку та впливають на процеси прийняття рішень. Особливу увагу в дослідженнях приділяють впливу соціокультурного контексту на формування та трансформацію системи цінностей, зокрема у ситуаціях, що супроводжуються високим рівнем стресу та невизначеності.

Ряд авторів наголошує на тому, що кризові ситуації, такі як війни, економічні потрясіння чи природні катаклізми, здатні викликати суттєві зміни у системі цінностей, зокрема серед молоді, яка є найбільш вразливою до соціальних і психологічних викликів. Зокрема, дослідження показують, що в умовах криз особливо актуалізуються такі цінності, як безпека, доброзичливість та конформізм, які сприяють адаптації до зовнішніх обставин. Водночас знижується значущість цінностей стимуляції та гедонізму, що відображає прагнення до стабільності та уникнення ризику.

Наукові джерела також підкреслюють важливість дослідження взаємозв'язку між особистісними цінностями та психологічними

характеристиками, такими як толерантність до невизначеності та рівень психологічного благополуччя. Установлено, що в умовах невизначеності молодь частіше орієнтується на цінності, які забезпечують соціальну підтримку та емоційну стійкість. Крім того, значна кількість досліджень акцентує увагу на гендерних та соціальних відмінностях у структурі цінностей, що також важливо враховувати при аналізі динаміки їх змін.

У контексті українських реалій особливого значення набуває вивчення впливу воєнних дій на систему цінностей молоді. Останні дослідження, проведені українськими науковцями, свідчать про значні зміни у пріоритетах молоді, що відображає адаптацію до нових соціокультурних умов. В умовах війни цінності, пов'язані з підтримкою суспільної солідарності, почуттям патріотизму та взаємодопомоги, виходять на передній план, тоді як орієнтація на особисті досягнення і гедонізм знижується. Узагальнення результатів наукових публікацій дозволяє зробити висновок про те, що система цінностей молоді є надзвичайно чутливою до зовнішніх змін і може служити індикатором суспільних трансформацій.

Адаптація цих знань до українського контексту є необхідною для забезпечення релевантності дослідження. Врахування культурних і соціальних особливостей дозволяє краще зрозуміти, як війна та пов'язана з нею невизначеність впливають на трансформацію системи цінностей української молоді. Отримані дані створюють основу для подальшого дослідження і розробки рекомендацій, спрямованих на підтримку молоді в умовах криз.

Eman №2. Для збору емпіричних даних у дослідженні було обрано метод онлайн-опитування, що відповідає сучасним тенденціям у проведенні соціально-психологічних досліджень. Інструментом для реалізації опитування став сервіс Google Forms, який забезпечує зручність у створенні анкет, зборі даних та їх подальшому аналізі. Використання цього інструменту дозволило організувати ефективний і швидкий збір інформації, а також мінімізувати вплив людського фактора на результати. Крім того, цей підхід забезпечив доступ до респондентів, які два роки назад брали участь у дослідженні, завдяки їхній

попередній згоді на подальшу участь у дослідницьких проєктах. Вказані респондентами електронні адреси дозволили оперативно встановити з ними зв'язок та забезпечити безперервність збору даних.

Анкета для опитування була розроблена на основі трьох валідованих методик: «Портрет цінностей» (PVQ), «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) та «Шкала психологічного благополуччя» (PWB). Такий вибір методик обумовлений їхньою валідністю, надійністю та відповідністю поставленим цілям дослідження. В анкеті було враховано всі необхідні інструкції для коректного заповнення, що сприяло зниженню ризику помилок респондентів та підвищенню якості отриманих даних. Усі запитання були сформульовані максимально зрозуміло для респондентів, щоб забезпечити повноцінне заповнення анкет без необхідності додаткового роз'яснення.

Процедура проведення опитування передбачала індивідуальну участь кожного респондента, що мінімізувало можливість впливу зовнішніх факторів на відповіді. Учасникам було надано доступ до анкети через електронні листи, що містили посилання на опитувальник у Google Forms, а також детальні інструкції щодо його заповнення. Учасники мали змогу заповнити анкету у зручний для них час, що забезпечило високий рівень залученості та відповідальності. Крім того, дотримувалися принципи анонімності та конфіденційності, що сприяло створенню комфортних умов для участі в дослідженні.

Організація онлайн-опитування дозволила зібрати актуальні дані щодо системи цінностей, толерантності до невизначеності та психологічного благополуччя української молоді в умовах воєнного часу. Завдяки використанню сучасних інструментів збору даних вдалося забезпечити ефективність процесу дослідження та отримати якісну інформацію для подальшого аналізу.

Eman №3. Порівняння отриманих результатів із даними, які отримали 2 роки тому є важливим аналітичним кроком, що дозволяє оцінити динаміку змін у системі цінностей української молоді. Використання даних попереднього

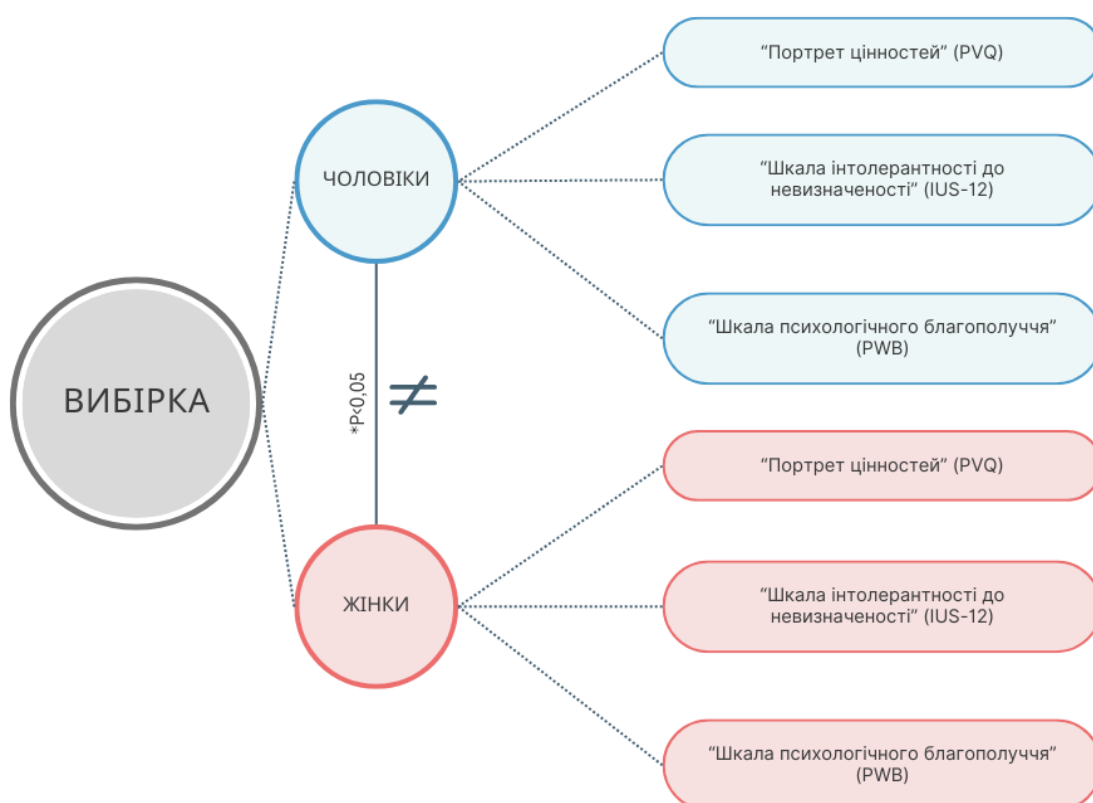
дослідження як базового орієнтира забезпечує надійну основу для виявлення трансформацій у ціннісних пріоритетах. Це дозволяє не лише оцінити поточний стан системи цінностей, але й простежити закономірності змін, викликаних соціальними та психологічними факторами, зокрема умовами повномасштабного воєнного вторгнення.

Порівняльний підхід у цьому дослідженні є обґрунтованим з огляду на необхідність врахування динамічних процесів, що відбуваються в суспільстві. Молодь, як найбільш адаптивна соціальна група, чутливо реагує на зовнішні зміни, зокрема в контексті кризи. Вивчення змін цінностей у порівнянні з попереднім періодом дозволяє виявити як загальні тенденції, так і специфічні впливи воєнного часу. Зокрема, порівняння даних сприяє визначенню, які цінності стали більш актуальними, а які втратили своє значення в умовах нестабільності.

Вибір порівняльного підходу базується на теоретичних положеннях про динамічність ціннісної системи, яка змінюється під впливом значущих подій та соціокультурного контексту. Порівняння результатів дослідження в різні часові періоди дає змогу виявити причинно-наслідкові зв'язки між умовами життя та змінами в ціннісних орієнтирах. Таким чином, цей підхід дозволяє більш глибоко зрозуміти механізми адаптації молоді до кризових умов та сформувати цілісну картину трансформаційних процесів у їхній системі цінностей.

Важливим аспектом є використання одних і тих самих методик у двох дослідженнях, що забезпечує порівняльність отриманих даних. Такий підхід дозволяє уникнути методологічних розбіжностей і зосередитися на аналізі змін, обумовлених зовнішніми факторами. Дані, які були отримані 2 роки тому, слугували своєрідною «точкою відліку», яка допомогла визначити масштаб і напрямок змін у ціннісних орієнтирах молоді. Результати порівняння створюють основу для висновків щодо впливу кризових умов на систему цінностей та дозволяють сформулювати рекомендації для подальшої підтримки молоді в складних соціокультурних обставинах.

Етап №4. Математико-статистичний аналіз даних є ключовим етапом емпіричного дослідження, що забезпечує об'єктивну інтерпретацію отриманих результатів. Для відображення сучасних тенденцій у системі цінностей молоді було використано описову статистику та частотний аналіз, які дозволяють встановити загальні закономірності та характеристики досліджуваних змінних. Ці методи забезпечили можливість виявити, які цінності є домінуючими в поточному періоді, а також оцінити рівень їхньої поширеності серед респондентів. Отримані дані створили основу для подальших поглиблених аналітичних процедур.

Рис. 2.1. Емпірична модель аналізу відмінностей

Аналіз відмінностей у системі цінностей здійснювався з використанням *u*-критерію Мана-Уїтні, який є ефективним для порівняння двох незалежних вибірок, зокрема для дослідження гендерних відмінностей. Цей метод дозволяє оцінити, чи існують статистично значущі відмінності між чоловіками та жінками у структурі їхніх цінностей, що є важливим для виявлення гендерних особливостей у зміні ціннісних пріоритетів. Однофакторний дисперсійний аналіз (ANOVA) застосовувався для вивчення відмінностей у системі цінностей

залежно від зайнятості респондентів. Цей підхід дозволив дослідити, як соціально-економічний статус, зокрема рівень зайнятості, впливає на формування та трансформацію цінностей.

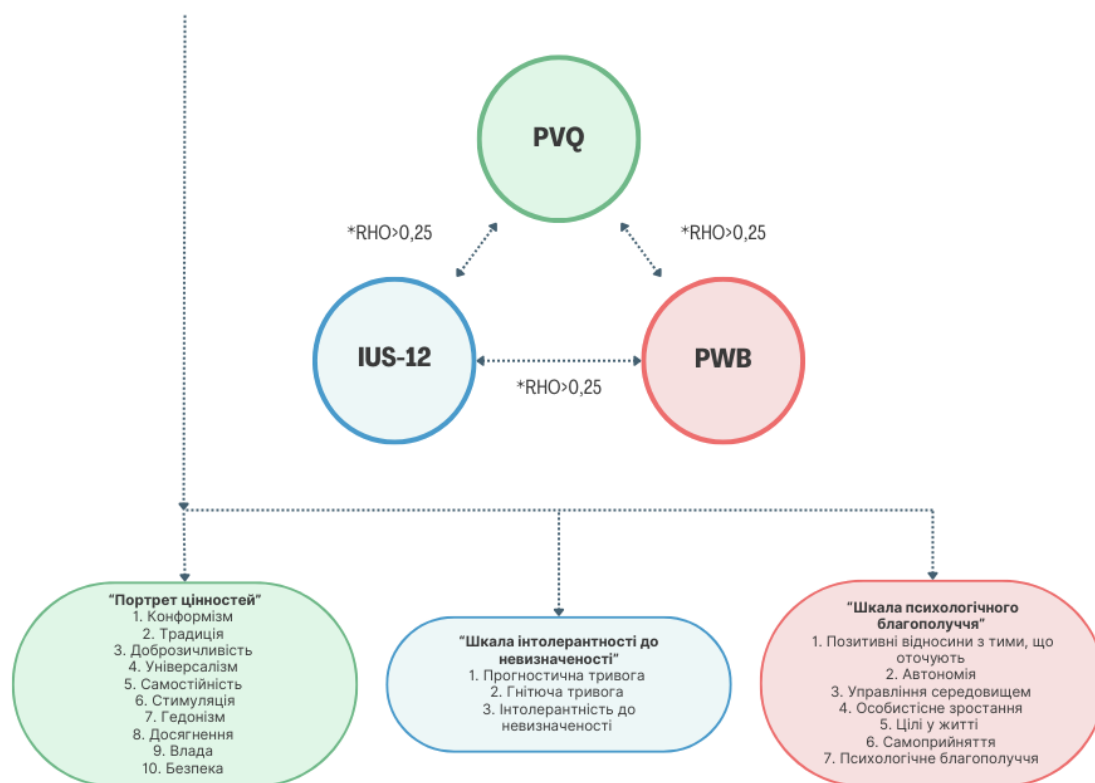

Рис. 2.2. Емпірична модель кореляційного аналізу

Для вивчення взаємозв'язків між окремими елементами системи цінностей було застосовано кореляційний аналіз Спірмена. Цей метод є ефективним для встановлення зв'язків між неформальними змінними та забезпечує глибше розуміння внутрішньої структури системи цінностей. Кореляційний аналіз дозволив виявити, як різні цінності взаємопов'язані між собою, та оцінити їхній вплив на формування загальної ціннісної орієнтації. Результати аналізу допомогли ідентифікувати ключові компоненти, що визначають динаміку змін у цінностях молоді в умовах воєнного часу.

Комплексне використання описової статистики, частотного аналізу, u-критерію Мана-Уїтні, дисперсійного аналізу та кореляційного аналізу дозволило отримати багатовимірну картину трансформацій у системі цінностей. Ці методи забезпечили валідність і надійність отриманих результатів, що стало основою для формулювання висновків та рекомендацій.

Такий підхід до аналізу даних дозволив врахувати широкий спектр факторів, що впливають на ціннісну систему молоді, та створити повноцінне уявлення про її адаптацію до кризових умов.

Етап №5. Дослідження передумов толерантності до невизначеності та динаміки змін системи цінностей є важливим етапом аналізу, який дозволяє глибше зрозуміти механізми адаптації української молоді в умовах кризового часу.

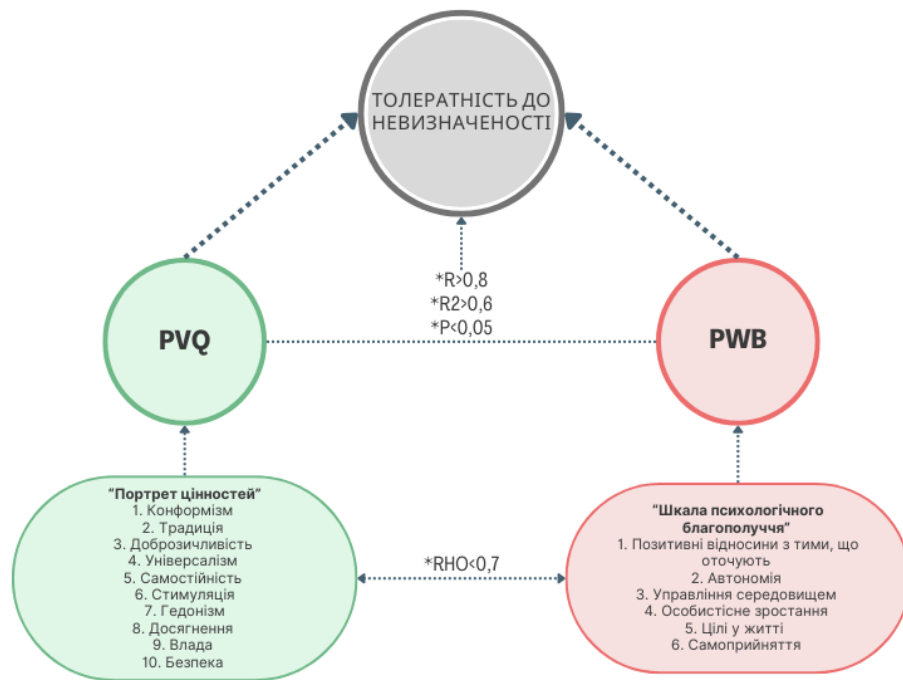

Рис. 2.3. Емпірична модель регресійного аналізу

Для встановлення впливу провідних цінностей на толерантність до невизначеності було використано метод множинного регресійного аналізу. Цей підхід є ефективним для визначення взаємозв'язків між незалежними змінними, що представляють ключові цінності, та залежною змінною, якою є рівень толерантності до невизначеності. Використання цього методу дозволило ідентифікувати, які саме цінності відіграють провідну роль у формуванні толерантності до невизначеності та адаптивності молоді до нестабільних умов. Зокрема, результати аналізу дали змогу виявити, які ціннісні пріоритети сприяють підвищенню емоційної стійкості та зниженню тривожності, пов'язаної з невизначеністю.

Динаміка змін у системі цінностей досліджувалася за допомогою w-рангу Уїлкоксона, який є чутливим інструментом для аналізу змін у зв'язаних вибірках. Цей статистичний метод дозволяє порівнювати дані, отримані у різні періоди, для встановлення суттєвих трансформацій у системі цінностей молоді. Застосування w-рангу Уїлкоксона було необхідним для оцінки змін, що відбулися в умовах воєнного часу, та визначення, які саме цінності зазнали найбільш значущих змін. Завдяки цьому аналізу вдалося визначити тенденції, характерні для кризових умов, зокрема зміщення акценту на такі цінності, як безпека, доброзичливість та конформізм, які стають домінуючими в умовах невизначеності.

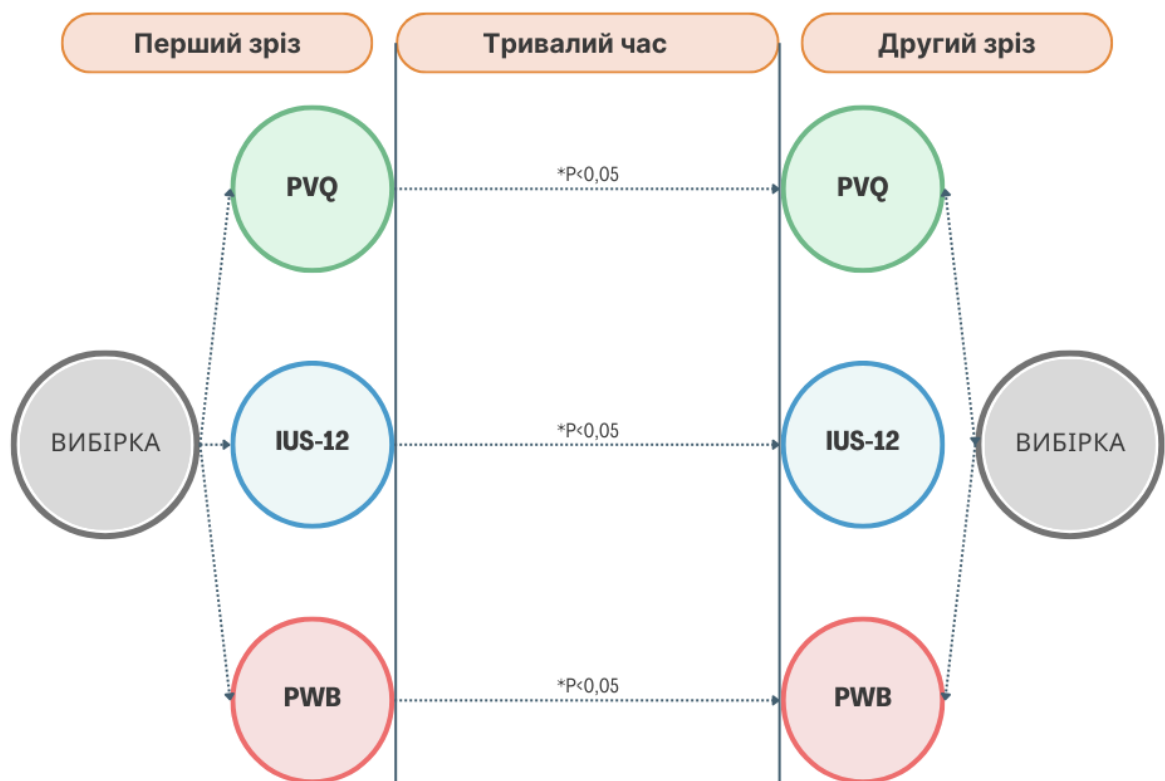

Рис. 2.4. Емпірична модель аналізу динаміки змін

Отримані результати об'єднують у собі кількісну оцінку змін і якісний аналіз впливу ключових факторів на адаптаційні процеси молоді. Поєднання регресійного аналізу та w-рангу Уїлкоксона забезпечило комплексний підхід до вивчення динаміки системи цінностей і їхнього впливу на толерантність до невизначеності. Такий підхід дозволяє зробити висновки про адаптивні ресурси молоді та запропонувати ефективні стратегії підтримки у кризових ситуаціях,

враховуючи їхні ціннісні орієнтири. Результати цього етапу дослідження мають не лише теоретичну, а й практичну цінність для розробки рекомендацій, спрямованих на підвищення адаптивного потенціалу молоді в умовах соціокультурних змін.

Організація емпіричного дослідження забезпечила всебічне вивчення динаміки змін у системі цінностей української молоді в умовах воєнного вторгнення. Використання сучасних інструментів збору даних, порівняльного аналізу та математико-статистичних методів дозволило виявити не лише загальні тенденції, але й специфічні взаємозв'язки між особистісними цінностями, толерантністю до невизначеності та адаптацією молоді до кризових умов. Отримані результати створюють основу для формування практичних рекомендацій та подальших досліджень у цій галузі.

2.2. Характеристика вибірки

У ході аналізу вибірки було встановлено, що упродовж двох років відбулися деякі зміни в її складі, що може свідчити про незначний вплив зовнішніх чинників, зокрема повномасштабної війни.

Розглядаючи статевий розподіл вибірки першого зрізу, спостерігається значна перевага жінок – 79% проти 21% чоловіків (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Статевий розподіл вибірки

Стать	Абсолютна частота	Відсоткова частота
Чоловік	29	21%
Жінка	109	79%
Всього	138	100%

Аналіз вікової характеристики показує, що середній вік учасників у першому зрізі становив 21,6 року, а в другому – 23,1 року, що є цілком логічним, враховуючи часовий проміжок у два роки між зрізами. Водночас стандартне відхилення залишилося майже незмінним (1,91 у першому зрізі

проти 1,89 у другому), що свідчить про відносну стабільність вікового розподілу вибірки (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Вікова характеристика вибірки

Змінні	Середнє значення	Медіана	Стандартне відхилення	Мін.	Макс.
Вік	21,6	22	1,91	18	25

Найбільш показовими є зміни у регіональному розподілі вибірки, оскільки вони можуть свідчити про масштабні процеси внутрішнього та зовнішнього переміщення української молоді під впливом війни. Під час першого зрізу 40,6% респондентів проживали в неприфронтових зонах України, 22,5% – у прифронтових або окупованих містах, а 37% – за кордоном (див. табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Розподіл вибірки за регіоном проживання

Стать	Абсолютна частота	Відсоткова частота
На території України, в неприфронтових зонах	56	40,6%
На території окупованих або прифронтових міст	31	22,5%
Закордоном	51	37%

Примітка: На території України, в неприфронтових зонах - Київська, Полтавська, Хмельницька, Львівська; На території окупованих або прифронтових міст - Херсонська, Харківська, Чернігівська; Закордоном - Польща, Нідерланди, Чехія, Іспанія.

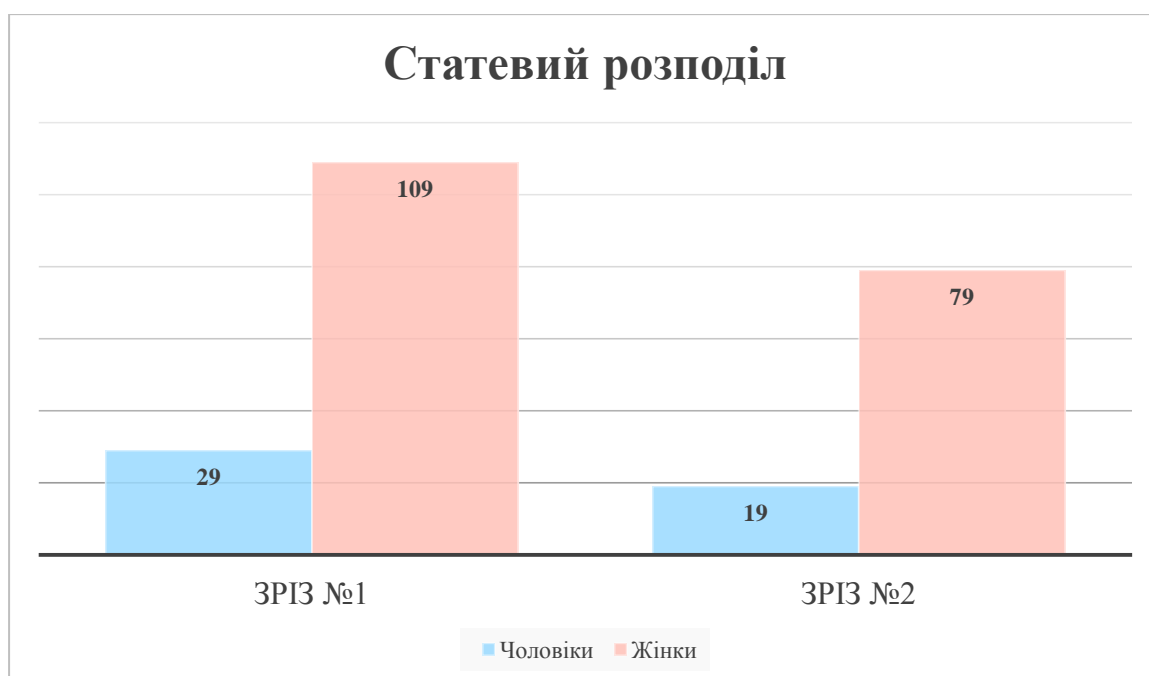
Вибірка другого зрізу демонструє аналогічну тенденцію, однак кількість чоловіків зменшилася ще більше – до 19 осіб (19,4%), а відсоткове співвідношення жінок зросло до 80,6%. Таке зниження чисельності чоловіків у дослідженні може бути пов'язане з мобілізаційними процесами, участю у військових діях, внутрішньою міграцією чи іншими чинниками, пов'язаними з війною (див. табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Статевий розподіл вибірки

Стать	Абсолютна частота	Відсоткова частота
Чоловік	19	19,4%
Жінка	79	80,6%
Всього	98	100%

Водночас збереження більшої кількості жінок у вибірці може свідчити про їхню вищу доступність для дослідження, а також про специфіку міграційних процесів, адже жінки мали більше можливостей виїхати за кордон у порівнянні з чоловіками, які обмежені у виїзді через воєнний стан (респондентів, які були закордону було більше жінок, ніж чоловіків).

Рис. 2.5. Статевий розподіл вибірки за першим та другим зрізом

Мінімальний вік злегка підвищився з 18 до 19 років, а максимальний – з 25 до 27 років. Це вказує на природне старіння вибірки без залучення старших або молодших респондентів у другому зрізі (див. табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Вікова характеристика вибірки

Змінні	Середнє значення	Медіана	Стандартне відхилення	Мін.	Макс.
Вік	23,1	23	1,89	19	27

Через два роки картина зазнала деяких змін: частка тих, хто залишився у неприфронтових зонах, дещо зменшилася до 38,8%, водночас частка респондентів із прифронтових міст залишилася майже незмінною (22,4%), а кількість тих, хто перебуває за кордоном, зросла до 38,8%.

Рис. 2.6. Регіональний розподіл вибірки за першим та другим зрізом

Ці зміни можуть бути зумовлені як евакуацією населення з прифронтових регіонів, так і тим, що частина молоді, яка раніше перебувала в безпечніших регіонах України, згодом виїхала за кордон через тривалість війни, соціально-економічні труднощі та прагнення знайти більш стабільне середовище для життя (див. табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Розподіл вибірки за регіоном проживання

Стать	Абсолютна частота	Відсоткова частота
На території України, в неприфронтових зонах	38	38,8%
На території окупованих або прифронтових міст	22	22,4%
Закордоном	38	38,8%

Примітка: На території України, в неприфронтових зонах - Київська, Полтавська, Хмельницька, Львівська; На території окупованих або прифронтових міст - Херсонська, Харківська, Чернігівська; Закордоном - Польща, Нідерланди, Чехія, Іспанія.

Таким чином, аналіз вибірки дозволяє зробити висновки про загальні тенденції міграції та демографічні зміни серед української молоді в умовах війни. Спостерігається поступове зменшення чисельності чоловіків у вибірці, що може бути пов'язано з військовими зобов'язаннями або іншими наслідками війни. Віковий склад залишається стабільним, що свідчить про збереження основної групи респондентів. Водночас зміни в географічному розподілі демонструють тенденцію до зростання еміграції та перерозподілу молоді між регіонами залежно від рівня безпеки. Це свідчить про те, що війна не лише змінює соціальні умови, а й впливає на мобільність та адаптаційні стратегії молодого покоління.

2.3. Обґрунтування методичного забезпечення дослідження

У цьому підрозділі представлено опис та обґрунтування психодіагностичних методик, які застосовувалися для дослідження змін системи цінностей української молоді під час повномасштабного воєнного вторгнення. Вибір методик був обумовлений необхідністю отримання комплексної інформації щодо системи цінностей, зокрема її динаміки в умовах невизначеності, характерних для кризових ситуацій, таких як війна. Використання валідних і надійних методик, адаптованих до українського контексту, дозволяє забезпечити якість та достовірність отриманих даних (див. табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Операціональна картка дослідження

№	Назва	Код	Автори	Явище	Змінні
1	Портрет цінностей	PVQ	Schwartz (1992) в адаптації Семків (2013)	Ціннісна сфера особистості	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конформізм 2. Традиція 3. Доброзичливість 4. Універсалізм 5. Самостійність 6. Стимуляція 7. Гедонізм 8. Досягнення 9. Влада

					10. Безпека
2	Шкала інтолерантності до невизначеності	IUS-12	Carletone (2010) в адаптації Громова (2021)	Толерантність до невизначеності	1. Прогностична тривога 2. Гнітюча тривога 3. Інтолерантність до невизначеності
3	Шкала психологічного благополуччя	PWB	Ryff (1995) в адаптації Карсканова (2011)	Психологічне благополуччя	1. Позитивні відносини з тими, що оточують 2. Автономія 3. Управління середовищем 4. Особистісне зростання 5. Цілі у житті 6. Самоприйняття 7. Психологічне благополуччя

Детальніше про кожен інструмент дослідження:

Методика №. «Портрет цінностей» (PVQ) розроблена Шварцом у рамках концепції універсальних цінностей, яка розглядає цінності як ключові мотиваційні орієнтири особистості (див. дод. А). Згідно з цією концепцією, цінності мають універсальний характер, оскільки вони обумовлені фундаментальними потребами людини та вимогами до міжособистісної координації. Цінності є абстрактними цілями, які мотивують поведінку індивіда та впливають на прийняття рішень у різних життєвих ситуаціях. Методика базується на ідеї, що кожна цінність характеризує певну мотиваційну орієнтацію, яка проявляється у конкретних аспектах поведінки.

Основними шкалами, що вимірюються за допомогою методики, є такі цінності, як конформізм, традиція, доброзичливість, універсалізм, самостійність, стимуляція, гедонізм, досягнення, влада та безпека. Кожна з цих шкал оцінюється за шестибальною шкалою, яка дозволяє виявити індивідуальні особливості ціннісних пріоритетів. Наприклад, конформізм характеризує прагнення індивіда до уникнення конфліктів та дотримання соціальних норм, тоді як стимуляція пов'язана з пошуком нових і яскравих вражень. Гедонізм відображає орієнтацію на задоволення та насолоду життям, а доброзичливість – на побудову теплих міжособистісних відносин.

Вибір цієї методики для дослідження змін у системі цінностей молоді обумовлений її здатністю забезпечити багатовимірну оцінку ціннісних орієнтацій особистості. Методика дозволяє детально вивчити, як змінюються пріоритети молоді в умовах кризових ситуацій, зокрема війни, що супроводжується невизначеністю та стресом. Це робить «Портрет цінностей» особливо корисним для аналізу динаміки трансформації цінностей у соціокультурному контексті, який є характерним для сучасної України.

Важливим аспектом застосування методики є її адаптація (Семків, 2013) році. Адаптація враховує культурні особливості та мову, що сприяє підвищенню валідності та надійності отриманих результатів. Український контекст дозволяє більш точно вимірювати ціннісні орієнтації молоді, враховуючи їх соціальні та культурні умови. Це забезпечує можливість виявити загальні тенденції у зміні цінностей, а також оцінити їх специфіку в умовах війни, що супроводжується значним соціальним та емоційним тиском.

Отже, методика «Портрет цінностей» є надійним інструментом для вивчення ціннісних орієнтацій української молоді та їх динаміки під впливом кризових факторів. Її використання дозволяє отримати важливі дані для подальшого аналізу і розуміння трансформаційних процесів у системі цінностей.

Методика №2. «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) є інструментом, що базується на концепції толерантності до невизначеності, яка відіграє важливу роль у адаптації до кризових ситуацій (див. дод. Б). Толерантність до невизначеності описується як здатність людини справлятися з ситуаціями, що супроводжуються високим рівнем непередбачуваності, незрозумілості або відсутністю інформації. В умовах війни цей чинник набуває особливого значення, оскільки невизначеність стає постійною складовою життя, впливаючи на емоційний стан і поведінку індивідів. Вивчення цього явища є важливим для розуміння механізмів, які впливають на психологічну стійкість і зміну цінностей української молоді під час повномасштабного воєнного вторгнення.

Методика включає три основні шкали, які вимірюють ключові аспекти інтолерантності до невизначеності. Перша шкала, прогностична тривога, оцінює рівень тривожності, пов'язаної з майбутніми подіями, коли людина намагається передбачити можливі негативні наслідки. Друга шкала, гнітюча тривога, визначає рівень дискомфорту, що виникає у ситуаціях невизначеності, які важко або неможливо контролювати. Третя шкала інтолерантності до невизначеності оцінює загальний рівень несприйнятливості до ситуацій, у яких бракує чіткості та визначеності. Усі три шкали разом дозволяють отримати повну картину адаптаційних можливостей особистості в умовах кризи.

Вибір цієї методики для дослідження зумовлений її здатністю вимірювати важливі аспекти психологічної реакції на умови невизначеності, характерні для воєнного часу. У контексті війни інтолерантність до невизначеності може впливати на систему цінностей молоді, трансформуючи її залежно від індивідуального рівня адаптації до стресових факторів. Використання шкали дозволяє виявити, як рівень тривожності та несприйнятливості до невизначеності впливає на зміну ціннісних пріоритетів, що є особливо важливим для дослідження динаміки цінностей у складних соціокультурних умовах.

Методика була адаптована для української вибірки (Громова, 2021). Адаптація враховує мовні та культурні особливості, що робить інструмент валідним та надійним у контексті України. Цей інструмент дозволяє отримати точні й релевантні дані, які враховують специфіку реагування української молоді на умови війни. Адапована шкала сприяє проведенню детального аналізу та забезпечує можливість порівняння результатів з іншими дослідженнями, що проводяться в різних країнах та культурах.

Таким чином, «Шкала інтолерантності до невизначеності» є важливим методичним інструментом для дослідження трансформаційних процесів у системі цінностей молоді під впливом умов невизначеності. Її використання дозволяє зробити значний внесок у розуміння психологічних механізмів, що

лежать в основі адаптації до кризових ситуацій, та виявити взаємозв'язок між толерантністю до невизначеності й змінами в системі цінностей.

Методика №3. «Шкала психологічного благополуччя» (PWB) базується на моделі психологічного благополуччя, розробленій Ріфф (див. дод. В). Ця модель розглядає благополуччя не лише як відсутність психологічних проблем, але й як позитивний стан, що включає гармонійний розвиток особистості, відчуття автономії та реалізацію життєвих цілей. Основою цієї концепції є ідея про те, що психологічне благополуччя є багатовимірним явищем, яке охоплює кілька ключових аспектів, таких як особистісне зростання, здатність до управління середовищем, позитивні міжособистісні відносини, автономія, наявність цілей у житті та самоприйняття. Ці компоненти створюють цілісну картину емоційного і психологічного стану людини.

Методика передбачає оцінку основних компонентів психологічного благополуччя за допомогою спеціальних шкал. Наприклад, шкала «Позитивні відносини з тими, що оточують» дозволяє оцінити здатність людини встановлювати і підтримувати теплі та взаємовигідні стосунки. Шкала «Автономія» вимірює здатність особистості приймати незалежні рішення, незважаючи на зовнішній тиск. Компонент «Управління середовищем» визначає здатність людини адаптуватися до обставин і ефективно контролювати своє оточення. Особистісне зростання стосується прагнення до самореалізації та розвитку своїх можливостей. Цілі у житті характеризують наявність життєвих планів і відчуття смислу, а шкала самоприйняття оцінює позитивне сприйняття власної особистості. Загальний індекс психологічного благополуччя розраховується як сума показників усіх шкал, що дає змогу оцінити загальний стан людини в межах інтегрального показника.

Вибір цієї методики зумовлений її значущістю для вивчення адаптації молоді до кризових ситуацій, зокрема в умовах війни. Психологічне благополуччя є важливим чинником, який впливає на систему цінностей і визначає поведінкові стратегії особистості. В умовах війни, коли стресові фактори та невизначеність є домінуючими, дослідження благополуччя дозволяє

виявити, як молодь справляється з труднощами і які ресурси використовує для підтримки стабільності своєї психіки. Крім того, ця методика допомагає оцінити, як психологічне благополуччя впливає на трансформацію ціннісних пріоритетів в умовах соціокультурних і емоційних змін.

Використання «Шкали психологічного благополуччя» у цьому дослідженні є обґрунтованим і необхідним для отримання цілісної картини динаміки змін у системі цінностей української молоді під впливом воєнного часу. Методика забезпечує якісний інструмент для глибокого аналізу емоційного стану молоді та його взаємозв'язку з ціннісними орієнтирами.

Описані психодіагностичні методики дозволяють отримати комплексну інформацію про динаміку змін у системі цінностей української молоді в умовах війни. Вибір інструментарію обумовлений його валідністю, надійністю та адаптованістю до досліджуваного контексту. Використання цих методик забезпечує можливість оцінити, як цінності молоді трансформуються в умовах кризи та невизначеності, а також виявити їхній взаємозв'язок із факторами толерантності до невизначеності й психологічного благополуччя.

Висновок до другого розділу

Дослідження було реалізовано в кілька етапів, кожен із яких мав важливе значення для досягнення поставлених завдань і забезпечення об'єктивності отриманих результатів.

Перший етап включав аналіз сучасних наукових джерел, присвячених проблематиці цінностей молоді, особливо в умовах кризових ситуацій. Узагальнення теоретичних положень дозволило визначити ключові аспекти динаміки цінностей, які є основою для емпіричного дослідження. Особливу увагу приділено специфіці змін у цінностях української молоді в умовах війни, що сформувало основу для адаптації існуючих концепцій до соціокультурного контексту України.

На другому етапі було проведено онлайн-опитування за допомогою Google Forms, що стало ефективним інструментом для збору даних у широкій

аудиторії. Анкета була розроблена на основі трьох валідованих методик: «Портрет цінностей» (PVQ), «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) та «Шкала психологічного благополуччя» (PWB). Вибір цих інструментів обумовлений їхньою здатністю комплексно оцінювати цінності, толерантність до невизначеності та емоційний стан респондентів. Завдяки попередній згоді учасників дослідження, яке проводилося 2 роки тому було забезпечено безперервність збору даних, що дозволило провести порівняння результатів у динаміці.

Третій етап полягав у порівнянні результатів з дворічними даними для виявлення динаміки змін у системі цінностей молоді. Використання даних попереднього дослідження як базового орієнтира надало можливість відстежити трансформації цінностей, викликані соціокультурними змінами та умовами кризи. Порівняльний підхід забезпечив глибше розуміння процесів адаптації молоді до воєнного часу.

На четвертому етапі був проведений математико-статистичний аналіз даних, який включав описову статистику, частотний аналіз, χ -критерій Мана-Уїтні, дисперсійний аналіз (ANOVA) та кореляційний аналіз Спірмена. Ці методи дозволили встановити сучасні тенденції, відмінності за статтю та зайнятістю, а також взаємозв'язки між різними аспектами цінностей. Комплексний аналіз забезпечив валідність і достовірність результатів.

Останній етап включав дослідження передумов толерантності до невизначеності та динаміки змін у системі цінностей. Для цього був використаний множинний регресійний аналіз, який дозволив визначити вплив ключових цінностей на адаптаційний потенціал молоді. Крім того, за допомогою w -рангу Уїлкоксона було виявлено значущі зміни у системі цінностей у порівнянні з попереднім періодом, що дозволило оцінити адаптаційні механізми української молоді.

Застосовані методи та інструменти забезпечили всебічне дослідження динаміки змін у системі цінностей української молоді. Використання валідованих методик, порівняльного аналізу та статистичних інструментів

дозволило отримати об'єктивні дані, що мають як теоретичну, так і практичну цінність. Результати дослідження створюють основу для подальших наукових досліджень і розробки рекомендацій, спрямованих на підтримку молоді в умовах кризових ситуацій.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ЗМІН СИСТЕМИ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВОЄННОГО ВТОРГНЕННЯ

3.1. Загальний огляд актуальних результатів дослідження

У ході аналізу результатів методики «Портрет цінностей» PVQ було встановлено, що серед української молоді під час повномасштабного воєнного вторгнення спостерігається певна трансформація системи особистісних цінностей (див. табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Результати методики «Портрет цінностей» PVQ

Змінні	Середнє значення	Медіана	Стандартне відхилення	Мін.	Макс.
Конформізм	2,79	3	1,41	1	6
Традиція	3,07	3	1,23	1	6
Доброзичливість	4,21	4	1,35	1	6
Універсалізм	4,31	4	1,23	1	6
Самостійність	4,35	4,5	1,50	1	6
Стимуляція	2,62	2	1,56	1	6
Гедонізм	2,23	2	1,29	1	6
Досягнення	2,93	3	1,62	1	6
Влада	2,53	2	1,49	1	6
Безпека	2,45	2	1,36	1	6

Отримані дані демонструють, що найвищі середні значення мають такі цінності, як самостійність (4,35), універсалізм (4,31) та доброзичливість (4,21), що вказує на тенденцію до посилення індивідуальної автономії, толерантності та орієнтації на міжособистісну підтримку. Медіанні показники також підтверджують цей тренд: зокрема, медіана для самостійності становить 4,5, а для універсалізму та доброзичливості – 4. Водночас такі цінності, як конформізм (2,79), традиція (3,07) та досягнення (2,93), мають середні значення, що свідчить про помірну роль цих аспектів у житті молоді.

Рис. 3.1. Портрет вибірки за рівнем прояву особистісних цінностей

Особливо варто звернути увагу на низькі середні показники таких цінностей, як стимуляція (2,62), гедонізм (2,23), влада (2,53) та безпека (2,45). Це може свідчити про те, що молодь у період війни менше орієнтована на прагнення до нових вражень та задоволень, а також менше фокусується на досягненні соціальної або особистісної влади. Водночас відносно низький рівень безпеки у порівнянні з іншими цінностями є цікавим феноменом, який може свідчити про зниження суб'єктивного відчуття контролю над ситуацією або адаптацію до нестабільних умов.

Подальший аналіз розподілу вибірки за рівнем вираженості особистісних цінностей дозволяє деталізувати загальні тенденції (див. табл. 3.2).

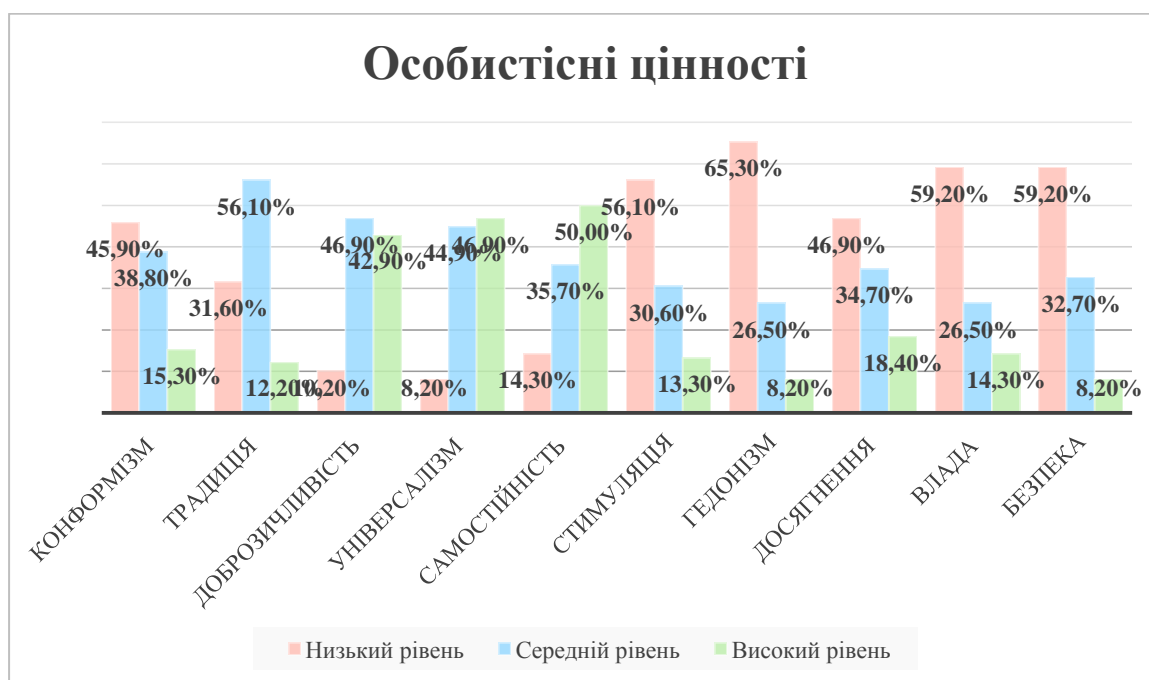
Таблиця 3.2

Розподіл вибірки за рівнем прояву особистісних цінностей (у %)

Стать	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Конформізм	45,9%	38,8%	15,3%
Традиція	31,6%	56,1%	12,2%
Доброзичливість	10,2%	46,9%	42,9%
Універсалізм	8,2%	44,9%	46,9%
Самостійність	14,3%	35,7%	50,0%
Стимуляція	56,1%	30,6%	13,3%
Гедонізм	65,3%	26,5%	8,2%

Досягнення	46,9%	34,7%	18,4%
Влада	59,2%	26,5%	14,3%
Безпека	59,2%	32,7%	8,2%

Найбільш вираженими цінностями серед української молоді виявилися універсалізм та доброзичливість, адже 46,9% та 42,9% відповідно демонструють високий рівень цих характеристик. Це вказує на домінування орієнтації на гуманістичні цінності, співчуття та прийняття різноманітності, що, ймовірно, стало наслідком воєнного контексту, який посилює потребу в соціальній згуртованості та підтримці. Також високий рівень самостійності у 50% респондентів підтверджує прагнення до незалежності та здатності ухвалювати власні рішення, що може бути викликано необхідністю адаптації до нових обставин життя.

Рис. 3.2. Розподіл вибірки за рівнем прояву особистісних цінностей

Цікаво, що найменш вираженими цінностями є гедонізм (високий рівень лише у 8,2% вибірки), безпека (8,2%) та стимуляція (13,3%). Це означає, що у часи воєнного випробування молодь значно менше фокусується на отриманні насолоди, відчутті життєвої безпеки та пошуку нових пригод. Ймовірно, те, що люди вже 3 рік знаходяться в умовах війни повпливало на пристосування під сьогоденні реалії та його умови й молоді люди почали відчувати відносну

безпеку, навчилась жити в умовах невизначеності/часткової небезпеки. Цілком можливо, що це спричинило те, що молодь посунула подібні пріоритети на другий план. Аналогічна ситуація спостерігається й щодо влади – високий рівень цієї цінності виявили лише 14,3% респондентів, що підтверджує загальну тенденцію до переоцінки важливості статусу та контролю над іншими на користь більш просоціальних мотивів.

Конформізм та традиція демонструють середню вираженість у більшості опитаних (38,8% та 56,1% відповідно), що свідчить про певний баланс між необхідністю дотримання соціальних норм та відкритістю до змін. Водночас висока частка молоді з низьким рівнем конформізму (45,9%) може свідчити про зростання критичного мислення, зниження авторитарного сприйняття реальності та прагнення до незалежних рішень у складних умовах.

Загальний аналіз отриманих результатів демонструє суттєві зміни у системі цінностей української молоді, спричинені реаліями війни. Посилення таких цінностей, як універсалізм, доброзичливість та самостійність, відображає адаптаційні процеси та прагнення до соціальної підтримки, взаємодопомоги та незалежності. Водночас значне зниження значущості гедонізму, безпеки та влади свідчить про переорієнтацію молоді на інші життєві пріоритети, пов'язані зі стабільністю та колективною солідарністю.

У ході аналізу результатів методики «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) було встановлено, що українська молодь демонструє помірний рівень тривожності, пов'язаної з невизначеністю, проте спостерігається різна вираженість її окремих компонентів (див. табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Результати методики «Шкала інтолерантності до невизначеності» IUS-12

Змінні	Середнє значення	Медіана	Стандартне відхилення	Мін.	Макс.
Прогностична тривога	3,23	3	1,29	1	5
Гнітюча тривога	2,82	3	1,43	1	5
Інтолерантність до невизначеності	2,79	3	0,95	1	5

Середні значення за шкалами свідчать про те, що найбільш вираженою є прогностична тривога, тобто схильність до передбачення негативних наслідків та прагнення до контролю над майбутнім. Її середній показник становить 3,23 при медіані 3, а стандартне відхилення 1,29, що свідчить про помірну варіативність результатів.

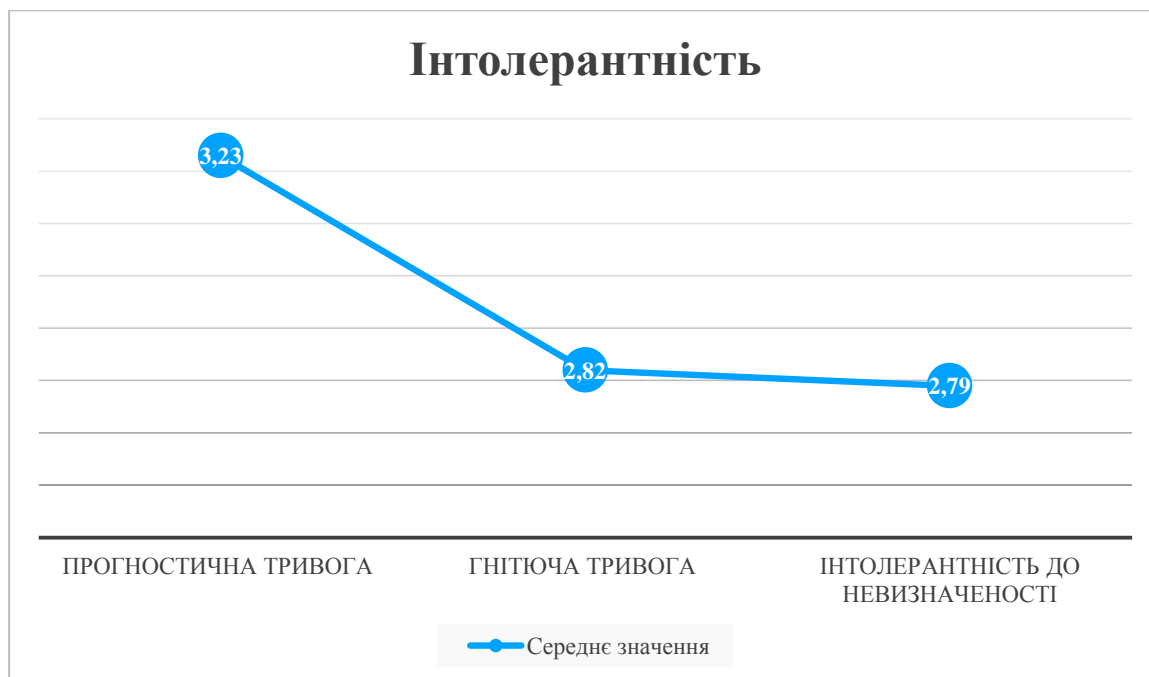

Рис. 3.3. Портрет вибірки за рівнем прояву інтолерантності до невизначеності

Дещо нижчі значення має гнітюча тривога, яка відображає загальне емоційне напруження у відповідь на невизначеність (2,82 при медіані 3). Найменш вираженим виявився загальний показник інтолерантності до невизначеності (2,79 при медіані 3), що може свідчити про певний рівень адаптації молоді до нестабільних умов або про наявність механізмів психологічного подолання тривожності, пов'язаної з непередбачуваністю майбутнього.

Розподіл вибірки за рівнем вираженості інтолерантності до невизначеності дозволяє детальніше оцінити ці тенденції (див. табл. 3.4).

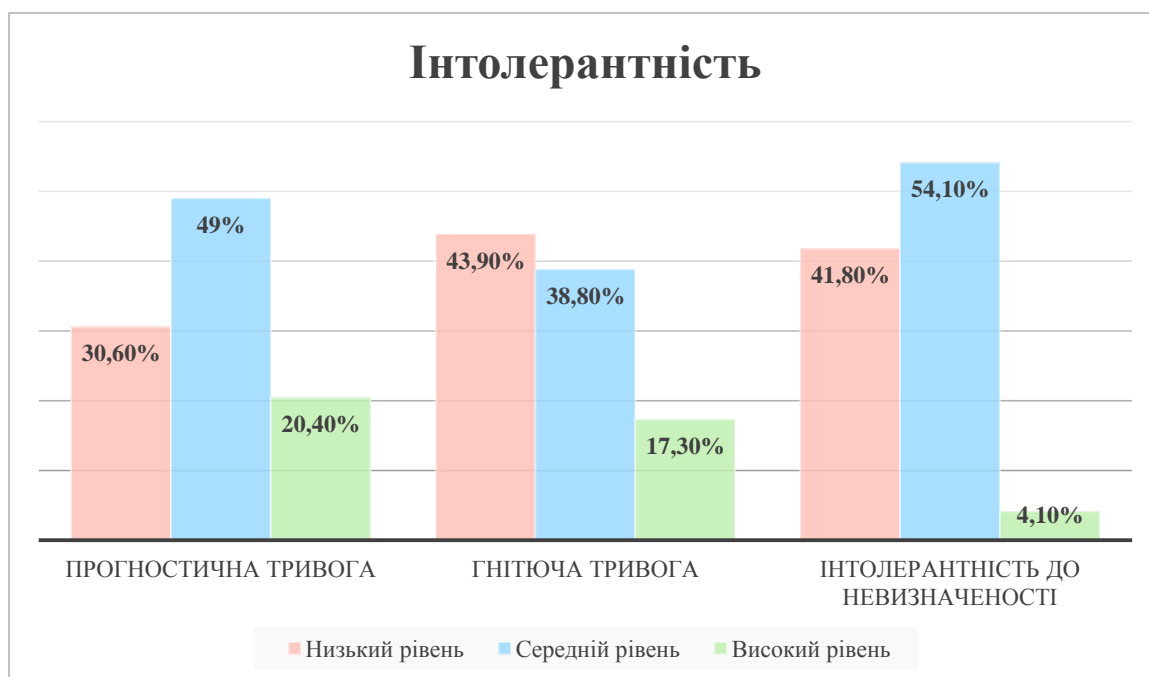
Таблиця 3.4

Розподіл вибірки за рівнем прояву інтолерантності до невизначеності (у %)

Стать	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
-------	----------------	-----------------	----------------

Прогностична тривога	30,6%	49%	20,4%
Гнітюча тривога	43,9%	38,8%	17,3%
Інтолерантність до невизначеності	41,8%	54,1%	4,1%

Високий рівень прогностичної тривоги мають 20,4% респондентів, що означає, що кожен п'ятий молодий українець схильний до підвищеної передбачувальної тривожності, потребує чітких орієнтирів і важко адаптується до змінних обставин. Проте найбільша частка вибірки демонструє середній рівень цієї характеристики (49%), що вказує на помірковану схильність до передбачення негативних сценаріїв і водночас достатню гнучкість у реагуванні на невизначеність. Водночас 30,6% респондентів мають низький рівень прогностичної тривоги, що може свідчити про більш спокійне сприйняття майбутніх подій або ж про певну недооцінку ризиків.

Рис. 3.4. Розподіл вибірки за рівнем прояву інтолерантності до невизначеності

Гнітюча тривога має ще менш виражену динаміку, оскільки високий рівень цієї характеристики виявлений у 17,3% вибірки, а середній рівень демонструють 38,8% респондентів. Водночас значна частина вибірки (43,9%) має низький рівень гнітючої тривоги, що означає, що для більшості української

молоді емоційна реакція на невизначеність не є настільки критичною та не супроводжується надмірним психологічним дистресом. Така тенденція може бути наслідком адаптаційних механізмів, що сформувалися в умовах війни, коли ситуація невизначеності стала звичною та сприймається не як виняткова, а як постійний контекст життя.

Загальний показник інтолерантності до невизначеності також демонструє цікаві особливості. Найбільша частка респондентів (54,1%) знаходиться на середньому рівні, що підтверджує загальну тенденцію до відносно збалансованого сприйняття невизначеності, коли вона викликає певний рівень тривожності, але не є домінуючим фактором, що заважає функціонуванню. Високий рівень інтолерантності до невизначеності має лише 4,1% опитаних, що свідчить про те, що абсолютна більшість молоді все ж має певний рівень психологічної стійкості перед невизначеністю та здатність адаптуватися до змінних умов. Натомість 41,8% респондентів мають низький рівень інтолерантності до невизначеності, що вказує на їхню високу стійкість до нестабільності та схильність до прийняття обставин без надмірного тривожного реагування.

Загалом, отримані результати демонструють, що українська молодь має помірну чутливість до невизначеності, проте ця чутливість здебільшого проявляється у вигляді когнітивної (прогностичної) тривоги, а не емоційного дистресу. Це може бути пояснено необхідністю постійно планувати майбутнє в умовах нестабільності та небезпеки, що формує звичку аналізувати ризики і шукати потенційні шляхи виходу з можливих кризових ситуацій. Водночас, відносно невисока гнітюча тривога та загальна інтолерантність до невизначеності можуть свідчити про сформовані механізми психологічної адаптації та про те, що молодь, хоча й стикається з невизначеністю, все ж здатна сприймати її як частину реальності, а не як джерело постійного стресу.

У ході аналізу результатів методики «Шкала психологічного благополуччя» (PWB) було встановлено, що загальний рівень психологічного

благополуччя української молоді в умовах війни є відносно стабільним, хоча окремі його компоненти мають різну вираженість (див. табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Результати методики «Шкала психологічного благополуччя» РВВ

Змінні	Середнє значення	Медіана	Стандартне відхилення	Мін.	Макс.
Позитивні відносини з тими, що оточують	3,82	4	1,22	1	5
Автономія	3,41	4	1,30	1	5
Управління середовищем	3,52	4	1,26	1	5
Особистісне зростання	3,73	4	1,31	1	5
Цілі у житті	3,56	4	1,27	1	5
Самоприйняття	3,55	4	1,26	1	5
Психологічне благополуччя	3,19	3	0,56	2	4

Середні значення за основними показниками свідчать про те, що найвищі оцінки отримали такі аспекти, як позитивні відносини з тими, що оточують (3,82), особистісне зростання (3,73) та цілі у житті (3,56).

Рис. 3.5. Портрет вибірки за рівнем психологічного благополуччя та його складовими

Це дозволяє припустити, що в умовах кризи молодь особливо цінує підтримку соціального оточення, прагне до саморозвитку та намагається зберегти або переосмислити свої життєві цілі. Водночас такі компоненти, як автономія (3,41), управління середовищем (3,52) та самоприйняття (3,55), демонструють дещо нижчі показники, хоча також залишаються на помірному рівні. Загальний рівень психологічного благополуччя, який є усередненим показником усіх складових, має середнє значення 3,19 при медіані 3, що свідчить про певну стабільність емоційного стану молоді, незважаючи на складні соціально-політичні обставини.

Аналіз розподілу вибірки за рівнем психологічного благополуччя та його окремими складовими дає змогу деталізувати ці тенденції (див. табл. 3.6).

Таблиця 3.6

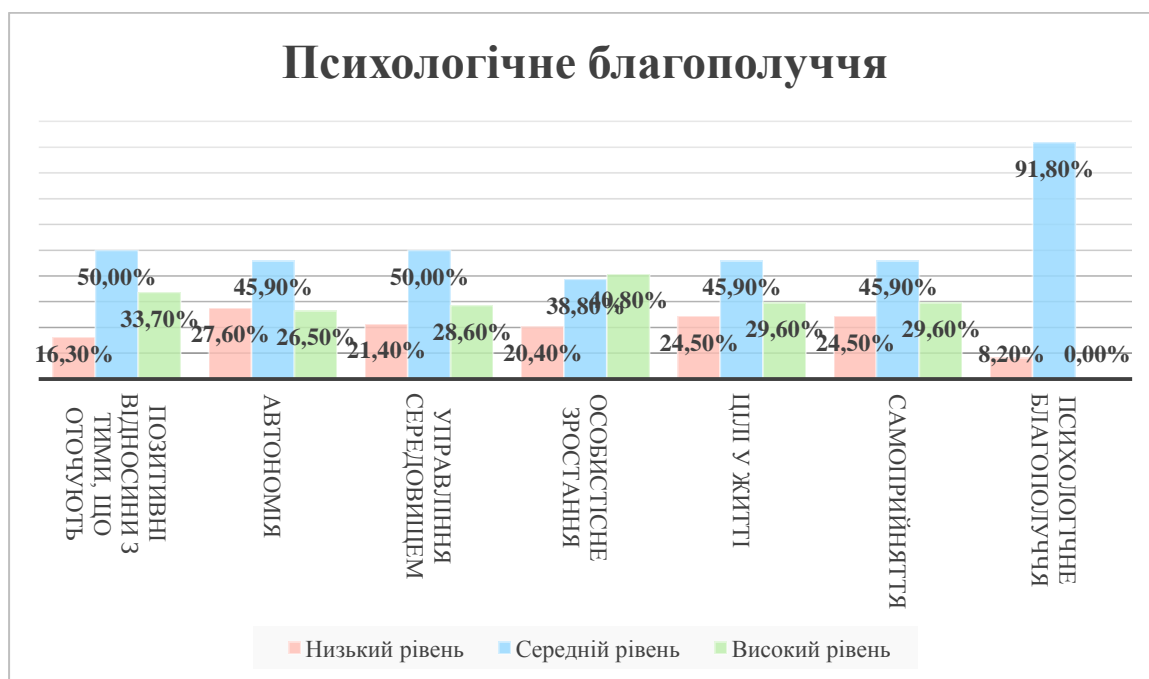
Розподіл вибірки за рівнем психологічного благополуччя та його складовими (у %)

Стать	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
Позитивні відносини з тими, що оточують	16,3%	50,0%	33,7%
Автономія	27,6%	45,9%	26,5%
Управління середовищем	21,4%	50,0%	28,6%
Особистісне зростання	20,4%	38,8%	40,8%
Цілі у житті	24,5%	45,9%	29,6%
Самоприйняття	24,5%	45,9%	29,6%
Психологічне благополуччя	8,2%	91,8%	0,0%

Найвищий рівень демонструють показники позитивних відносин з іншими, особистісного зростання та управління середовищем. Зокрема, 33,7% респондентів мають високий рівень соціальних зв'язків, що підтверджує важливість міжособистісної підтримки в умовах кризи. Водночас середній рівень за цим показником мають 50% опитаних, а лише 16,3% демонструють низький рівень, що означає, що для переважної більшості молоді соціальна взаємодія залишається вагомим фактором благополуччя. Схожа тенденція спостерігається і щодо особистісного зростання: високий рівень цієї

характеристики має 40,8% опитаних, а середній – 38,8%, що свідчить про прагнення молоді до розвитку навіть в умовах нестабільності.

Щодо автономії, управління середовищем та самоприйняття, то вони демонструють більш збалансовані показники, проте все ще відносно високі: частка респондентів із високим рівнем автономії становить 26,5%, а управління середовищем – 28,6%. Це може вказувати на те, що хоча українська молодь прагне до незалежності та контролю над своїм життям, складна ситуація війни обмежує ці можливості, створюючи додаткові бар'єри для самореалізації. Водночас самоприйняття має дещо вищі показники (29,6% високого рівня), що свідчить про загальну стійкість молоді та її здатність підтримувати позитивне ставлення до себе, незважаючи на стресові фактори.

Рис. 3.6. Розподіл вибірки за рівнем психологічного благополуччя та його складовими

Цікаво, що найнижчий рівень спостерігається за загальним показником психологічного благополуччя, адже жоден респондент не продемонстрував високого рівня за цим показником. Водночас 91,8% мають середній рівень, що може свідчити про відносну збалансованість психоемоційного стану молоді, хоча в умовах воєнного конфлікту їм важко досягти повної гармонії та внутрішньої задоволеності. Лише 8,2% респондентів мають низький рівень

психологічного благополуччя, що свідчить про відносно невеликий відсоток молоді, яка перебуває у стані глибокої емоційної нестабільності.

Загалом результати дослідження свідчать про те, що українська молодь демонструє достатньо високий рівень адаптації до складних умов, зберігаючи соціальні зв'язки, прагнучи до саморозвитку та підтримуючи внутрішню стійкість. Водночас загальний рівень психологічного благополуччя залишається переважно середнім, що може бути наслідком тривалого стресового впливу війни, невизначеності майбутнього та складнощів у реалізації життєвих планів. Основними ресурсами підтримки психічного стану є позитивні відносини з іншими людьми, особистісне зростання та цілі у житті, що дозволяє молоді знаходити сенс та мотивацію для подальшого розвитку. Проте залишається очевидним, що автономія, управління середовищем та самоприйняття можуть бути обмежені через об'єктивні фактори воєнного часу, що створює додаткові виклики для психологічного благополуччя молодого покоління.

У ході аналізу статевих відмінностей за методиками «Портрет цінностей» (PVQ), «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) та «Шкала психологічного благополуччя» (PWB) було виявлено кілька цікавих результатів, що відображають специфіку гендерних різниць у системі цінностей та психоемоційному стані української молоді під час війни.

За методикою PVQ, що оцінює систему цінностей, значущі відмінності між чоловіками та жінками були виявлені тільки за кількома шкалами (див. табл. 3.7).

Таблиця 3.7

Результати аналізу статевих відмінностей за методикою «Портрет цінностей»

PVQ

Змінні	Ранг Мана-Уїтні	Значення р	Сила ефекту	Середнє серед чоловіків	Середнє серед жінок
Конформізм	352	0,036*	0,331	2,47	2,86
Традиція	751	0,999	0,080	3,05	3,08
Доброзичливість	723	0,800	0,037	4,26	4,20
Універсалізм	734	0,883	0,021	4,26	4,32

Самостійність	668	0,449	0,109	4,16	4,32
Стимуляція	449	0,093	0,002	4,16	4,39
Гедонізм	696	0,613	0,072	2,58	2,63
Досягнення	408	0,070	0,056	2,47	2,18
Влада	682	0,524	0,091	2,79	2,96
Безпека	423	0,082	0,036	2,74	2,48

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Так, за цінністю «конформізм» чоловіки отримали середнє значення 2,47, тоді як у жінок цей показник був вищим – 2,86. Це свідчить про те, що жінки мають більшу схильність до дотримання соціальних норм та стандартів, в той час як чоловіки виявляють більш критичне ставлення до них. Однак ефект цієї відмінності є помірним (сила ефекту 0,331). Інші цінності, такі як традиція, доброзичливість, універсалізм, самостійність, гедонізм, досягнення, влада та безпека, не показали статистично значущих відмінностей між статями. Наприклад, за цінністю «досягнення» чоловіки отримали середнє значення 2,47, тоді як у жінок цей показник був дещо нижчим – 2,18, але ця різниця не є суттєвою, оскільки значення p для цієї змінної складає 0,070.

Що стосується шкали «Інтолерантності до невизначеності» (IUS-12), то значущі статеві відмінності були виявлені лише за прогностичною тривоогою (див. табл. 3.8).

Таблиця 3.8

Результати аналізу статевих відмінностей за методикою «Шкала інтолерантності до невизначеності» IUS-12

Змінні	Ранг Мана-Уїтні	Значення p	Сила ефекту	Середнє серед чоловіків	Середнє серед жінок
Прогностична тривога	363	0,042*	0,316	3,29	3,00
Гнітюча тривога	696	0,617	0,073	2,95	2,78
Інтолерантність до невизначеності	745	0,962	0,007	2,79	2,78

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Чоловіки виявили більш високий рівень тривожності, отримавши середнє значення 3,29, порівняно з жінками, у яких цей показник був на рівні 3,00. Різниця є статистично значущою з p -значенням 0,042 і помірною силою ефекту (0,316). Це може свідчити про те, що чоловіки більш схильні до передбачення

негативних сценаріїв та відчують більшу тривогу щодо майбутнього в умовах невизначеності. Інші показники шкали, такі як гнітюча тривога та загальна інтолерантність до невизначеності, не продемонстрували суттєвих статевих відмінностей, оскільки значення p для них перевищує 0,05, що свідчить про відсутність статистичної значущості.

Аналіз за методикою «Шкала психологічного благополуччя» також виявив кілька цікавих статевих відмінностей (див. табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Результати аналізу статевих відмінностей за методикою «Шкала психологічного благополуччя» PWB

Змінні	Ранг Мана-Уїтні	Значення p	Сила ефекту	Середнє серед чоловіків	Середнє серед жінок
Позитивні відносини з тими, що оточують	277	0,010*	0,431	3,32	3,94
Автономія	282	0,021*	0,424	3,00	3,51
Управління середовищем	722	0,796	0,037	3,58	3,51
Особистісне зростання	685	0,541	0,087	3,84	3,71
Цілі у житті	737	0,904	0,017	3,63	3,54
Самоприйняття	718	0,763	0,043	3,42	3,58
Психологічне благополуччя	724	0,782	0,035	3,16	3,20

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Найбільші різниці спостерігались у таких складових, як «позитивні відносини з тими, що оточують» та «автономія». Жінки отримали значно вищі бали за обома показниками: середнє значення для жінок у категорії «позитивні відносини» склало 3,94, тоді як у чоловіків – 3,32, що є статистично значущою відмінністю з p -значенням 0,010 та силою ефекту 0,431. Ці результати можуть вказувати на те, що жінки, ймовірно, відчують більшу потребу в емоційній підтримці та встановленні гармонійних стосунків з оточуючими. Згідно з «автономією», середнє значення для жінок склало 3,51, тоді як для чоловіків – 3,00, що також є статистично значущою різницею з p -значенням 0,021 та силою ефекту 0,424. Це може свідчити про те, що жінки виявляють більшу схильність до незалежності та контролю над своїм життям, в той час як чоловіки можуть

бути більш залежними від зовнішніх обставин. Інші компоненти шкали психологічного благополуччя, такі як управління середовищем, особистісне зростання, цілі у житті, самоприйняття та загальний рівень благополуччя, не показали суттєвих відмінностей між статями, з р-значеннями вище 0,05.

Загалом, результати аналізу статевих відмінностей вказують на те, що найбільші розбіжності між чоловіками та жінками спостерігаються в контексті соціальних та емоційних аспектів. Жінки, як правило, виявляють більшу схильність до підтримки соціальних зв'язків та вищий рівень автономії, тоді як чоловіки мають більшу схильність до прогностичної тривоги, що вказує на можливі різниці в психоемоційній адаптації до війни. Незважаючи на це, за багатьма іншими показниками, такими як гедонізм, досягнення, влада та самоприйняття, статеві відмінності є незначними, що може свідчити про схожість між чоловіками та жінками в умовах війни щодо їхніх загальних цінностей та прагнень.

У ході кореляційного аналізу було встановлено, що рівень інтолерантності до невизначеності має статистично значущі зв'язки з окремими особистісними цінностями, що відображає характерні тенденції адаптації молоді до нестабільних умов (див. табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Кореляційний аналіз показників інтолерантності до невизначеності та особистісних цінностей

Змінні	Прогностична тривога	Гнітюча тривога	Інтолерантність до невизначеності
Конформізм	-0,001	-0,347*	-0,278*
Традиція	0,312*	-0,026	0,229
Доброзичливість	-0,022	-0,202	-0,195
Універсалізм	0,047	-0,267*	-0,210
Самостійність	-0,061	-0,063	-0,111
Стимуляція	-0,078	0,080	-0,001
Гедонізм	0,169	-0,095	0,067
Досягнення	-0,455*	0,017	-0,255*
Влада	-0,239*	0,018	0,149
Безпека	-0,286*	0,022	-0,176

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Зокрема, було виявлено негативний зв'язок між гнітючою тривогою та такими цінностями, як конформізм (-0,347, $p < 0,05$), універсалізм (-0,267, $p < 0,05$) та безпека (-0,286, $p < 0,05$). Це може свідчити про те, що молодь, яка менш орієнтована на прийняття соціальних норм та традиційних способів мислення, а також ті, для кого безпека не є домінуючою цінністю, можуть переживати вищий рівень гнітючої тривоги. Такий результат є логічним, адже прагнення до стабільності та впорядкованості може виступати захисним механізмом, який допомагає зменшити негативний емоційний фон, спричинений невизначеністю.

Також було зафіксовано негативний кореляційний зв'язок між загальним рівнем інтолерантності до невизначеності та конформізмом (-0,278, $p < 0,05$), що вказує на те, що особи, які менш схильні до підпорядкування соціальним нормам і прагнуть незалежності у своїх рішеннях, можуть демонструвати вищий рівень дискомфорту в умовах невизначеності. Це може бути пов'язано з тим, що люди, які орієнтовані на суворе дотримання правил, сприймають соціальні стандарти як певний стабілізуючий фактор, що дозволяє їм краще справлятися із невизначеністю.

Цікаві результати було отримано щодо прогностичної тривоги, яка виявила значущі негативні кореляції з такими цінностями, як досягнення (-0,455, $p < 0,05$), влада (-0,239, $p < 0,05$) та безпека (-0,286, $p < 0,05$). Ці результати можуть свідчити про те, що особи, які менше орієнтовані на досягнення успіху та контроль над іншими, схильні до більш високого рівня передбачувальної тривожності. Це може бути пояснено тим, що ті, хто менш амбітний або менш зацікавлений у контролі над ситуацією, відчують більшу невпевненість щодо майбутнього та можуть переживати вищий рівень занепокоєння з цього приводу. Водночас особи, для яких важлива безпека, також демонструють менший рівень прогностичної тривоги, що може свідчити про те, що почуття захищеності сприяє зниженню рівня занепокоєння про невизначеність.

Також спостерігається позитивна кореляція між традицією та прогностичною тривогою (0,312, $p < 0,05$), що може вказувати на те, що молодь,

яка дотримується традиційних цінностей, має підвищений рівень тривожності щодо майбутнього. Це може бути пояснено тим, що для осіб, які дотримуються традиційних уявлень про стабільність, зміни та невизначеність можуть сприйматися як загроза звичному порядку речей, що посилює тривожне очікування.

Загальний аналіз отриманих кореляцій дозволяє зробити висновок, що інтолерантність до невизначеності та її складові мають доволі складну взаємодію з особистісними цінностями української молоді. З одного боку, орієнтація на безпеку, досягнення та владу допомагає знижувати рівень тривожності щодо невизначеності, оскільки такі цінності надають суб'єктивне відчуття контролю над ситуацією. З іншого боку, особи, які більше схильні до традиційних уявлень про світ або менш орієнтовані на дотримання соціальних норм, можуть переживати більшу гнітючу або прогностичну тривогу. Це може свідчити про те, що в умовах воєнного часу молодь, яка прагне стабільності, більш успішно адаптується до ситуації, тоді як ті, хто не орієнтується на ці фактори, можуть зазнавати більшого стресу через невизначеність.

У ході кореляційного аналізу було встановлено, що інтолерантність до невизначеності має значущі зв'язки з окремими компонентами психологічного благополуччя, що свідчить про складний взаємозв'язок між рівнем стресу, спричиненого невизначеністю, та загальним психоемоційним станом української молоді (див. табл. 3.11).

Таблиця 3.11

Кореляційний аналіз показників інтолерантності до невизначеності та показників психологічного благополуччя

Змінні	Прогностична тривога	Гнітюча тривога	Інтолерантність до невизначеності
Позитивні відносини з тими, що оточують	0,086	0,020	0,079
Автономія	0,037	-0,057	-0,043
Управління середовищем	-0,053	-0,376*	-0,265*
Особистісне зростання	-0,051	-0,048	-0,051
Цілі у житті	-0,375*	-0,275*	-0,322*
Самоприйняття	-0,034	0,206	0,179

Психологічне благополуччя	-0,276*	-0,290*	-0,293*
---------------------------	---------	---------	---------

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Найбільш вираженим є негативний зв'язок між інтолерантністю до невизначеності та загальним рівнем психологічного благополуччя (-0,293, $p < 0,05$), що означає, що чим вище у молодих людей рівень несприйняття невизначеності, тим нижчим є їхній загальний рівень психоемоційного комфорту. Це підтверджує гіпотезу про те, що невизначеність і нестабільність є вагомими чинниками, що знижують суб'єктивне благополуччя, оскільки створюють додаткові психологічні бар'єри та ускладнюють процес адаптації.

Значущі негативні кореляції були також виявлені між інтолерантністю до невизначеності та окремими складовими психологічного благополуччя, зокрема управлінням середовищем (-0,265, $p < 0,05$) та цілями у житті (-0,322, $p < 0,05$). Це свідчить про те, що люди, які відчують дискомфорт перед непередбачуваними обставинами, значно меншою мірою сприймають себе як активних агентів, здатних контролювати власне середовище та формувати чіткі життєві орієнтири. Відсутність контролю над обставинами, що є типовою характеристикою періоду війни, може підсилювати почуття невпевненості, що, у свою чергу, негативно впливає на здатність до планування та цілеспрямованості.

Ще одна суттєва негативна кореляція була зафіксована між прогностичною тривогою та цілями у житті (-0,375, $p < 0,05$), що вказує на те, що молоді люди, які схильні до постійного аналізу можливих загроз і невизначеності майбутнього, мають нижчий рівень усвідомлення власних життєвих орієнтирів. Це може пояснюватися тим, що в умовах війни, коли довготривале планування стає складним, орієнтація на майбутнє знижується, а увага зосереджується на короткострокових цілях або на адаптації до нових умов. Негативна кореляція прогностичної тривоги з психологічним благополуччям (-0,276, $p < 0,05$) також підкреслює, що схильність до занепокоєння щодо можливих майбутніх загроз погіршує загальний рівень життєвої задоволеності та психологічної стабільності.

Гнітюча тривога виявила подібні взаємозв'язки, зокрема негативну кореляцію з управлінням середовищем (-0,376, $p < 0,05$) та цілями у житті (-0,275, $p < 0,05$), що підтверджує той факт, що особи, які відчувають емоційний тиск через невизначеність, меншою мірою здатні контролювати власні обставини та розставляти довготривалі пріоритети. Гнітюча тривога також має негативний зв'язок із загальним рівнем психологічного благополуччя (-0,290, $p < 0,05$), що узгоджується з попередніми результатами і свідчить про те, що емоційна реакція на невизначеність є одним із ключових факторів, що впливають на загальну якість життя молоді в умовах війни.

Інші показники, такі як позитивні відносини з оточуючими, автономія, особистісне зростання та самоприйняття, не показали значущих зв'язків з рівнем інтолерантності до невизначеності, що може свідчити про їхню відносну незалежність від фактору нестабільності. Це означає, що хоча невизначеність може значно впливати на почуття контролю над життям та здатність до постановки цілей, соціальна підтримка, особистісний розвиток та здатність приймати себе залишаються більш стабільними і менш чутливими до змінного середовища.

У ході кореляційного аналізу було встановлено, що особистісні цінності мають значущий вплив на різні аспекти психологічного благополуччя української молоді під час війни. Загальний аналіз отриманих даних свідчить про наявність як позитивних, так і негативних кореляцій між окремими цінностями та компонентами психологічного благополуччя, що дозволяє визначити ключові закономірності у сприйнятті молоддю власного життя та взаємодії із соціальним середовищем (див. табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Кореляційний аналіз показників психологічного благополуччя та особистісних цінностей

Змінні	Позитивні відносини з тими, що оточують	Автономія	Управління середовищем	Особистісне зростання	Цілі у житті	Самоприйняття	Психологічне благополуччя
Конформізм	0,045	0,059	0,096	-0,006	-0,389*	0,015	0,075
Традиція	0,052	0,054	-0,046	-0,363*	0,038	-0,349*	-0,066
Доброчинність	-0,092	-0,008	-0,055	0,085	-0,027	0,040	0,007
Універсализм	0,097	-0,009	0,072	0,439*	-0,021	0,263*	0,094
Самостійність	-0,057	0,057	0,329*	-0,066	0,062	-0,030	-0,089
Стимуляція	-0,271*	0,043	0,029	0,351*	-0,023	-0,040	-0,050
Гедонізм	0,033	0,073	-0,237*	-0,039	-0,299*	0,016	0,229*
Досягнення	0,059	0,002	0,263*	0,404*	0,094	-0,040	0,029
Влада	0,219	0,394*	0,059	0,093	0,358*	-0,025	-0,042
Безпека	0,409*	-0,278*	0,073	0,340*	0,054	0,302*	0,359*

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Один із найсуттєвіших зв'язків виявлено між універсализмом та особистісним зростанням (0,439, $p < 0,05$), що свідчить про те, що молодь, яка поділяє цінності толерантності, відкритості до різних культур та загальнолюдських принципів, більшою мірою схильна до саморозвитку та особистісного вдосконалення. Аналогічний позитивний зв'язок простежується між безпекою та особистісним зростанням (0,340, $p < 0,05$), що може свідчити про те, що ті, хто прагне до стабільності та захищеності, також схильні до розширення власних можливостей і пошуку нових шляхів самореалізації. Водночас особистісне зростання негативно корелює з традицією (-0,363, $p < 0,05$), що означає, що орієнтація на традиційні цінності може гальмувати прагнення до змін та саморозвитку.

Цілі у житті також демонструють цікаві кореляційні зв'язки. Було виявлено, що вони позитивно пов'язані з владою (0,358, $p < 0,05$), що може свідчити про те, що молоді люди, які прагнуть досягти високого соціального статусу та впливу, також мають більш чіткі життєві орієнтири. Водночас спостерігається значуща негативна кореляція між цілями у житті та конформізмом (-0,389, $p < 0,05$), що вказує на те, що люди, які схильні до

підпорядкування соціальним нормам, меншою мірою розвивають власні індивідуальні цілі та життєві пріоритети. Подібна тенденція простежується і у зв'язку між цілями у житті та гедонізмом ($-0,299$, $p < 0,05$), що дозволяє припустити, що орієнтація на отримання задоволення та насолоди з життя може знижувати мотивацію до довготривалого планування та реалізації значущих життєвих завдань.

Аналіз самоприйняття також демонструє цікаві закономірності. Було виявлено позитивний зв'язок між самоприйняттям та безпекою ($0,302$, $p < 0,05$), що може свідчити про те, що почуття захищеності та стабільності сприяє кращому сприйняттю себе як особистості. Водночас традиція має негативну кореляцію із самоприйняттям ($-0,349$, $p < 0,05$), що вказує на те, що люди, які суворо дотримуються традиційних норм, можуть мати певні труднощі з внутрішньою гармонією та прийняттям власної ідентичності.

Аспект управління середовищем виявив позитивний зв'язок із самостійністю ($0,329$, $p < 0,05$) та досягненням ($0,263$, $p < 0,05$), що вказує на те, що люди, які прагнуть до незалежності та професійних успіхів, частіше відчувають контроль над своїм життям і здатність ефективно керувати обставинами. Водночас спостерігається негативна кореляція між управлінням середовищем та гедонізмом ($-0,237$, $p < 0,05$), що означає, що люди, які більше орієнтовані на короткочасне задоволення, можуть відчувати менший рівень контролю над своїм середовищем.

Цікаві результати були отримані щодо загального показника психологічного благополуччя. Виявлено позитивний зв'язок між цим показником і гедонізмом ($0,229$, $p < 0,05$), що може вказувати на те, що отримання задоволення від життя є важливим чинником підтримки позитивного психоемоційного стану. Також був зафіксований зв'язок між психологічним благополуччям та безпекою ($0,359$, $p < 0,05$), що підкреслює важливість почуття стабільності та захищеності для загального рівня щастя та задоволеності життям.

Найбільш виражений зв'язок мають такі фактори, як безпека, самостійність, досягнення та універсалізм, що вказує на те, що молодь, яка прагне стабільності, розвитку та соціальної відкритості, має більш високий рівень життєвої задоволеності. Водночас конформізм та традиція часто демонструють негативні зв'язки з окремими аспектами благополуччя, що може свідчити про те, що надмірна орієнтація на соціальні норми та відсутність самостійного мислення можуть знижувати рівень особистісної гармонії та задоволеності життям.

3.2. Встановлення динаміки змін системи цінностей серед української молоді в умовах воєнного часу

У ході аналізу динаміки змін було встановлено, що система цінностей української молоді зазнала певних трансформацій упродовж двох років повномасштабної війни. Статистично значущі зміни спостерігалися за кількома ключовими цінностями, зокрема конформізмом, доброзичливістю, самостійністю та гедонізмом, що може свідчити про зміну пріоритетів молодого покоління в умовах довготривалої нестабільності (див. табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Результати аналізу динаміки змін в структурі цінностей української молоді в умовах війни

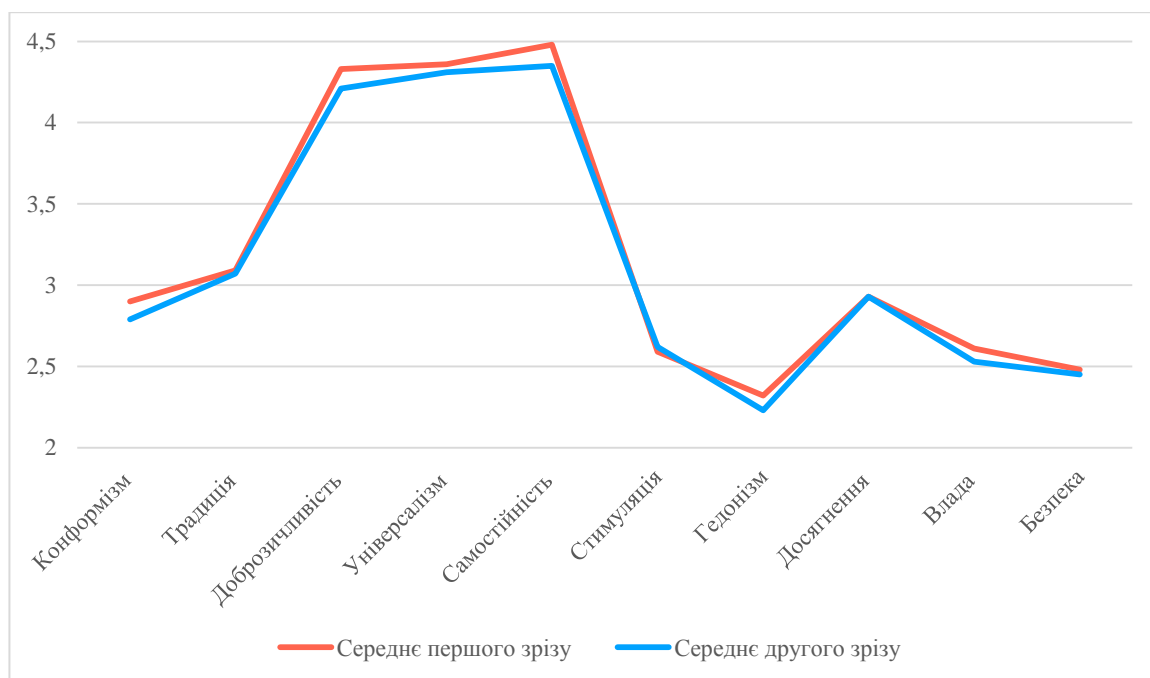
Змінні	Ранг Уїлкоксона	Значення р	Сила ефекту	Середнє першого зрізу	Середнє другого зрізу
Конформізм	55	0,003*	1,000	2,90	2,79
Традиція	56	0,835	0,066	3,09	3,07
Доброзичливість	84	0,050*	0,466	4,33	4,21
Універсалізм	40	0,183	0,454	4,36	4,31
Самостійність	83	0,049*	0,581	4,48	4,35
Стимуляція	14	0,608	0,222	2,59	2,62
Гедонізм	28	0,015*	1,000	2,32	2,23
Досягнення	10,5	0,999	0,000	2,93	2,93
Влада	49	0,155	0,484	2,61	2,53
Безпека	24	0,407	0,333	2,48	2,45

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$. Різниця між зрізами 2 роки.

Значне зниження показника конформізму ($p=0,003$, ефект=1,000) вказує на тенденцію до меншого підпорядкування соціальним нормам та очікуванням. Якщо у першому зрізі середнє значення цієї цінності становило 2,90, то через два роки воно зменшилося до 2,79. Це може свідчити про зростання критичного мислення та більш незалежного ставлення до зовнішніх правил та норм, що є типовим для суспільства, яке переживає радикальні соціальні та політичні зміни. В умовах війни, коли традиційні моделі поведінки перестають бути ефективними, молодь може прагнути більшого самовираження та гнучкості у прийнятті рішень.

Помітне зниження також спостерігається у рівні доброзичливості ($p=0,050$, ефект=0,466), де середній показник впав з 4,33 до 4,21. Це може бути наслідком тривалого періоду напруги та виживання, що змушує молодь переглядати свою соціальну поведінку, зменшуючи акцент на міжособистісній підтримці. Хоча доброзичливість залишається важливою цінністю, її незначне зниження може вказувати на зміну характеру соціальних зв'язків – від загальної відкритості до більш вибіркового підходу у взаємодії з іншими.

Зниження рівня самостійності ($p=0,049$, ефект=0,581) з 4,48 до 4,35 може свідчити про певний відкат у прагненні до автономії. Попри те, що ця цінність залишається на високому рівні, зменшення її значення може бути пов'язане з потребою у колективній підтримці та співпраці в умовах нестабільності. Молодь, яка до війни могла більше покладатися на особисті рішення, можливо, почала усвідомлювати важливість спільних зусиль для виживання та адаптації.

Рис. 3.7. Динаміки змін в структурі цінностей української молоді

Окремо варто звернути увагу на показники гедонізму, які продемонстрували значуще зниження ($p=0,015$, ефект=1,000) – середній рівень цієї цінності впав з 2,32 до 2,23. Це вказує на те, що молодь у період війни значно менше орієнтована на задоволення та розваги, що є природною реакцією на ситуацію тривалого стресу та небезпеки. Умови війни змінюють пріоритети, відсуваючи гедоністичні прагнення на другий план, адже фокус зміщується на більш базові потреби – виживання, безпеку та адаптацію до складної реальності.

Водночас більшість інших цінностей, зокрема традиція, універсальність, стимуляція, досягнення, влада та безпека, не показали статистично значущих змін. Це може свідчити про їхню відносну стабільність або про те, що трансформації у ціннісній системі відбуваються поступово, не зачіпаючи деякі фундаментальні орієнтири. Наприклад, традиція залишилася майже незмінною ($p=0,835$), що може означати, що війна не вплинула на прагнення молоді дотримуватись культурних та родинних традицій. Аналогічно, відсутність змін у сфері досягнень ($p=0,999$) свідчить про те, що прагнення до особистого успіху та професійного розвитку залишаються на попередньому рівні, незважаючи на загальну невизначеність.

Результати аналізу також демонструють, що безпека, хоч і має низький середній показник (2,48 у першому зрізі та 2,45 у другому), не зазнала суттєвих змін ($p=0,407$). Це може бути пояснено тим, що почуття безпеки у період війни є нестабільним фактором, який залежить від багатьох змінних, зокрема від місця проживання, доступу до ресурсів та соціальної підтримки.

Загальний аналіз отриманих результатів свідчить про те, що війна викликала певні зміни у структурі цінностей української молоді, проте вони є вибілковими та спрямованими переважно на адаптацію до нових реалій. Найбільш значущі трансформації торкнулися зниження конформізму, доброзичливості, самостійності та гедонізму, що може свідчити про необхідність перегляду соціальних норм, зниження значущості міжособистісної відкритості, збільшення залежності від спільноти та зменшення орієнтації на задоволення. Водночас стабільність більшості інших цінностей вказує на те, що фундаментальні життєві орієнтири залишаються відносно незмінними, навіть в умовах тривалої кризи.

У ході аналізу динаміки змін було встановлено, що рівень інтолерантності до невизначеності серед української молоді зазнав певних трансформацій упродовж двох років повномасштабної війни. Отримані результати вказують на статистично значуще зниження показників прогностичної тривоги, гнітючої тривоги та загального рівня інтолерантності до невизначеності, що може свідчити про певну адаптацію молоді до умов нестабільності (див. табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Результати аналізу динаміки змін в інтолерантності до невизначеності української молоді в умовах війни

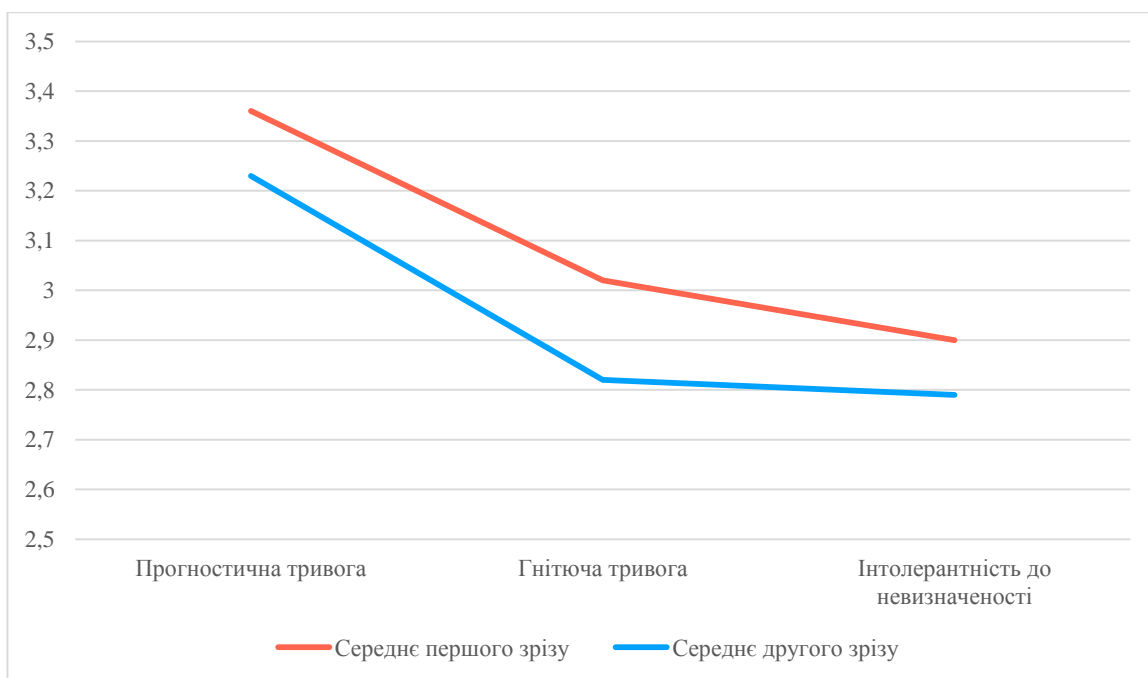
Змінні	Ранг Уїлкоксона	Значення р	Сила ефекту	Середнє першого зрізу	Середнє другого зрізу
Прогностична тривога	68	0,019*	0,744	3,36	3,23
Гнітюча тривога	153	0,001*	1,000	3,02	2,82
Інтолерантність до невизначеності	104	0,005*	0,733	2,90	2,79

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$. Різниця між зрізами 2 роки.

Прогностична тривога, яка відображає схильність до очікування негативних сценаріїв у майбутньому та потребу в передбачуваності, показала статистично значуще зниження ($p=0,019$, ефект=0,744). Якщо у першому зрізі середнє значення цього показника становило 3,36, то через два роки воно зменшилося до 3,23. Це може свідчити про поступове зниження рівня тривожності, пов'язаної з майбутніми подіями, що може бути наслідком звикання до стану нестабільності та формування механізмів психологічної адаптації. Війна створила ситуацію, у якій невизначеність стала постійною, і молодь, імовірно, навчилася справлятися з нею, знижуючи рівень когнітивної напруги, пов'язаної з прогнозуванням загроз.

Ще більш виражене зниження спостерігається у рівні гнітючої тривоги ($p=0,001$, ефект=1,000), середній показник якої зменшився з 3,02 до 2,82. Це свідчить про те, що емоційний компонент тривожності також зазнав змін, і молодь стала менш схильною до переживання сильного дистресу через невизначеність. Зниження цього показника може бути результатом формування більш ефективних психологічних стратегій подолання стресу або ж певного емоційного виснаження, коли молоді люди перестають гостро реагувати на невизначеність через постійний вплив стресових чинників.

Значуще зменшення загального рівня інтолерантності до невизначеності ($p=0,005$, ефект=0,733), де середній показник знизився з 2,90 до 2,79, підтверджує загальну тенденцію до підвищення толерантності молоді до непередбачуваних ситуацій. Цей результат може вказувати на адаптацію до умов невизначеності, яка стала невід'ємною частиною життя в період війни. Молодь могла навчитися приймати нестабільність як норму, що зменшило потребу в чіткому контролі над ситуацією та допомогло виробити гнучкіші підходи до реагування на зміни.

Рис. 3.8. Динаміки змін в інтолерантності до невизначеності української молоді

Загальний аналіз отриманих результатів свідчить про те, що хоча війна створила тривалу ситуацію невизначеності, українська молодь продемонструвала поступове зниження рівня тривожності, пов'язаної з непередбачуваними обставинами. Це може бути ознакою адаптивних процесів, що розгортаються у відповідь на довготривалі кризові умови, або ж вказувати на зміну сприйняття реальності, коли молоді люди навчаються діяти у ситуаціях, де майбутнє є невизначеним. Водночас не можна виключати, що зниження тривожності може бути наслідком емоційного виснаження, що також є характерним для довготривалого стресу. У будь-якому разі результати свідчать про значну динаміку змін у психологічному стані молоді, що потребує подальшого дослідження та аналізу довготривалих наслідків таких змін для їхнього загального благополуччя та соціальної поведінки.

У ході аналізу динаміки змін було встановлено, що рівень психологічного благополуччя української молоді зазнав помітного зниження впродовж двох років повномасштабної війни. Отримані результати свідчать про статистично значуще зменшення всіх ключових компонентів психологічного благополуччя,

що вказує на посилення психологічного навантаження та загальне погіршення суб'єктивного сприйняття свого життя (див. табл. 3.15).

Таблиця 3.15

Результати аналізу динаміки змін в психологічному благополуччі української молоді в умовах війни

Змінні	Ранг Уїлкоксона	Значення р	Сила ефекту	Середнє першого зрізу	Середнє другого зрізу
Позитивні відносини з тими, що оточують	94	0,007*	0,790	3,97	3,82
Автономія	354	0,001*	0,873	3,69	3,41
Управління середовищем	164,5	0,003*	0,732	3,68	3,52
Особистісне зростання	407	0,001*	0,871	4,01	3,73
Цілі у житті	242	0,001*	0,913	3,78	3,56
Самоприйняття	220,5	0,001*	0,909	3,76	3,55
Психологічне благополуччя	276	0,001*	1,000	3,43	3,19

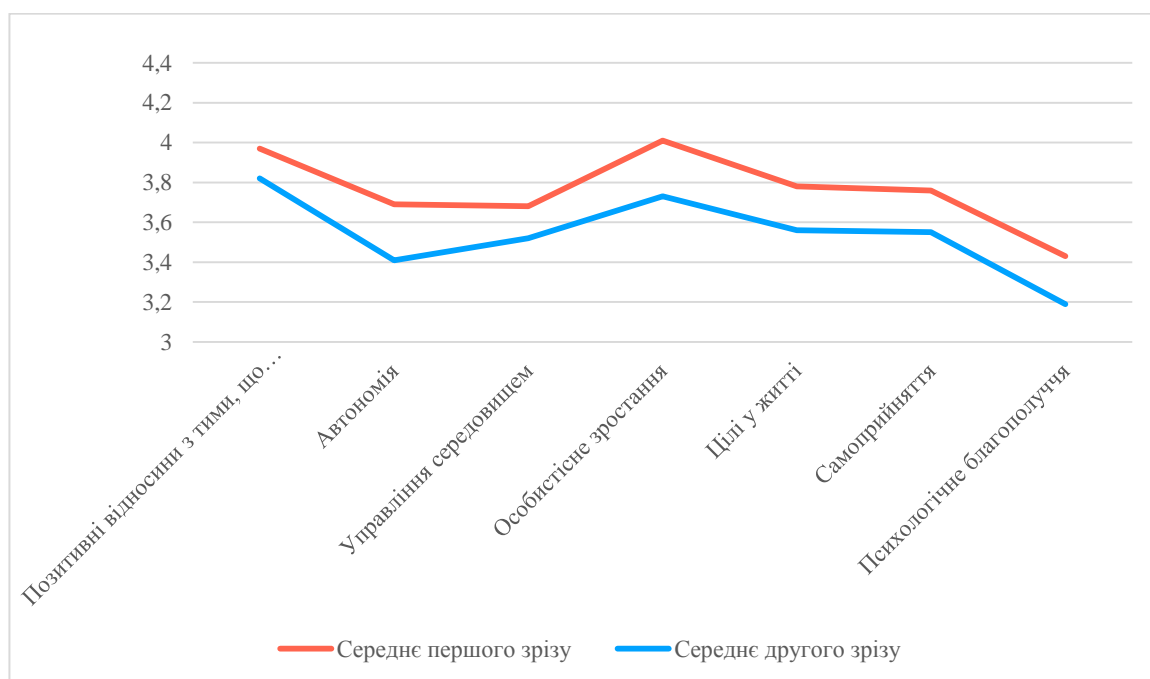
Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$. Різниця між зрізами 2 роки.

Одним із найбільш помітних змін зазнала загальна шкала психологічного благополуччя, середнє значення якої знизилося з 3,43 до 3,19 ($p=0,001$, ефект=1,000). Це свідчить про те, що молодь упродовж двох років війни стала менш задоволеною своїм життям та має нижчий рівень внутрішньої гармонії. Постійний стрес, пов'язаний із війною, економічною нестабільністю та зміною соціальних умов, імовірно, став головною причиною такого зниження.

Серед складових психологічного благополуччя найсуттєвіше зменшився рівень автономії ($p=0,001$, ефект=0,873), що проявилось у зниженні середнього показника з 3,69 до 3,41. Це вказує на те, що молодь стала менш впевненою у своїй здатності контролювати власне життя та ухвалювати незалежні рішення. В умовах війни, коли велика частина людей змушена пристосовуватися до зовнішніх обставин, а не діяти відповідно до особистих пріоритетів, така тенденція є очікуваною. Зменшення автономії також може бути пов'язане зі зростанням залежності від зовнішніх ресурсів, таких як підтримка сім'ї, гуманітарна допомога або державні програми.

Подібні зміни спостерігаються і в аспекті управління середовищем, яке знизилося з 3,68 до 3,52 ($p=0,003$, ефект=0,732). Це свідчить про те, що молодь стала менш впевненою у своїй здатності контролювати обставини, що її оточують, і відчувати вплив на події у власному житті. Війна створює ситуацію, коли багато аспектів повсякденного існування є поза особистим контролем, що зменшує суб'єктивне відчуття впливу на середовище.

Значуще зниження спостерігається також у рівні особистісного зростання ($p=0,001$, ефект=0,871), де середнє значення впало з 4,01 до 3,73. Це може свідчити про те, що молодь у період війни менше орієнтована на саморозвиток, аніж у довоєнний період, що, ймовірно, пов'язано з необхідністю концентруватися на більш нагальних потребах. В умовах постійного стресу та нестабільності питання самовдосконалення та досягнення довготривалих особистісних цілей можуть відходити на другий план.

Рис. 3.9. Динаміки змін в психологічному благополуччі української молоді

Цілі у житті також зазнали змін ($p=0,001$, ефект=0,913), демонструючи зниження з 3,78 до 3,56. Це може вказувати на зменшення чіткості життєвих орієнтирів або на те, що молоді люди відчувають труднощі у формулюванні довгострокових планів. Війна створює ситуацію невизначеності, що ускладнює

планування майбутнього, а отже, молодь може бути більш схильною до короткострокового мислення, орієнтованого на вирішення поточних проблем.

Рівень самоприйняття також продемонстрував суттєве зниження ($p=0,001$, ефект=0,909), зменшившись із 3,76 до 3,55. Це може свідчити про зниження впевненості в собі, зміну самооцінки під впливом війни або збільшення рівня психологічного самоконтролю. Втрата стабільності та загрози майбутньому можуть підсилювати відчуття невизначеності у власних силах, що безпосередньо впливає на здатність людини приймати себе таким, яким вона є.

Щодо соціального аспекту благополуччя, позитивні відносини з оточуючими також зазнали змін, хоч і менш виражених, ніж інші складові ($p=0,007$, ефект= 0,790). Середній показник цієї змінної знизився з 3,97 до 3,82. Це може свідчити про зменшення довіри або зміни у характері соціальних зв'язків, які могли стати більш прагматичними та орієнтованими на взаємну підтримку у важких умовах. Водночас, зниження цього показника є менш вираженим, ніж у решті компонентів, що може вказувати на важливу роль соціальних зв'язків у підтримці психологічного благополуччя під час війни.

Таким чином, результати аналізу демонструють системне зниження рівня психологічного благополуччя серед української молоді під впливом війни. Найбільш суттєві зміни торкнулися автономії, особистісного зростання, управління середовищем та самоприйняття, що свідчить про те, що молоді люди відчувають зменшення контролю над власним життям і мають менше можливостей для реалізації своїх довгострокових планів. Водночас зниження рівня позитивних відносин із людьми є менш вираженим, що може свідчити про компенсаторну роль соціальних зв'язків у подоланні кризи. Загальна тенденція свідчить про те, що молодь все ще намагається адаптуватися до складних умов, проте цей процес супроводжується зниженням суб'єктивного благополуччя, що може мати довготривалі наслідки для їхнього психоемоційного стану та життєвих перспектив.

3.3. Аналіз особливостей змін системи цінностей української молоді залежно від місця перебування

У ході аналізу динаміки змін залежно від місця перебування було встановлено, що деякі цінності української молоді суттєво варіюються залежно від умов проживання під час повномасштабного воєнного вторгнення. Отримані результати вказують на статистично значущі відмінності у рівні таких цінностей, як конформізм, традиція, універсалізм, самостійність, досягнення та влада, що дозволяє припустити, що різний рівень безпеки, соціальної стабільності та життєвих умов впливає на систему цінностей молодого покоління (див. табл. 3.16).

Таблиця 3.16

Результати аналізу динаміки змін в структурі цінностей української молоді в умовах війни (ANOVA)

Змінні	Значення Р	Середнє групи №1	Середнє групи №2	Середнє групи №3
Конформізм	0,031*	2,71	3,05	2,71
Традиція	0,048*	3,05	3,27	2,97
Доброзичливість	0,668	4,21	4,27	4,18
Універсалізм	0,036*	4,39	4,50	4,11
Самостійність	0,012*	4,34	4,68	4,16
Стимуляція	0,216	2,79	2,50	2,53
Гедонізм	0,757	2,18	2,27	2,26
Досягнення	0,014*	2,61	3,45	2,95
Влада	0,043*	2,47	2,77	2,45
Безпека	0,234	2,39	2,45	2,50

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$. «Група №1» = перебувають на території України, в неприфронтових зонах, «Група №2» = перебувають на території окупованих або прифронтових міст, «Група №3» = перебувають за кордоном.

Конформізм виявив статистично значущі відмінності ($p=0,031$), що свідчить про те, що рівень підпорядкування соціальним нормам варіюється залежно від місця перебування. Найвищий рівень цієї цінності зафіксовано серед молоді, що проживає у прифронтових та окупованих містах ($M=3,05$), тоді як у неприфронтових регіонах та серед молоді, яка виїхала за кордон, цей показник був значно нижчим ($M=2,71$). Це може свідчити про те, що молоді люди, які залишилися у небезпечних регіонах, відчувають вищу потребу у дотриманні соціальних норм та усталених правил, оскільки це може забезпечувати певну стабільність у хаотичних умовах війни.

Значущі відмінності були виявлені й за шкалою традиції ($p=0,048$), де найвищі показники спостерігалися у групі, що проживає у прифронтових містах ($M=3,27$), тоді як серед молоді з неприфронтових регіонів та тих, хто виїхав за кордон, цей показник був дещо нижчим ($M=3,05$) та ($M=2,97$). Це може бути наслідком посилення ролі традиційних цінностей у кризовий період, коли молодь, що залишається у зонах підвищеного ризику, більше звертається до культурних, сімейних та релігійних основ як до механізму психологічного захисту. Водночас ті, хто перебуває у більш безпечних умовах, можуть бути менш схильними до посилення традиційних орієнтацій.

Цікаві результати отримані щодо універсалізу ($p=0,036$). Найвищі показники спостерігаються серед молоді, яка проживає у прифронтових містах ($M=4,50$), що може свідчити про зростання цінності соціальної згуртованості, рівності та загальнолюдських принципів у ситуаціях підвищеного ризику. Для порівняння, у групі, що перебуває в неприфронтових зонах, середнє значення було трохи нижчим ($M=4,39$), а серед молоді, яка виїхала за кордон, показник виявився найменшим ($M=4,11$). Це може бути пояснено тим, що ті, хто проживає за кордоном, більше зосереджені на питаннях особистої адаптації до нових умов, тоді як молодь у прифронтових містах відчуває більшу потребу у загальнолюдських цінностях, таких як солідарність, взаємодопомога та соціальна підтримка.

Рівень самостійності також виявив статистично значущі відмінності між групами ($p=0,012$). Найвищий рівень цієї цінності демонструє молодь, що проживає у прифронтових зонах ($M=4,68$), що може вказувати на необхідність ухвалення більш незалежних рішень у критичних умовах, коли особистісна відповідальність та ініціативність набувають особливої важливості. Натомість середній рівень самостійності у групі з неприфронтових регіонів ($M=4,34$) та закордону ($M=4,16$) є нижчим, що може свідчити про більшу залежність від соціальних структур та підтримки.

Варто відзначити суттєві відмінності у рівні досягнень ($p=0,014$), які найвище оцінюються молоддю, що залишилася у прифронтових зонах ($M=3,45$). Це може пояснюватися тим, що у таких умовах досягнення стають не лише особистісною мотивацією, але й необхідністю для виживання, самореалізації та адаптації до складних умов. Середній рівень досягнень у групі молоді з неприфронтових міст ($M=2,61$) та тих, хто виїхав за кордон ($M=2,95$), вказує на те, що у більш безпечних умовах прагнення до професійного та освітнього зростання може бути менш нагальним, оскільки немає потреби доводити власну спроможність у складних обставинах.

Окремо варто звернути увагу на показник влади ($p=0,043$), який є вищим у групі молоді, що проживає у прифронтових містах ($M=2,77$), тоді як у неприфронтових зонах ($M=2,47$) та за кордоном ($M=2,45$) цей показник є нижчим. Це може свідчити про зміну сприйняття особистісного контролю над життєвими обставинами. У прифронтових регіонах влада може набувати нового значення як цінність, пов'язана не лише із соціальним статусом, але й з виживанням, ухваленням критично важливих рішень та боротьбою за власні права.

Щодо інших цінностей, таких як доброзичливість, стимуляція, гедонізм та безпека, статистично значущих відмінностей між групами виявлено не було. Це може вказувати на відносну сталість цих орієнтацій, незалежно від умов проживання. Зокрема, доброзичливість має високі показники у всіх трьох групах ($p=0,668$), що свідчить про загальну тенденцію до соціальної підтримки

та гуманістичних цінностей серед молоді, незалежно від того, де вони перебувають.

Молодь, яка проживає у прифронтових містах, демонструє вищий рівень традиційності, самостійності, досягнень та влади, що може бути реакцією на екстремальні умови, які потребують більшої відповідальності, організованості та сили волі. Водночас ті, хто перебуває у відносно безпечних регіонах або за кордоном, меншою мірою демонструють цінності конформізму та традиційності, що може свідчити про адаптацію до нових соціальних реалій, де існує більша свобода вибору та можливість самореалізації без тиску екстремальних обставин.

У ході аналізу динаміки змін залежно від місця перебування було встановлено, що рівень інтолерантності до невизначеності та її окремих компонентів у різних групах молоді суттєво відрізняється. Отримані результати свідчать про те, що фактор безпосереднього перебування у небезпечних умовах або ж адаптація до нового середовища за кордоном впливає на сприйняття невизначеності та пов'язану з нею тривожність. Статистично значущими виявилися зміни у рівні гнітючої тривоги та загального показника інтолерантності до невизначеності, тоді як прогностична тривога не показала значущих відмінностей між групами (див. табл. 3.17).

Таблиця 3.17

Результати аналізу динаміки змін в інтолерантності до невизначеності української молоді в умовах війни (ANOVA)

Змінні	Значення Р	Середнє групи №1	Середнє групи №2	Середнє групи №3
Прогностична тривога	0,456	3,21	3,09	3,34
Гнітюча тривога	0,042*	2,92	2,36	2,97
Інтолерантність до невизначеності	0,047*	2,87	2,41	2,92

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$. «Група №1» = перебувають на території України, в неприфронтових зонах, «Група №2» = перебувають на території окупованих або прифронтових міст, «Група №3» = перебувають за кордоном.

Гнітюча тривога виявила статистично значущі відмінності ($p=0,042$) між групами молоді, залежно від їхнього місця перебування. Найнижчий рівень цього показника спостерігається серед респондентів, які залишилися в окупованих або прифронтових містах ($M=2,36$), що може свідчити про своєрідний ефект емоційного виснаження або про вироблення психологічних механізмів адаптації до постійного стресу. Коли загроза стає частиною повсякденної реальності, інтенсивність гнітючої тривоги може поступово знижуватися, оскільки люди змушені пристосовуватися до таких умов та шукати стратегії виживання. Водночас найвищий рівень гнітючої тривоги демонструє молодь, яка виїхала за кордон ($M=2,97$). Це може бути наслідком соціокультурного стресу, спричиненого адаптацією до нового середовища, невизначеністю майбутнього та складнощами, пов'язаними з інтеграцією у нову країну. Молоді люди, які перебувають у неприфронтових зонах України, мають середнє значення цього показника ($M=2,92$), що може вказувати на відносну стабільність умов життя, але водночас на збереження певного рівня тривожності через загальну ситуацію у країні.

Значущі відмінності також виявлені у рівні загальної інтолерантності до невизначеності ($p=0,047$). Найменше цей показник виражений серед молоді, що перебуває в окупованих або прифронтових містах ($M=2,41$), що знову ж таки може свідчити про ефект звикання до невизначеності або про зміну підходів до сприйняття нестабільних умов. Це підтверджує гіпотезу про те, що у тривалих кризових ситуаціях люди можуть навчитися функціонувати у нестабільному середовищі, знижуючи власну реактивність на непередбачувані обставини. Найвищий рівень інтолерантності до невизначеності спостерігається у групі молоді, що перебуває за кордоном ($M=2,92$), що може бути пов'язано з тим, що переїзд до іншої країни супроводжується значною кількістю невідомих факторів – необхідністю адаптації до нових умов, пошуком ресурсів для існування та інтеграцією у нове соціальне середовище. У групі молоді, що залишилася у неприфронтових зонах України, цей показник займає проміжне

значення ($M=2,87$), що може бути пояснено збереженням відносної стабільності в умовах війни, але водночас переживанням невизначеності щодо майбутнього.

Прогностична тривога не виявила статистично значущих відмінностей між групами ($p=0,456$), що свідчить про те, що незалежно від місця перебування молоді люди демонструють відносно однаковий рівень занепокоєння щодо майбутнього. Це може свідчити про загальну ситуацію невизначеності, яка є характерною для всіх груп незалежно від їхнього розташування. Найвищий рівень цього показника спостерігається серед молоді, що перебуває за кордоном ($M=3,34$), що може бути пов'язано з невпевненістю щодо подальших перспектив перебування у новій країні або повернення на батьківщину. У той час молодь з неприфронтових міст демонструє дещо нижчий рівень ($M=3,21$), а молоді люди, що проживають у прифронтових містах, мають найнижчий показник ($M=3,09$). Це може вказувати на те, що ті, хто залишається у зонах підвищеного ризику, меншою мірою фокусуються на довгострокових перспективах і більше зосереджені на виживанні та поточних потребах.

Молодь, що перебуває у прифронтових містах, демонструє нижчий рівень цих показників, що може бути наслідком адаптаційних механізмів та необхідності діяти у складних умовах без надмірного занепокоєння щодо майбутнього. Водночас молоді люди, які виїхали за кордон, мають вищий рівень тривожності, що може бути пов'язано із труднощами адаптації до нового середовища, невизначеністю правового статусу, фінансовими питаннями та змінами у соціальних зв'язках. Молодь, яка залишилася у відносно безпечних регіонах України, демонструє середній рівень тривожності та інтолерантності до невизначеності, що може бути пояснено тим, що вони перебувають у стабільніших умовах, але водночас відчують напруження через загальну ситуацію в країні.

У ході аналізу динаміки змін залежно від місця перебування було встановлено, що рівень психологічного благополуччя української молоді має певні варіації залежно від умов проживання під час війни. Хоча більшість

показників не виявили статистично значущих відмінностей, окремі аспекти, зокрема особистісне зростання та цілі у житті, демонструють відмінності між молоддю, що проживає у неприфронтових зонах, прифронтових або окупованих містах та за кордоном (див. табл. 3.18).

Таблиця 3.18

Результати аналізу динаміки змін в психологічному благополуччі української молоді в умовах війни (ANOVA)

Змінні	Значення Р	Середнє групи №1	Середнє групи №2	Середнє групи №3
Позитивні відносини з тими, що оточують	0,717	3,68	3,86	3,92
Автономія	0,466	3,21	3,64	3,47
Управління середовищем	0,551	3,68	3,36	3,45
Особистісне зростання	0,013*	3,53	3,95	3,45
Цілі у житті	0,041*	3,50	3,32	3,76
Самоприйняття	0,903	3,61	3,45	3,55
Психологічне благополуччя	0,252	3,11	3,14	3,32

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$. «Група №1» = перебувають на території України, в неприфронтових зонах, «Група №2» = перебувають на території окупованих або прифронтових міст, «Група №3» = перебувають за кордоном.

Особистісне зростання показало статистично значущі відмінності ($p=0,013$), що вказує на те, що молодь у прифронтових містах ($M=3,95$) демонструє вищий рівень прагнення до саморозвитку порівняно з тими, хто перебуває у неприфронтових зонах ($M=3,53$) або за кордоном ($M=3,45$). Це може бути пов'язано з тим, що у кризових умовах з'являється потреба в особистісному зростанні як механізмі адаптації, що допомагає ефективніше справлятися з викликами та забезпечувати свою життєздатність у складних обставинах. Водночас молодь за кордоном демонструє нижчий рівень цього показника, що може бути наслідком труднощів у процесі інтеграції в нове середовище або необхідності зосереджуватися на вирішенні нагальних побутових питань, а не на особистісному розвитку.

Статистично значущі відмінності також були виявлені у рівні сформованості життєвих цілей ($p=0,041$). Найвищий показник спостерігається серед молоді, що виїхала за кордон ($M=3,76$), що може свідчити про сильніше орієнтування на довготривале планування та побудову нового життя у безпечніших умовах. У той же час у неприфронтових регіонах цей показник є дещо нижчим ($M=3,50$), а у прифронтових містах – найнижчим ($M=3,32$). Це може бути пояснено тим, що молодь, яка залишається у зонах підвищеного ризику, меншою мірою може фокусуватися на довгостроковому плануванні, оскільки її життєві пріоритети значною мірою зосереджені на поточному виживанні та адаптації до мінливих обставин.

Щодо інших компонентів психологічного благополуччя, таких як позитивні відносини з оточуючими ($p=0,717$), автономія ($p=0,466$), управління середовищем ($p=0,551$), самоприйняття ($p=0,903$) та загальний рівень психологічного благополуччя ($p=0,252$), статистично значущих відмінностей між групами виявлено не було. Це може свідчити про те, що незалежно від місця проживання молодь демонструє відносно схожий рівень соціальної підтримки, автономності та здатності управляти своїм життям, хоча загальний рівень психологічного благополуччя залишається помірним у всіх групах. Проте певна тенденція до підвищення рівня психологічного благополуччя у молоді, що виїхала за кордон ($M=3,32$), порівняно з тими, хто залишився в Україні ($M=3,11$ у неприфронтових зонах і $M=3,14$ у прифронтових містах), може вказувати на те, що безпечніші умови життя сприяють кращому психоемоційному стану та дають можливість відчувати більший контроль над своїм майбутнім.

Цікаво, що автономія, хоча й не показала статистично значущих відмінностей, має вищий середній показник у групі молоді з прифронтових міст ($M=3,64$), що може вказувати на необхідність прийняття більш незалежних рішень у складних умовах. Це узгоджується з попередніми результатами, які свідчать про посилення самостійності серед молоді, що залишається у зонах

бойових дій, тоді як у неприфронтових містах ($M=3,21$) та за кордоном ($M=3,47$) цей показник є дещо нижчим.

Ті, хто проживає у прифронтових зонах, демонструють більш високий рівень прагнення до саморозвитку, що може бути реакцією на складні обставини, які змушують адаптуватися та шукати внутрішні ресурси для виживання. Водночас молодь, яка виїхала за кордон, більше зосереджена на довготривалому плануванні, що може свідчити про переосмислення життєвих пріоритетів та бажання будувати майбутнє у новому середовищі. Молодь з неприфронтових регіонів демонструє проміжні значення за більшістю показників, що може свідчити про збереження певного рівня стабільності, але водночас про відсутність сильних адаптаційних викликів, які могли б стимулювати більш інтенсивний особистісний розвиток. Таким чином, результати дослідження підтверджують, що умови проживання суттєво впливають на ціннісні орієнтації та психологічний стан української молоді, формуючи різні стратегії адаптації та життєвого планування.

У ході регресійного аналізу було встановлено, що інтолерантність до невизначеності значною мірою пояснюється різними психологічними та соціальними факторами, що підтверджується високим значенням коефіцієнта детермінації ($R^2=0,587$) (див. табл. 3.19).

Таблиця 3.19

Регресійна модель інтолерантності до невизначеності

Змінні	R	R ²	Значення p
Інтолерантність до невизначеності	0,736	0,587	0,001*

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Це означає, що 58,7% варіації рівня інтолерантності до невизначеності можна пояснити включеними у модель змінними, що є доволі високим показником. Значущість моделі підтверджується значенням $p=0,001$, що вказує на її статистичну достовірність.

Аналіз коефіцієнтів регресійної моделі дозволяє деталізувати вплив окремих змінних на рівень інтолерантності до невизначеності (див. табл. 3.20).

Таблиця 3.20

Коефіцієнти регресійної моделі інтолерантності до невизначеності

Змінні	Тип	Коефіцієнт впливу	Значення р
Інтолерантність до невизначеності	Константа	3,595	0,001*
Доброзичливість	Регресори	-0,296	0,023*
Гедонізм	Регресори	0,346	0,036*
Позитивні відносини з тими, що оточують	Регресори	0,303	0,026*
Управління середовищем	Регресори	-0,375	0,011*
Цілі у житті	Регресори	-0,392	0,004*
Самоприйняття	Регресори	0,290	0,045*
Особливості проживання	Група №2 – Група №1	-0,794	0,008*
	Група №3 – Група №1	-0,293	0,018*

Примітка: «*» - статистична значущість на рівні $p < 0,05$.

Було встановлено, що доброзичливість має негативний вплив на інтолерантність до невизначеності (-0,296, $p=0,023$), що може свідчити про те, що люди, які більше орієнтовані на соціальну взаємодію, взаємопідтримку та довірливі стосунки, менш схильні до тривожного реагування на нестабільні ситуації. Це узгоджується з тим, що соціальна підтримка виступає потужним захисним фактором у кризових обставинах.

На противагу цьому, гедонізм показав позитивний вплив на рівень інтолерантності до невизначеності (0,346, $p=0,036$). Це може свідчити про те, що особи, які орієнтовані на отримання задоволення та уникнення дискомфорту, можуть відчувати більшу тривожність в умовах невизначеності, оскільки вони менш схильні до адаптації до складних обставин та можуть переживати дистрес через втрату стабільності та комфорту.

Позитивні відносини з тими, що оточують, також показали позитивний вплив на інтолерантність до невизначеності (0,303, $p=0,026$). Це може вказувати на те, що хоча соціальні зв'язки є важливими для психологічної підтримки, надмірна орієнтація на соціальне середовище може також спричиняти

підвищену тривожність у разі, якщо оточення саме перебуває у стані стресу або нестабільності.

Навпаки, управління середовищем продемонструвало негативний зв'язок із інтолерантністю до невизначеності ($-0,375$, $p=0,011$). Це означає, що особи, які відчують контроль над своїм життям та здатність впливати на обставини, менш схильні до переживань через невизначеність. Люди, які сприймають своє середовище як кероване, здатні більш спокійно реагувати на зміни та приймати виклики без значного стресу.

Цілі у житті також продемонстрували негативний вплив на інтолерантність до невизначеності ($-0,392$, $p=0,004$), що свідчить про те, що наявність чітких життєвих орієнтирів та планів знижує рівень тривожності в умовах нестабільності. Це може пояснюватися тим, що молодь, яка має сформовані життєві цілі, менш схильна до страху перед невизначеністю, оскільки володіє конкретним напрямом руху навіть у складних ситуаціях.

Цікаво, що самоприйняття показало позитивний вплив на інтолерантність до невизначеності ($0,290$, $p=0,045$), що може вказувати на те, що люди, які добре сприймають себе, можуть все ж таки відчувати вищий рівень тривожності перед невизначеністю, можливо, через те, що вони більш усвідомлено оцінюють ризики та можливі наслідки змін.

Окрім цього, аналіз впливу місця проживання виявив суттєві відмінності між групами. Молодь, яка перебувала у прифронтових або окупованих містах, продемонструвала нижчий рівень інтолерантності до невизначеності порівняно з молоддю з неприфронтових регіонів ($-0,794$, $p=0,008$). Це підтверджує гіпотезу про те, що в умовах постійного стресу та адаптації до кризових ситуацій люди знижують свою чутливість до невизначеності, що дозволяє їм діяти ефективніше в нестабільних умовах.

Також молодь, що виїхала за кордон, має нижчий рівень інтолерантності до невизначеності порівняно з тими, хто залишився у неприфронтових містах ($-0,293$, $p=0,018$). Це може бути пов'язано з тим, що після початкового періоду адаптації до нових умов молодь починає відчувати більший рівень

передбачуваності життя, що сприяє зниженню загального рівня тривожності перед невизначеністю.

Таким чином, результати регресійного аналізу дозволяють зробити висновок, що інтолерантність до невизначеності значною мірою визначається особистісними характеристиками, рівнем соціальної взаємодії та особливостями проживання під час війни. Молодь, яка має сформовані життєві цілі, добре управляє своїм середовищем та більше орієнтована на особистісне зростання, меншою мірою піддається стресу через невизначеність. Водночас ті, хто більше зосереджений на соціальних контактах та отриманні задоволення від життя, навпаки, демонструють вищий рівень тривожності у нестабільних умовах. Важливу роль відіграє також місце перебування: молодь, що залишилася у небезпечних регіонах або адаптувалася до життя за кордоном, демонструє нижчий рівень інтолерантності до невизначеності, що свідчить про певну психологічну адаптацію до змін та вироблення механізмів подолання стресу.

3.4. Обговорення отриманих даних емпіричного дослідження

Аналіз отриманих даних засвідчив, що в умовах повномасштабної війни структура цінностей молоді зазнала суттєвих змін, що відобразилося на їхньому психоемоційному стані та адаптаційних механізмах.

Результати методики «Портрет цінностей» (PVQ) продемонстрували, що провідними цінностями української молоді є самостійність, універсалізм і доброзичливість. Самостійність як пріоритетна цінність свідчить про прагнення до автономії та незалежності у прийнятті рішень, що в умовах невизначеності сприяє формуванню внутрішнього контролю над ситуацією. Водночас високий рівень універсалізму та доброзичливості підкреслює значущість міжособистісної підтримки та соціальної згуртованості, що є ключовими факторами стабільності психологічного благополуччя.

Аналіз даних, отриманих за методикою «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12), засвідчив, що молодь демонструє помірний рівень

тривожності у відповідь на невизначеність. Найбільш вираженою є прогностична тривога, що відображає схильність до передбачення негативних наслідків та потребу у контролі майбутнього. Виявлено, що особи, які орієнтовані на безпеку та традиційні цінності, демонструють нижчий рівень інтолерантності до невизначеності, тоді як молодь із пріоритетом досягнень, стимуляції та влади частіше зазнає підвищеної тривожності через нестабільність зовнішнього середовища.

Кореляційний аналіз показав значущі зв'язки між рівнем інтолерантності до невизначеності та окремими цінностями. Встановлено, що інтолерантність до невизначеності негативно корелює з конформізмом і безпекою, що свідчить про те, що особи, які менше орієнтовані на соціальні норми та стабільність, частіше зазнають труднощів з адаптацією до змінних умов. Також спостерігається негативний зв'язок між прогностичною тривогою та досягненнями, владою та безпекою, що вказує на те, що особи, які не орієнтовані на контроль і стабільність, мають вищий рівень передбачувальної тривожності.

Результати методики «Шкала психологічного благополуччя» (PWB) засвідчили, що загальний рівень психологічного благополуччя молоді в умовах війни залишається відносно стабільним, проте окремі його складові демонструють різну вираженість. Найвищі показники зафіксовані за шкалами позитивних відносин з оточуючими, особистісного зростання та цілей у житті. Це свідчить про те, що підтримка соціальних зв'язків та прагнення до саморозвитку є ключовими ресурсами у подоланні психологічних труднощів. Водночас автономія та управління середовищем мають дещо нижчі показники, що може бути наслідком обмежених можливостей контролю над життєвими обставинами в умовах війни.

Аналіз кореляційних зв'язків між психологічним благополуччям та особистісними цінностями показав, що універсалізм, доброзичливість, самостійність і досягнення позитивно корелюють із рівнем особистісного зростання, цілей у житті та самоприйняття. Водночас традиція та конформізм

мають негативний зв'язок із цими характеристиками, що вказує на те, що надмірна орієнтація на соціальні норми може обмежувати особистісний розвиток та здатність адаптуватися до нових обставин.

Під час війни особи з орієнтацією на соціальну взаємодію, самостійність і розвиток демонструють вищий рівень психологічної стійкості, тоді як молодь, яка менше орієнтована на безпеку та соціальну підтримку, частіше стикається з тривожністю та дискомфортом через невизначеність. Виявлені тенденції підкреслюють важливість соціальної підтримки, автономії та особистісного розвитку як основних механізмів адаптації в умовах кризи.

Динамічні зміни у структурі цінностей свідчать про адаптацію молодого покоління до нестабільних умов, зміну соціальних пріоритетів та переоцінку життєвих орієнтирів.

Результати статистичного аналізу демонструють значуще зниження рівня конформізму, що вказує на тенденцію до меншого підпорядкування соціальним нормам та очікуванням. Це може свідчити про посилення критичного мислення, незалежності в ухваленні рішень та гнучкості в адаптації до мінливих соціальних і політичних умов. Водночас зафіксовано зниження рівня доброзичливості, що може вказувати на переорієнтацію міжособистісних зв'язків від загальної відкритості до більш вибіркової соціальної взаємодії, спричиненої умовами виживання та тривалого психологічного напруження.

Також встановлено певне зниження рівня самостійності, що може бути наслідком зростання колективної згуртованості та потреби у спільних зусиллях задля адаптації до воєнної реальності. Молодь, яка раніше надавала перевагу індивідуальним рішенням, може частіше покладатися на підтримку соціального оточення. Крім того, зафіксоване значуще зменшення гедоністичних орієнтацій, що свідчить про зниження прагнення до отримання задоволення та розваг. Це пояснюється необхідністю фокусування на базових потребах, пов'язаних із безпекою, стабільністю та соціальною підтримкою.

Натомість такі цінності, як традиція, універсалізм, досягнення, влада та безпека, не продемонстрували суттєвих змін, що свідчить про їхню відносну

стабільність навіть в умовах кризи. Збереження традиційних цінностей може вказувати на прагнення до стабільності та опори на культурні й сімейні традиції. Відсутність змін у значущості досягнень свідчить про те, що прагнення до самореалізації та професійного розвитку залишаються актуальними.

Окрім змін у системі цінностей, встановлено динаміку зниження рівня інтолерантності до невизначеності, що свідчить про поступове звикання до нестабільних умов та формування адаптаційних механізмів. Зокрема, зафіксовано статистично значуще зменшення прогностичної та гнітючої тривоги, що може вказувати на підвищення здатності молоді приймати непередбачувані ситуації та адаптуватися до них із меншим рівнем стресу. Водночас не виключено, що зниження рівня тривожності може бути наслідком емоційного виснаження, що є характерним для довготривалих кризових періодів.

Аналіз рівня психологічного благополуччя продемонстрував загальну тенденцію до його зниження. Найсуттєвіше зменшилися показники автономії, управління середовищем, особистісного зростання та самоприйняття. Це вказує на відчуття втрати контролю над власним життям, зниження можливостей для самореалізації та складнощі у формуванні довгострокових життєвих орієнтирів. Незважаючи на це, соціальна підтримка залишається важливим ресурсом, оскільки зниження рівня позитивних міжособистісних відносин є менш вираженим, що свідчить про їхню компенсаторну роль у процесах адаптації.

Найбільш помітні трансформації торкнулися зменшення орієнтації на конформізм, доброзичливість, самостійність та гедонізм, що відображає адаптацію до нових соціальних реалій. Водночас фундаментальні цінності залишаються стабільними, що вказує на стійкість молодіжної спільноти до радикальних змін у структурі життєвих пріоритетів. Зниження рівня інтолерантності до невизначеності та адаптація до нестабільності свідчать про поступове формування психологічних механізмів, що сприяють пристосуванню до умов війни, хоча загальне зниження рівня психологічного благополуччя

підкреслює високий рівень психологічного навантаження, що може мати довготривалі наслідки для психоемоційного стану молоді.

У процесі дослідження було встановлено, що система особистісних цінностей української молоді зазнала значних змін залежно від місця їхнього проживання під час повномасштабного воєнного вторгнення. Отримані результати засвідчують, що різний рівень безпеки, соціальної стабільності та життєвих умов спричинив суттєві відмінності у структурі цінностей молодого покоління.

Статистично значущі відмінності були зафіксовані у рівнях таких цінностей, як конформізм, традиція, універсалізм, самостійність, досягнення та влада. Молодь, яка проживає у прифронтових та окупованих містах, демонструє вищий рівень конформізму порівняно з тими, хто знаходиться у відносно безпечних регіонах або виїхав за кордон. Це може свідчити про підвищену потребу у дотриманні соціальних норм у небезпечних умовах, оскільки стабільність і передбачуваність набувають особливого значення в ситуаціях нестабільності.

Значущі відмінності також були виявлені у традиційності цінностей. Молодь у прифронтових містах продемонструвала більш виражену орієнтацію на традиційні цінності, що може бути психологічною реакцією на кризу та засобом адаптації до стресових умов. Водночас молодь, яка виїхала за кордон, меншою мірою орієнтована на традиційні установки, що, ймовірно, пов'язано з впливом нового соціокультурного середовища та процесами інтеграції.

Цінність універсалізму також продемонструвала статистично значущі відмінності, причому її найвищий рівень спостерігається серед молоді, яка проживає у прифронтових містах. Це свідчить про підвищену значущість соціальної згуртованості, рівності та загальнолюдських принципів у ситуаціях підвищеного ризику. Для молоді, що перебуває за кордоном, ця цінність має нижчий рівень, що може бути пов'язано з необхідністю адаптації до нових соціальних реалій.

Рівень самостійності виявив найбільші відмінності серед респондентів. Молодь, яка проживає у прифронтових містах, продемонструвала найвищі показники самостійності, що може бути пов'язано з необхідністю ухвалення незалежних рішень у критичних умовах. Ті, хто виїхав за кордон, навпаки, демонструють зниження цього показника, що може свідчити про залежність від соціальних структур нової країни або необхідність адаптації до невизначеності.

Цінність досягнень виявилася більш вираженою серед молоді, що залишилася у прифронтових зонах. Це можна пояснити тим, що у таких умовах досягнення є не лише особистісною мотивацією, але й важливим інструментом для виживання та адаптації. Водночас у безпечніших регіонах прагнення досягати успіху залишається менш нагальним, оскільки там відсутні екстремальні умови, які потребують максимальної мобілізації ресурсів.

Цінність влади також зазнала змін залежно від місця проживання. Вона виявилася найвищою серед молоді у прифронтових містах, що може свідчити про зміну уявлень про особистий контроль над життєвими обставинами. У таких умовах влада набуває нового значення як механізм ухвалення критичних рішень і боротьби за власні права.

Щодо інших цінностей, таких як доброзичливість, стимуляція, гедонізм та безпека, статистично значущих відмінностей між групами виявлено не було. Це може свідчити про стабільність цих орієнтацій, незалежно від місця перебування.

Аналіз рівня інтолерантності до невизначеності виявив статистично значущі відмінності між групами. Молодь, яка проживає у прифронтових містах, демонструє нижчий рівень гнітючої тривоги та загальної інтолерантності до невизначеності, що може бути наслідком адаптації до постійного стресу. Водночас найвищий рівень тривожності та невизначеності спостерігається серед молоді, яка виїхала за кордон, що може бути пов'язано з труднощами адаптації до нового соціокультурного середовища.

Щодо психологічного благополуччя, було виявлено, що воно значною мірою залежить від місця перебування. Молодь, що залишилася у

прифронтових містах, демонструє більш високий рівень особистісного зростання, що може бути реакцією на складні обставини, які стимулюють адаптацію та мобілізацію внутрішніх ресурсів. Водночас молодь за кордоном більше орієнтована на довготривале планування, що свідчить про переосмислення життєвих пріоритетів.

Отримані результати мають важливе значення для подальших досліджень, зокрема для аналізу довготривалих наслідків війни для психологічного благополуччя та системи цінностей української молоді. Подальші дослідження можуть зосереджуватися на механізмах адаптації до кризових умов, впливі соціальної підтримки на психологічне благополуччя та стратегій подолання стресу.

Практична користь отриманих результатів полягає у можливості розробки соціально-психологічних програм підтримки молоді в умовах війни та посткризового відновлення. Зокрема, важливо враховувати специфіку змін у системі цінностей залежно від місця проживання та розробляти цільові програми для різних категорій молоді. Також необхідно приділити увагу розвитку механізмів адаптації до невизначеності, що сприятиме покращенню психологічного благополуччя та соціальної стійкості молодого покоління в умовах тривалої нестабільності.

Висновок до третього розділу

У ході емпіричного дослідження було встановлено, що система цінностей української молоді зазнала суттєвих трансформацій під впливом повномасштабного воєнного вторгнення. Основними тенденціями змін є посилення значущості таких цінностей, як самостійність, універсалізм та доброзичливість, що відображає адаптацію молоді до складних соціальних умов, підвищену потребу у взаємодопомозі та прагнення до особистісної автономії. Водночас зниження рівня гедонізму, безпеки та влади вказує на переоцінку життєвих пріоритетів на користь соціальної підтримки та стійкості перед викликами.

Аналіз інтолерантності до невизначеності засвідчив, що українська молодь демонструє помірний рівень тривожності, пов'язаної з нестабільними умовами. Найбільш вираженою є прогностична тривога, що свідчить про орієнтацію на передбачення можливих ризиків та пошук стратегій для їх подолання. Водночас рівень гнітючої тривоги є відносно низьким, що може бути результатом адаптаційних механізмів, сформованих у період війни. Загальний рівень інтолерантності до невизначеності є помірним, що вказує на відносну психологічну стійкість молоді перед невизначеністю.

Дослідження психологічного благополуччя показало, що молодь зберігає відносно високий рівень соціальної підтримки та особистісного зростання, проте загальний рівень благополуччя демонструє тенденцію до зниження. Найбільш уразливими аспектами виявилися автономія, управління середовищем та цілі у житті, що може свідчити про складнощі у реалізації життєвих планів в умовах нестабільності.

Статеві відмінності виявилися суттєвими лише за окремими шкалами. Жінки демонструють вищий рівень позитивних соціальних зв'язків та автономії, тоді як чоловіки більше схильні до прогностичної тривоги, що вказує на різні підходи до адаптації та реагування на невизначеність.

Значний вплив на систему цінностей та інтолерантність до невизначеності має місце проживання. Молодь, що перебуває у прифронтових регіонах, демонструє вищий рівень традиційності, самостійності та досягнень, що може бути наслідком необхідності адаптації до складних умов. Натомість молодь, яка виїхала за кордон, має нижчий рівень інтолерантності до невизначеності, що може свідчити про стабілізацію життєвих умов та зменшення впливу стресових факторів.

Регресійний аналіз показав, що інтолерантність до невизначеності значною мірою визначається особистісними характеристиками та рівнем соціальної взаємодії. Молодь, яка має чіткі життєві цілі, добре управляє своїм середовищем та орієнтована на особистісне зростання, демонструє нижчий рівень інтолерантності до невизначеності. Водночас ті, хто більше

зосереджений на соціальних контактах та отриманні задоволення від життя, виявляють вищий рівень тривожності у нестабільних умовах.

Таким чином, результати емпіричного дослідження підтверджують, що повномасштабне воєнне вторгнення суттєво вплинуло на систему цінностей, рівень інтолерантності до невизначеності та психологічне благополуччя української молоді. Попри складні умови, молодь демонструє адаптаційні механізми, спрямовані на подолання викликів, соціальну згуртованість та переоцінку життєвих пріоритетів, що свідчить про її високу психологічну стійкість.

ВИСНОВКИ

1. Теоретичний огляд підтвердив, що цінності виступають ядром соціально-психологічної структури особистості, визначаючи життєві пріоритети, мотиваційні орієнтації та поведінкові сценарії. Систематизація праць Шварца, Рокіча й сучасних українських авторів показала, що індивідуальні та колективні цінності утворюють ієрархічну, але динамічну систему, чутливу до соціокультурних трансформацій. У фокусі опинилися поняття «ціннісної есенціалізації» та взаємопроникнення традиційних і модерних орієнтирів, які консолідують молодіжні спільноти та підтримують колективну ідентичність.

Застосування культурно-порівняльної перспективи виявило домінування родинних та просоціальних цінностей у звичайних умовах і тенденцію до їх консервації в кризових ситуаціях. Водночас глобалізаційні процеси посилюють значущість самореалізації, толерантності й відкритості до нового, стимулюючи ревізію периферійних компонентів ціннісної картини світу. Отже, особистісні цінності молоді формуються під впливом мікро- (сім'я, найближче оточення) та макросоціальних факторів, що робить їх чутливим індикатором суспільних змін.

2. Емпіричні дані за методикою PVQ засвідчили пріоритетність самостійності, універсалізму й доброзичливості, що відбиває потребу молоді одночасно зберігати автономію та підтримувати соціальну згуртованість у небезпечних умовах. За шкалою IUS-12 виявлено помірну інтолерантність до невизначеності з домінуванням прогностичної тривоги; осіб, орієнтованих на безпеку і традицію, вирізняє нижча тривожність, тоді як молодь із цінностями досягнень і стимуляції демонструє підвищену чутливість до нестабільності.

Кореляційний аналіз підтвердив, що інтолерантність до невизначеності негативно пов'язана з конформізмом і безпекою, а психологічне благополуччя (PWB) підсилюється універсалізмом, доброзичливістю та самостійністю. Найвищі показники PWB спостерігаються за шкалами позитивних відносин,

особистісного зростання й наявності цілей, що підкреслює роль соціальної підтримки та самореалізації як захисних ресурсів в умовах війни.

3. Статистичні тести (Wilcoxon, ANOVA) засвідчили помітне зниження конформізму, доброзичливості, самостійності та гедонізму, що сигналізує про переоцінку соціальних та особистісних орієнтирів у бік вибіркової взаємодії та колективної солідарності. Натомість традиція, універсалізм, досягнення, влада й безпека зберегли стабільність, підтверджуючи фундаментальний характер цих цінностей у період кризового досвіду.

Паралельно зафіксовано поступове зниження інтолерантності до невизначеності та певне виснаження компонентів психологічного благополуччя—насамперед автономії, управління середовищем та особистісного зростання. Це вказує на адаптивну перебудову ціннісних та емоційних систем молоді: звикання до хронічної небезпеки супроводжується водночас зростанням психоемоційного навантаження і потребує довгострокової підтримки.

4. Молодь із прифронтових та окупованих територій демонструє вищий конформізм і традиційність у поєднанні з підвищеними показниками універсалізму, досягнень і влади, що відображає стратегію згуртованості й прагнення контролю в небезпечному середовищі. Натомість респонденти з безпечніших регіонів зберігають баланс між особистісною самореалізацією та соціальною підтримкою, а молодь, що виїхала за кордон, вирізняється нижчою орієнтацією на традицію та вищою тривожністю через адаптацію до нових культурних контекстів.

Найвища самостійність проявилась серед прифронтової молоді, тоді як за кордоном цей показник знижується, відображаючи залежність від зовнішніх структур. Психологічне благополуччя варіює: у зоні бойових дій стимулюється особистісне зростання як відповідь на виклик, тоді як за кордоном акцент зміщується на довгострокове планування майбутнього. Отримані відмінності підкреслюють важливість диференційованих програм соціально-психологічної

підтримки, спрямованих на зміцнення адаптаційних ресурсів і толерантності до невизначеності у різних груп молоді під час та після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баханов, О. Ю. (2021). Відповідність цілей молодіжної стратегії єс на 2019–2027 роки глобальним цілям сталого розвитку (цср) на 2015–2030 роки в контексті сфер соціального впливу на суспільство і молодь. *Політологія. Соціологія. Право*, 1(1), 8-13.
2. Безбородих, С. М. (2021). Гуманістичні цінності молоді як основа професійної діяльності. *In The 5th International scientific and practical conference «World science: problems, prospects and innovations»(January 27-29, 2021) Perfect Publishing, Toronto, Canada. 2021. 1300 p. 295.*
3. Бондаренко, Н. (2023). Особливості смисложиттєвих орієнтацій студентської молоді. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 2(1), 49-61.
4. Бондаренко, С. І. (2024). *Актуальні проблеми соціалізації особистості у воєнний час та особливості її психокорекції і психотерапії*. ББК 88.4 я43 З 41, 75.
5. Бочаріна, Н., & Шкуріна, Л. (2022). Особливості прояву ціннісних орієнтацій студентської молоді. *Перспективи та інновації науки*, (13 (18)). 600-614.
6. Будниченко, М. Б. (2020). Еволюція концепції ланцюга цінності у мережу цінності. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*, (33). 1-12.
7. Бурсова, П. Ю. (2024). Формування національної ідентичності української молоді в умовах війни. *Матеріали II міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, Київ*. 98-102.
8. Вихрущ, А. В., & Христенко, О. М. (2022). Система цінностей молоді в контексті особистісної парадигми. *Медична освіта*, (1), 5-13.
9. Гарбар, А. О. (2024). Особливості формування патріотичних цінностей у сучасної української молоді. *Кваліфікаційна робота рівень бакалавр, Маріупольський державний університет, Київ*. 47.
10. Голодний, М. (2024). Зміна особистісних цінностей у ветеранів під впливом військового досвіду. *Перспективи та інновації науки*, (11 (45)). 1240-1254.

11. Громова, Г. (2021). Інструменти вимірювання толерантності до невизначеності. Адаптація тесту «Шкала інтолерантності до невизначеності» Н. Карлетона. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, (47 (50)), 115-130.
12. Джиг, А. А. (2024). Ціннісні орієнтири української молоді в контексті воєнних реалій. *Кваліфікаційна робота рівень бакалавр, Вищий навчальний приватний заклад, Дніпро*. 58.
13. Дивніч, Д. В. (2024). Особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді в умовах надзвичайних ситуацій воєнного характеру. *Кваліфікаційна робота бакалавра : 053 Психологія / Д. В. Дивніч, Хмельницький*. 72.
14. Іваненко, В. С. (2021). Цінності та запити сучасної молоді: життєві пріоритети української молоді. Покоління незалежності: ціннісні орієнтири і перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів та магістрантів. 737-741.
15. Карсканова, С. В. (2011). Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф: процес та результати адаптації. *Практична психологія та соціальна робота*, 1, 1–10.
16. Клименко, Л. (2024). Дослідження сімейних цінностей сучасної студентської молоді: тенденції та перспективи. *Перспективи та інновації науки*, (2 (36)).
17. Корнієвський, О. А. (2023). Взаємодія громадських об'єднань з органами влади щодо освітньої підготовки фахівців з відновлення України. *Вісник НТУУ «КПІ» Політологія. Соціологія. Право*, (1 (57)), 97-104.
18. Коцюбинський В. (2023). Трансформація життя та системи особистистих цінностей сучасної української молоді. *Збірник конференції*. 241-250.
19. Кравченко, А. Г. (2024). Система психологічних заходів розвитку ціннісної сфери особистості в контексті резилієнтності. *Кваліфікаційна робота / керівник – канд. психолог. наук, старш. викл. Михайленко Оксана Юріївна, Кривий Ріг*. 53.

20. Куниця, Т. (2022). Вплив війни між Україною та росією на формування соціальних орієнтацій учнівської молоді. *Вісник науки та освіти*, (6 (6)), 161-172.
21. Курмаз, Т. А. (2023). Дозвіллеві практики української молоді в умовах війни. *Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр, Національний авіаційний університет. Київ*, 80.
22. Левченко, К. (2023). Образ війни у свідомості молоді. Рекомендовано до друку вченою радою *Житомирського державного університету ім. Івана Франка* (протокол № 16 від 31.08. 2023 року), 62.
23. Логвіновська, Л. М. (2022). Особливості динаміки цінностей українських студентів в умовах війни. *Modern science: innovations and prospects*. 66-68.
24. Мищишин, М., & Симканич, Т. (2022). Зміна професійних ціннісних орієнтації студентів-психологів в умовах війни. *Вісник Національного університету оборони України*, 71-78.
25. Неприцька, Т. І. (2022). Формування ціннісних орієнтацій в суспільстві в умовах війни: реалії України. *Політичне життя*, 93-97.
26. Ороновська, Л. Д., & Цап, Г. (2021). Становлення духовних цінностей особистості: теоретичний аспект проблеми. *Міжнародна науково-практична конференція: Ціннісні орієнтири в сучасному світі*. 52-57.
27. Остапенко, М. А. (2023). Соціальна напруженість: зміни в умовах війни. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 13-14.
28. Отравенко, О. В. (2024). Формування української національної ідентичності учнівської та студентської молоді в системі національно-патріотичного виховання. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (1), 360.
29. Пеша, І., & Андріученко, Т. (2023). Збереження психічного здоров'я молоді в умовах повномасштабної війни. *Соціальна робота та соціальна освіта*, (2 (11)), 106-113.

- 30.Редькіна, А. (2023). Українські національні інтереси й цінності: суспільне усвідомлення та переоцінка. *Політичні дослідження/Political Studies*, (1 (5).), 144-162.
- 31.Савишена, Н. Є., & Яцюк, М. В. (2024). Вплив особистісних переживань у воєнний час на уявлення про майбутнє в осіб юнацького віку. *Кваліфікаційна робота рівень бакалавр, Вінницька академія безперервної освіти, Вінниця*. 95.
- 32.Свідерська, О. (2020). Соціально-психологічні чинники політичних цінностей української молоді у контексті сучасних реалій. *Вісник Національного університету оборони України*, 96-101.
- 33.Семків, І. І. (2013). Адаптація методики Ш. Шварца «Портрет цінностей» українською мовою. *Практична психологія та соціальна робота*, 1, 12-28.
- 34.Слісаренко, Ю. Ю. (2024). Дослідження психології життєвих цінностей у молоді. *Кваліфікаційна робота рівень бакалавр, Вищий навчальний приватний заклад, Дніпро*. 88.
- 35.Сорочук, Л. (2020). Роль національної культури у деконфліктизації українства. *Українознавчий альманах*, 27, 129-134.
- 36.Хазізова, О. (2021). Державні підходи до формування національних цінностей української молоді: безпековий вимір. *Українознавчий альманах*, 29, 52-57.
- 37.Христенко, О. М. Громадянські цінності сучасних студентів. *Науковий журнал «Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія»*, 13(2), 55-62.
- 38.Хрищанович, Д. А. (2023). Психологічні особливості розвитку ціннісного компонента особистісної ідентичності здобувачів освіти. *Проблеми сучасної психології*. 16-24.
- 39.Чикур, Л. (2023). Формування національної ідентичності студентів в умовах повномасштабної війни. *Науковий часопис УДУ імені Михайла Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*, 102-115.

40. Шайгородський, Ю. (2023). Зміна ціннісних пріоритетів громадян України в умовах екзистенційних загроз. *Політична культура та ідеологія*. 88-97.
41. Шевченко, В. (2022). Ціннісні орієнтири студентської молоді як соціальний фактор. *Збірник матеріалів*, 1, 96-98.
42. Яценко Т. В., Шкляєва Г. О. (2023). Особливості формування ціннісних орієнтацій студентської молоді України в умовах війни. *Габітус*. 126-131.
43. Anderson, A. (2020). A Qualitative Systematic Review of Youth Participatory Action Research Implementation in U.S. High Schools.. *American journal of community psychology*, 65(10). 11-14.
44. Bailey, A., Knobe, J., & Newman, G. (2020). Value-based essentialism: Essentialist beliefs about social groups with shared values.. *Journal of experimental psychology. General*, 150(10). 1-74.
45. Benish-Weisman, M. (2024). «Tell me who your friends are, and I will tell you who you are:» The contribution of peers to adolescents' values. *Child Development Perspectives*, 18(9). 1-21.
46. Benoit, L., Thomas, I., & Martin, A. (2021). Review: Ecological awareness, anxiety, and actions among youth and their parents - a qualitative study of newspaper narratives. *Child and adolescent mental health* 27(1). 47-58.
47. Betancourt, T., Keegan, K., Farrar, J., & Brennan, R. (2020). The intergenerational impact of war on mental health and psychosocial wellbeing: Lessons from the longitudinal study of war-affected youth in Sierra Leone. *Conflict and Health*, 14.
48. Bongardt, A., & Torres, F. (2020). The Lisbon Strategy and Europe 2020. Oxford Research *Encyclopedia of Politics*. 1-7.
49. Bybyk, D., & Savelchuk, I. (2023). Social cohesion of youth in Ukraine under the conditions of marital state. *Social work and education*, 10 (1). 7-16.
50. Bynner, J., & Heinz, W. (2021). Youth and Europe. *Youth Prospects in the Digital Society*. 178.

51. Carleton, R. N., Gosselin, P., & Asmundson, G. J. G. (2010). The Intolerance of Uncertainty Index: Replication and extension with an English sample. *Psychological Assessment, 22* (2), 396–406.
52. Daniel, E., Bardi, A., Fischer, R., Benish-Weisman, M., & Lee, J. (2021). Changes in Personal Values in Pandemic Times. *Social Psychological and Personality Science, 13*, 572 - 582.
53. De Wet, J., Wetzelhütter, D., Nnebedum, C., & Bacher, J. (2022). Testing the Relative Comprehensiveness of Schwartz's Ten Value Types with Help from Rokeach. *Journal of Social Sciences, 107-125*.
54. Edelheim, J. (2020). How should tourism education values be transformed after 2020?. *Tourism Geographies, 22*, 547 - 554.
55. Ferris, C., & O'Brien, K. (2022). The ins and outs of posttraumatic growth in children and adolescents: A systematic review of factors that matter. *Journal of traumatic stress, 1305-1317*.
56. Giordano, F., Lipscomb, S., Jefferies, P., Kwon, K., & Giammarchi, M. (2024). Resilience processes among Ukrainian youth preparing to build resilience with peers during the Ukraine-Russia war. *Frontiers in Psychology, 15*.
57. Green, C., Kang, S., Harvey, E., & Jones, H. (2024). ADHD in Black Youth: A Content Analysis of Empirical Research from 1972 to 2023. *Journal of attention disorders, 10870547241285244* . 1699-1715.
58. Hinchey, L., Nashef, R., Bazzi, C., Gorski, K., & Javanbakht, A. (2023). The longitudinal impact of war exposure on psychopathology in Syrian and Iraqi refugee youth. *International Journal of Social Psychiatry, 69*, 1833-1836.
59. Ijiga, A. C., Balogun, T. K., Ahmadu, E. O., Klu, E., Olola, T. M., & Addo, G. (2024). The role of the United States in shaping youth mental health advocacy and suicide prevention through foreign policy and media in conflict zones. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews, 12*. 202-218.
60. Klymenko, O., Chepak, V., & Chepurko, G. (2023). Value Orientations of Youth Students: Transformation of National Identity and Consciousness in the Conditions of War. *Filosofija. Sociologija, (4)*. 397-409.

61. Kovalenko, A., Hryshchuk, E., & Baranauskienė, I. (2021). Perception of the future as a factor of ukrainian youth's migratory intentions during the war conflict. *Ukrainian Psychological Journal*, 1(15), 107-126.
62. Kurapov, A., Pavlenko, V., Drozdov, A., Bezliudna, V., Reznik, A., & Isralowitz, R. (2022). Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*, 28, 167 - 174.
63. Lass-Hennemann, J., Sopp, M., Ruf, N., Equit, M., Schäfer, S., Wirth, B., & Michael, T. (2023). Generation climate crisis, COVID-19, and Russia–Ukraine–War: global crises and mental health in adolescents. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 33, 2203 - 2216.
64. Lechner, C., Beierlein, C., Davidov, E., & Schwartz, S. (2024). Measuring the Four Higher-Order Values in Schwartz's Theory: Validation of a 17-Item Inventory. *Journal of personality assessment*, 1-14 .
65. Leite, Â., Ramires, A., Vidal, D., Sousa, H., Dinis, M., & Fidalgo, A. (2021). Hierarchical Cluster Analysis of Human Value Priorities and Associations with Subjective Well-Being, Subjective General Health, Social Life, and Depression across Europe. *Social Sciences*, 10 (2), 74.
66. Lola, Y., & Poliakova, H. (2022). Transformation of ukrainian youth values in times of crisis. *Economics of Development*, 20(1), 35-42.
67. Lück, D., Ruckdeschel, K., Dechant, A., & Schneider, N. (2021). Family Demography and Values in Europe: Continuity and Change. *The Palgrave Handbook of Family Sociology in Europe*, 85-106.
68. Lunov, V., Lytvynenko, O., Maltsev, O., & Zlatova, L. (2022). The Impact of Russian Military Aggression on the Psychological Health of Ukrainian Youth. *American Behavioral Scientist*, 67, 426 - 448.
69. Martin-Barrado, A., & Gómez-Baya, D. (2024). A scoping review of the research evidence of the developmental assets model in Europe. *Frontiers in Psychology*, 15.

70. Matiash, M., Subbota, S., & Lunov, V. (2023). Ukrainian syndrome. Youth in Ukraine in the face of a 2022-Full-scale Russian invasion. *SSRN Electronic Journal*. 1-17.
71. Mattsson, B., Toth, W., Penker, M., Kieninger, P., & Vacik, H. (2020). Drivers and value tradeoffs of regional-scale adaptation in rural landscapes of central Europe. *Research Ideas and Outcomes*, 6. 2-30.
72. Mentus, V. (2024). Trends in value priorities across western Europe - a latent growth curve modeling. *Sociologija*. 185-208.
73. Mooyaart, J., Liefbroer, A., & Billari, F. (2021). The changing relationship between socio-economic background and family formation in four European countries. *Population Studies*, 76, 235 - 251.
74. Novosad, M., Bilous, S., Rokhman, B., & Savchuk, O. (2024). Culture of creative thinking of ukrainian youth in modern society: axiological aspect. *Educational Discourse: collection of scientific papers*, (4-6). 78-91.
75. Ogli, J. (2024). The study of social networks as an active factor influencing the formation of youth values from the point of view of psychology. *The American Journal of Applied Sciences*. 7-11.
76. Padilla-Medina, D., Williams, J., Ravi, K., Ombayo, B., & Black, B. (2021). Teen Dating Violence Help-Seeking Intentions and Behaviors Among Ethnically and Racially Diverse Youth: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23, 1063 - 1078.
77. Pylypiv, V., & Oliinyk, O. (2024). Ukrainian Culture in the Context of Globalization: Challenges and Opportunities. *Archives des Sciences*. 29-36.
78. Regnoli, G. M., Tiano, G., & De Rosa, B. (2024). How is the fear of war impacting Italian young adults' mental health? The mediating role of future anxiety and intolerance of uncertainty. *European Journal of Investigation in Health, Psychology, and Education*, 14, 838-855.
79. Reiners, P., Sobrino, J., & Kuenzer, C. (2023). Satellite-Derived Land Surface Temperature Dynamics in the Context of Global Change - A Review. *Remote Sens.*, 15, 1857.

80. Rosen, D. M. (2021). Youth participation in political violence. *The Oxford Handbook of the History of Youth Culture*. 84.
81. Ryff, C. D., & Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(4), 719–727.
82. Schunz, S. (2022). The ‘European Green Deal’ – a paradigm shift? Transformations in the European Union’s sustainability meta-discourse. *Political Research Exchange*, 4. 1-24.
83. Schwartz, S.H. (1992), «Universals in the content and structure of values: theoretical advances and empirical tests in 20 countries», *In The Psychology and Values: the Ontario Symposium* Zanna MP (ed.) Erlbaum: Hillsdale, NJ; Vol.8, 1-24.
84. Šoltés, E., Vojtková, M., & Šoltésová, T. (2020). Changes in the geographical distribution of youth poverty and social exclusion in EU member countries between 2008 and 2017. *Moravian Geographical Reports*, 28, 15 - 2.
85. Strayhorn, J., Collins, L., & Vanness, D. (2023). A posterior expected value approach to decision-making in the multiphase optimization strategy for intervention science.. *Psychological methods*, 29 (4), 656-678.
86. Szoltysek, M., Ogórek, B., & Gruber, S. (2020). Global and local correlations of Hajnal’s household formation markers in historical Europe: A cautionary tale. *Population Studies*, 75, 67 - 89.
87. Wilson, T. (2022). What is social psychology? The construal principle.. *Psychological review*, 129(4), 873–889.
88. Witte, E., Stanciu, A., & Boehnke, K. (2020). A New Empirical Approach to Intercultural Comparisons of Value Preferences Based on Schwartz’s Theory. *Frontiers in Psychology*, 11.
89. Wojciechowska, M. (2020). Family as a Source of Forming Axiological System of Youth. Coherence Between Value Systems of Parents and Children. *Journal of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*, 7, 144-155.
90. Zapeka, Y., & Lytvyn, D. (2023). Psychological features of young people's stress resistance in war condition. *Ukrainian Psychological Journal*. 52-71.

ДОДАТКИ

Додаток А

Методика «Портрет цінностей» (PVQ)

Перелік питань:

1. Для нього важливо вигадувати щось нове і бути творчим. Він любить все робити оригінально
2. Для нього важливо бути багатим. Він хоче мати багато грошей і дорогих речей
3. Для нього важливо, щоб усіх людей у світі вважали рівними. Вважає, що кожен повинен мати рівні шанси у житті
4. Для нього важливо показати свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювались тим, що він робить
5. Для нього важливо жити у безпечному середовищі. Він уникає всього, що може загрожувати втраті безпеки
6. Він вважає, що важливо робити багато цікавих речей у житті. Він завжди намагається спробувати щось нове
7. Він вважає, що люди повинні робити те, що їм говорять. Переконаний, що люди повинні дотримуватися правил завжди, навіть тоді, коли ніхто не бачить
8. Для нього важливо вислухати думки людей, які відрізняються від нього. Навіть якщо він з ними не погоджується, він все ж хоче їх зрозуміти
9. Він вважає, що не варто просити більше, ніж вже маєш. Він переконаний, що люди повинні бути задоволені з того, що у них вже є
10. Він шукає будь-яку нагоду, щоб розважитись. Для нього важливо робити те, що приносить йому задоволення
11. Йому подобається самостійно вирішувати, що робити. Для нього важливо бути вільним у плануванні та у виборі своєї діяльності

12. Для нього важливо дбати про близьких людей. Він намагається дбати про їхнє добро
13. Для нього важливо бути успішним. Він любить вражати інших
14. Для нього важлива безпека його країни. Він вважає, що держава повинна бути на сторожі внутрішньої та зовнішньої загрози
15. Він любить ризикувати, завжди шукає пригод
16. Для нього важливо поводити себе правильно. Він намагається уникати вчинків, які для інших здаються помилковими
17. Йому подобається бути керівником і вказувати іншим, що вони повинні робити. Він хоче, щоб люди робили те, що він каже
18. Для нього важливо бути вірним своїм друзям. Він хоче присвятити себе близьким людям
19. Він щиро вірить у те, що люди повинні піклуватись про природу. Для нього важливо доглядати навколишнє середовище
20. Для нього важливо бути релігійним. Він старається дотримуватися своїх релігійних переконань
21. Для нього важливою є чистота та порядок. Він зовсім не любить, коли серед речей безлад
22. Він вважає, що важливо цікавитися багатьма речами. Він цікавий і старається все зрозуміти
23. Він переконаний, що всі народи у світі повинні жити в гармонії. Поширення ідеї миру між усіма людьми для нього є важливим
24. Він вважає, що бути амбітним – це важливо. Він намагається показати, наскільки він здібний
25. Він вважає, що все треба робити традиційними способами. Для нього важливо дотримуватися звичаїв, яких його навчили
26. Для нього важливо насолоджуватись життям та отримувати. Він любить себе розважати
27. Для нього важливо відповідати потребам інших людей. Він намагається підтримати тих, кого знає

28. Він переконаний, що завжди повинен виявляти повагу до батьків та старших людей. Для нього важливо бути слухняним

29. Він хоче, щоб зі всіма були справедливими, навіть із тим, кого він не знає. Для нього важливо захищати слабких у суспільстві

30. Він любить сюрпризи. Для нього важливо, щоб його життя було цікавим

31. Він боїться захворіти. Бути здоровим – дуже важливо для нього

32. Бути попереду у житті дуже важливо для нього. Він все намагається робити краще ніж інші

33. Для нього важливо прощати людей, які його образили. Він намагається побачити хороші сторони в людях і не ображатися

34. Для нього важливо бути незалежним. Він любить покладатися на себе

35. Для нього важливо, щоб його країна мала стабільний уряд. Він турбується про забезпечення соціального порядку

36. Для нього важливо весь час бути ввічливим з іншими людьми. Він намагається ніколи не дратувати та не турбувати інших

37. Він дуже хоче насолоджуватись життям. Гарне проведення часу є дуже важливим для нього

38. Для нього важливо бути скромним. Він намагається не привертати до себе увагу

39. Він завжди хоче бути тим, хто приймає рішення. Він любить бути лідером

40. Для нього важливо пристосуватися до природи. Він вважає, що люди не повинні змінювати природу

Методика «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12)*Перелік питань:*

1. Незначна непередбачувана подія може все зіпсувати, навіть у разі відмінного планування
2. Слід завжди думати наперед, аби уникати несподіванок
3. Я завжди хочу знати, що чекає на мене в майбутньому
4. Я засмучуюсь, коли у мене немає всієї необхідної мені інформації
5. Я мав би організувати все заздалегідь
6. Я повинен уникати будь-яких невизначених ситуацій
7. Я терпіти не можу, коли щось застає мене зненацька
8. Найменший сумнів може перешкодити мені діяти
9. Непередбачувані події мене дуже засмучують
10. Невизначеність заважає мені жити повним життям
11. Коли приходить час діяти, невизначеність паралізує мене
12. Коли я невпевнений, я не можу нормально функціонувати

Методика «Шкала психологічного благополуччя» (РWB)*Перелік питань:*

1. Багато людей вважають мене люблячим і дбайливим.
2. Іноді я змінюю свою поведінку або образ думок, щоб відповідати запитам оточуючих.
3. Взагалі, я вважаю, що сам несу відповідальність за те, як я живу.
4. Я не зацікавлений в діяльності, яка розширить мій світогляд.
5. Мені приємно думати про те, що я зробив у минулому і що сподіваюся зробити в майбутньому.
6. Коли я проглядаю історію свого життя, я випробовую задоволення від того, як все склалося.
7. Вважаю підтримку близьких відносин складною і даремною.
8. Я не боюся висловлювати вголос те, що я думаю, навіть якщо це не відповідає думці оточуючих.
9. Потреби повсякденного життя часто нервують мене.
10. Взагалі, я вважаю, що продовжую дізнаватися більше про себе з часом.
11. Я живу одним днем і не замислююся серйозно щодо майбутнього.
12. Взагалі, я відчуваю упевненість і позитивне відношення до себе.
13. Я часто відчуваю себе самотнім через те, що у мене мало близьких друзів, з якими є можливість поділитися своїми переживаннями.
14. Зазвичай на мої рішення не впливають дії оточуючих.
15. Я не дуже добре відповідаю людям і оточуючому суспільству.
16. Я належу до людей, які відкриті для всього нового.
17. Я прагну зосередитися на сьогоднішньому, оскільки майбутнє майже постійно приносить мені проблеми.
18. Мені здається, що багато з людей, яких я знаю, одержали від життя більше, ніж я.

19. Я відчуваю задоволення від особистого і взаємного спілкування з членами сім'ї або друзями.
20. Я схильний турбуватися про те, що оточуючи думають про мене.
21. Я досить добре справляюся з більшістю щоденних обов'язків.
22. Я не хочу що-небудь робити по-новому, в моєму житті мене все влаштовує таким, як воно є.
23. У мене є відчуття спрямованості і мета в житті.
24. Була б можливість, я б багато що в собі змінив.
25. Для мене важливо бути хорошим слухачем, коли мої друзі розповідають мені про свої проблеми.
26. Бути задоволеним самим собою важливіше, ніж отримувати схвалення оточуючих.
27. Я часто відчуваю себе заваленим своїми обов'язками.
28. Я вважаю, що важливо переживати новий досвід, який кидає виклик моїй думці про себе і про світ.
29. Мої повсякденні справи здаються мені банальними і незначними.
30. Мені подобається більша частина моїх якостей.
31. Я знаю небагато людей, охочих вислухати, коли мені потрібне з кимсь поговорити.
32. Я схильний піддаватися впливу людей з твердими переконаннями.
33. Якби я був незадоволений своєю життєвою ситуацією, я б зробив ефективні кроки, щоб її змінити.
34. Якщо подумати, я не досяг більшого як особистість за останні декілька років.
35. Я не маю чіткого усвідомлення того, чого я намагаюся досягти в житті.
36. У минулому я зробив декілька помилок, але я вважаю, що в цілому все вийшло благополучно
37. Я вважаю, що отримую багато від своїх друзів.
38. Люди рідко переконують мене робити те, що я не хочу .

39. Зазвичай я добре піклуюся про свої особисті фінанси і справи.
40. З моєї точки зору люди будь-якого віку здатні продовжувати подальше особове зростання і розвиток.
41. Я звик ставити перед собою цілі, але зараз це здається марною тратою часу.
42. У багатьох відношеннях я відчуваю розчарування щодо моїх досягнень в житті.
43. Мені здається, що у більшості оточуючих людей більше друзів, ніж у мене.
44. Для мене важливіше пристосуватися до інших, ніж залишитися одному зі своїми принципами.
45. Я відчуваю стрес через те, що не можу впоратися зі всіма справами, які я вимушений робити щодня.
46. З часом я почав більше розуміти життя, що зробило мене сильнішою і здібнішою людиною.
47. Мені приносить задоволення будувати плани на майбутнє і працювати над їх втіленням в життя.
48. Здебільшого я горджуся тим, хто я є, і життям, яким я живу.
49. Люди назвали б мене людиною, готовою приділити час іншим.
50. Я впевнений в своїй думці, навіть якщо вона суперечить загальній.
51. Мені добре вдається розподілити свій час так, щоб я міг справлятися з усім, що повинно бути зроблено.
52. Мені здається, що я став значно розвиненіший як особа з часом.
53. Я — людина, що активно виконує те, що заплановано мною.
54. Я заздрю тому, як живуть більшість людей.
55. У мене ніколи не було досить теплих і довірливих стосунків з іншими.
56. Мені складно висловлювати свою думку щодо спірних питань.
57. Кожен мій день розписаний, але я отримую відчуття задоволення від того, що зі всім справляюся.

58. Мені не подобається опинятися в нових ситуаціях, які вимагають від мене зміни старого доброго способу дії.

59. Деякі люди безцільно блукають життям, але я не відношуся до таких людей.

60. Моє ставлення до себе, ймовірно, не таке позитивне, як те, що відчують до себе більшість людей.

61. Я часто відчуваю, що залишаюся осторонь, коли справа стосується дружби.

62. Я часто змінюю свої рішення, якщо мої друзі або члени сім'ї не згодні з ними.

63. Я відчуваю напругу, коли намагаюся розпланувати свої дії, оскільки я ніколи не виконую до кінця все, що запланував.

64. Для мене життя — це безперервний процес навчання, змін та росту.

65. Іноді мені здається, що я зробив все в моєму житті, що було потрібно.

66. Багато днів я прокидаюся пригнічений думками про те, як я прожив своє життя.

67. Я знаю, що можу довіряти своїм друзям, а вони знають, що можуть довіряти мені.

68. Я не відношуся до людей, які піддаються соціальному тиску думати або поступати певним чином.

69. Мої спроби знайти вид діяльності і взаємовідношення, відповідні для мене, були вельми успішними.

70. Мені приносить задоволення бачити, як мої погляди міняються і «дорослішають» з роками.

71. Мої цілі в житті є для мене швидше джерелом задоволення, ніж розчарування.

72. У минулому були зльоти і падіння, але в цілому я б не став нічого міняти.

73. Мені складно по-справжньому відкритися, коли я спілкуюся з оточуючими.

74. Мене турбує те, як люди оцінюють вибори, зроблені мною в житті.

75. Мені складно розпланувати своє життя так, щоб мене це влаштовувало.

76. Я давним-давно перестав намагатися поліпшити або змінити щонебудь в своєму житті.

77. Мені приємно думати про те, чого я досяг у житті.

78. Коли я порівнюю себе з друзями і знайомими, я переживаю приємні почуття від того, ким я є.

79. Мої друзі і я співпереживаємо проблемам один одного.

80. Я оцінюю себе за тим, що я вважаю важливим, а не за цінностями, які вважають важливими оточуючі.

81. Я спромігся створити свій власний будинок і спосіб життя, які найбільш відповідають моїм перевагам.

82. Правильно говорять, що старого пса новим трюкам не навчиш.

83. Зрештою я можу з упевненістю сказати, що моє життя не багато стоїть.

84. У всіх є свої недоліки, але, здається, у мене їх більш ніж достатньо.